

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Hanna Marii Ilves

**NAISTEVASTASE VÄGIVALLA OHVRITE KAITSE PROBLEMAATIKA
KOHTUEELSE KRIMINAALMENETLUSE STAADIUMIS**

Magistritöö

Juhendaja
Dr. iur. Silvia Kaugia

Tartu
2021

Sisukord	
Sissejuhatus	3
1. Naistevastase vägivalla mõiste, olemus ja tagajärjed	9
1.1. Naistevastase vägivalla mõiste	9
1.2. Naistevastase vägivalla olemus ja globaalne levik	14
1.3. Naistevastase vägivalla rasked tagajärjed	20
2. Naistevastase vägivalla ohvrite rahvusvaheline ja siseriiklik õiguskaitse	23
2.1. Naistevastase vägivalla ohvrite rahvusvaheline õiguskaitse	23
2.2. Naistevastase vägivalla ohvrite siseriiklik õiguskaitse	31
2.2.1 Naistevastase vägivalla kriminaliseerimine siseriiklikus õiguses	31
2.2.3 Naistevastase vägivalla ohver kui kannatanu kohtueelses kriminaalmenetluses	33
2.2.4. Naistevastase vägivalla ohvriabiteenused	38
3. Empiiriline uurimus ja järeldused	40
3.1 Uuringute eesmärk, meetodika ja valim	40
3.2 Uuringute tulemuste analüüs ja järeldused	41
3.2.1. Eesti naiste tugikeskuste vastused	41
3.2.2. Rahvauuring naistevastase vägivalla suhtumise kohta Eestis	45
3.2.3. Naistevastase vägivalla Eesti ohvrite kogemuste uuring	51
3.2.4. Rahvauuring naistevastase vägivalla õigusteadlikkuse kohta Eestis	53
3.3. Järeldused ja soovitus	55
Kokkuvõte	66
Summary: protection issues of victims of violence against women in Estonia at the stage of pre-trial criminal proceedings	70
Kasutatud kirjandus	75
Kasutatud õigusaktid	78
Kasutatud kohtupraktika	79
LISA 1 - 16.02.2021 vastus naiste tugikeskuselt	80
LISA 2 - 17.03.2021 vastus naiste tugikeskuselt	83
LISA 3 - 22.03.2021 vastus naiste tugikeskuselt	85
LISA 4 - 31.03.2021 vastus naiste tugikeskuselt	88
LISA 5 - ankeetküsitluste küsimused ning kvantitatiivsed tulemused	90
LISA 6 - näited kvalitatiivsetest vastustest	98

Sissejuhatus

Vägivalda, mh naistevastast vägivalda esineb kogu maailmas. Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) 2013. aastal avaldatud ülemaailmsed hinnangud näitavad, et globaalselt on 35,6% naistest kogenud lähisuhtevägivalda lähipartneri poolt ja/või partnerivälist seksuaalvägivalda¹ ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) 2014. aasta üleeuroopalise uuringu andmetel on füüsilist ja/või seksuaalset vägivalda kogenud üks kolmest naisest Euroopas (vähemalt üks kord alates 15-aastaseks saamisest).²

Naistevastane vägivald on ka Eestis jätkuvalt probleem: 2020. aastal moodustasid kõigist registreeritud vägivallakuritegudest 50% perevägivallakuriteod, sealhulgas perevägivalla toimepanijatest ülekaalukas osa olid mehed ning ohvritest naised.³ Probleemi ilmestab ka tõsiasi, et vägivallajärgse abi saamiseks pöördus naiste tugikeskustesse üle Eesti 2563 naist.⁴ Lisaks on riiklikult tunnustatud naistevastase vägivalla ennetajaid aastatel 2019⁵ ja 2020⁶, nt naistevastase vägivalla vastase veebipõhise sotsiaalmeediaplatformi instagram kampaania „See pole okei“ algatajaid jpt. Eesti naiste tugikeskuste juristi Merle Albranti kinnitusel, kes on tegelenud naistevastase vägivalla ohvrite abistamisega alates 2009. aastast,⁷ saavad näiteid naistevastase vägivalla ohvritest tuua Eesti politseinikud, meditsiinitöötajad, ohvriabi töötajad, naiste tugikeskuste töötajad, kes kõik puutuvad ja on minevikus puutunud oma igapäevatöös kokku naistevastase vägivalla ohvritega ning sotsiaaltöötajad, lastekaitsespetsialistid, haridustöötajad, kohtunikud ja juristid - seda juhul, kui suudavad eristada naistevastast vägivalda ja seda märgata.⁸

¹ World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. World Health Organization 2013, lk 31. – https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y (12.01.2021).

² Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014, lk 27. – https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf (06.01.2021).

³ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2020: perevägivald ja ahistamine. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/perevagivald-ja-ahistamine/> (09.04.2021).

⁴ Sotsiaalkindlustusamet. Kutsume andma tagasisidet naiste tugikeskuse teenusele. 05.02.2021. – <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/uudised/kutsume-andma-tagasisidet-naiste-tugikeskuse-teenusele> (10.02.2021).

⁵ Vägivallaennetuse auhinna said kuus inimest. – Postimees 24.05.2019. – <https://www.postimees.ee/6691171/vagivallaennetuse-auhinna-said-kuus-inimest> (06.02.2021).

⁶ Vägivallaennetuse auhinna sai sel aastal kaheksa inimest. – Delfi 18.08.2020. – <https://www.delfi.ee/artikkel/90769105/vagivallaennetuse-auhinna-sai-sel-aastal-kaheksa-inimest> (10.02.2021).

⁷ NVV Õigusbüroo koduleht: meie juristid. – <https://nvvoigus.ee/avaleht/meie-juristid/> (07.04.2021).

⁸ Albrant, M. Kas naistevastane vägivald on pseudoprobleem või karm tegelikkus? Sirp 30.06.2017. – <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kas-naistevastane-vagivald-on-pseudoprobleem-voi-karm-tegelikkus> (02.02.2021).

Naistevastase vägivalla ennetamiseks ning naistevastase vägivalla ohvrite kaitsmiseks allkirjastas Eesti Vabariik (EV) 02.12.2014. a Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni⁹ (e Istanbuli konventsiooni) ning see jõustus Eesti suhtes 01.02.2018. a.¹⁰ Sellise tegevusega mõistis Eesti Vabariik hukka naistevastase- ja perevägivalla kõik vormid ning seadis eesmärgiks sellise Eesti, kus poleks kohta naistevastasele vägivallale ja perevägivallale. Eesti Vabariik tunnistas konventsiooniga liitumisel, et:

- naiste ja meeste *de jure* ja *de facto* võrdõiguslikkuse saavutamisel on oluline roll naistevastase vägivalla ennetamisel;
- naistevastane vägivald on naiste ja meeste ajalooliselt kujunenud ebavõrdsete võimuhete väljendus, mis on viinud meeste ülemvõimule naiste üle ja naiste diskrimineerimisele ning mis on kujunenud takistuseks naiste täielikule arengule;
- naistevastasel vägivallal on struktuurne soopõhine iseloom ja seda, et naistevastane vägivald on üks olulisimaid sotsiaalseid mehhanisme, millega naised surutakse meestest alamasse positsiooni;
- naised ja tütarlapsed kogevad sageli vägivalla tõsiseid vorme nagu perevägivald, seksuaalne ahistamine, vägistamine, sundabielud, nn "au" nimel toimepandavad kuriteod ning suguelundite ümberlõikamine, mis kujutavad endast naiste ja tütarlaste inimõiguste tõsiseid rikkumisi ning on naiste ja meeste võrdõiguslikkuse saavutamise üheks peamiseks takistuseks;
- naiste ja tütarlaste puhul valitseb meestest suurem oht langeda soolise vägivalla ohvriks;
- perevägivald mõjutab rohkem naisi, märkides samas, et perevägivalla ohvriks võivad langeda ka mehed;
- perevägivalla ohvriks on lapsed, sealhulgas perevägivalla pealtnägijadena.¹¹

Eesti Vabariik on naiste õiguste edendamiseks liitunud ka varasema, 1979. aasta konventsiooniga naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. Eesti Vabariik võeti 17.09.1991. a vastu Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) liikmeks ning tunnistas sama aasta 26. septembril, et tahab soodustada meeste ja naiste võrdõiguslikkuse saavutamist

⁹ Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II, 26.09.2017, 1. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017001>

¹⁰ Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon. – RT II, 26.09.2017, 2. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017002>

¹¹ Ibid.

ning tagada Eesti naistele meestega võrdseid õigusi kasutada kõiki majanduslikke, sotsiaalseid, kultuurialaseid, kodaniku- ja poliitilisi õigusi.¹² Eesti Vabariik tunnistas 1991. a konventsiooniga liitudes, et naiste diskrimineerimine rikub võrdõiguslikkuse ja inimväärikuse austamise põhimõtet, takistab naiste meestega võrdset osalemist oma riigi poliitilises, ühiskondlikus, majandus- ja kultuurielus, pidurdab ühiskonna ja perekonna heaolu kasvu ning raskendab naiste võimaluste täiuslikku avamist oma riigi ja inimkonna hüvanguks.¹³ Siiski esineb eelnevatele erinevatele juriidilistele dokumentidele vaatamata Eesti ühiskonnas siiani endiselt naiste diskrimineerimist ning naistevastast vägivalda (sh lähisuhetes¹⁴) ja riik on kohustatud tagama selliste õiguserikkumiste uurimiseks efektiivsed ja asjakohased menetlused.

Kuna vägivald on äärmiselt keeruline mitmetahuline probleem, mis hõlmab sotsioloogilisi, bioloogilisi, psühholoogilisi ja õiguslikke aspekte teiste hulgas ning millega tuleb tegeleda kõikidel erinevatel tasanditel samaaegselt,¹⁵ ei saa õigussüsteem enda kanda võtta naistevastase vägivalda probleemi tervikuna ning selle ennetamist. Ka kuriteoennetuse üheks kuldreeglis peetakse: “On tähtis mõista, et kriminaalõigussüsteem ei ole mitte ennetamise, vaid sekkumise süsteem. Me nõuame oma politseilt liiga palju, tegelikult teeme neile lausa karuteene, kui ootame neid muutuvat kuriteoennetajaiks.”¹⁶ Siiski ei tohi unustada, et kriminaalõigussüsteem kannab vastutust vägivaldasüütegude efektiivse menetlemise eest.

Naistevastase vägivalda süütegude avastamine ei ole aga alati kerge. Paljusid vägivaldaakte ei registreerita ja menetleta mitte kunagi, kuna need ei jõua ametivõimude tähelepanu alla.¹⁷ Eesti naiste tugikeskuste juristi Merle Albranti sõnul on naistevastase vägivalda ohvrid Eestis

¹² Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär. – RT 1991, 35, 428. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/13031565>

¹³ Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/23988>

¹⁴ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2020: perevägivald ja ahistamine. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/perevagivald-ja-ahistamine/> (09.04.2021).

¹⁵ L. L. Dahlberg, E. G. Krug et al. World report on violence and health. Geneva: World Health Organization 2002, lk 16. – https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=036867B021721FEB6534876ADFBA8B5F?sequence=1 (12.02.2021).

¹⁶ Hilborn, J. Ülevaade kuriteoennetuse planeerimisest. Tallinn: Justiitsministeerium 2007, lk 147. – https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/7._ulevaade_kuriteoennetuse_planeerimisest.pdf (17.01.2021).

¹⁷ World Health Organization. World report on violence and health: summary. Geneva 2002, lk 6. – https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf (12.01.2021).

kogetud õudust tihti varjanud aastaid.¹⁸ Euroopa Parlament on tõdenud, et paljudel juhtudel jätab naised nendevastaste soolise vägivalla aktide kohta kaebuse esitamata keerulistel ja erinevatel põhjustel, mille hulka kuuluvad psühholoogilised, majanduslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised tegurid, kuid mh võib vägivallaaktist ametivõimudele teavitamata jätmise põhjuseks olla ka usaldamatus sotsiaal- ja tervishoiuteenistuste, politsei ning õigussüsteemi vastu¹⁹ - magistritöö autori hinnangul on just siin juristidel võimalus ning kohustus vaadata otsa iseendale ning otsida probleemi eneses.

Kui naistevastase vägivalla süüteod ka ametivõimudeni jõuavad, ei kulge menetlemine sageli probleemideta. Eesti spetsialistid ei oska sageli vägivalla märke ära tunda, mis takistab ohvritele vajaliku toe pakkumist ning samuti pole spetsialistid alati kursis eri vägivallavormide eripäradega ja vägivalla soospetsiifikaga, mis võib kaasa tuua korduva ohvrustumise^{20, 21} Eesti ajakirjanduse ja erinevate intervjuude andmetel esineb Eestis erinevaid õigusspetsialiste nagu riigiametnikud, advokaadid, kohtueelsed menetlejad ja kohtunikud (sh naisi), kes ei saa aru naistevastase vägivalla kompleksisusest ja problemaatikast ning võtavad oma eelarvamuste tõttu ohvrit süüdistava hoiaku, mis ohvrustab ohvrit teistkordselt.²²

2017. aastal nentis Merle Albrant, et oskus saada aru, kes on naistevastase vägivalla ohver ja kes ei ole, on probleemi mõistmise õiguslik alus, kuid kahjuks jäävad juristi sõnul juba selle aluspõhimõtte puhul Eesti spetsialistid sageli hätta. Näiteks ei samastata tihti, et perevägivalla ohvrid on ka lapsed, ega suudeta eristada peretüli perevägivallast. Eesti kohtupraktikas on nimetatud naistevastast vägivalda paari konfliktiks, milles mõlemad on süüdi ja vastutavad võrdselt - kuigi peretülisid esineb igas peres, on vägivald süsteemne. Siit tõusetub juristi sõnul meie ühiskonna suur probleem: kas spetsialistid oskavad märgata naistevastast vägivalda ja saada aru, kes on vägivalla ohver, kuidas traumeeritud inimest abistada nii, et ise talle oma

¹⁸ Albrant, M. Kas naistevastane vägivald on pseudoprobleem või karm tegelikkus? Sirp 30.06.2017. – <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kas-naistevastane-vagivald-on-pseudoprobleem-voi-karm-tegelikkus> (02.02.2021).

¹⁹ Euroopa Parlamendi 26. novembri 2009. aasta resolutsioon naistevastase vägivalla kaotamise kohta, punkt S. – https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2009-0098_ET.html (12.03.2021).

²⁰ Kui fenomeni, mis võib ilmnedas siis, kui ohvri kannatused suurenevad õigussüsteemist tulenevate tegude või tegematajätmistest tõttu. Allikas: Shoham, S. G., Knepper, P., Kett., M. International Handbook of Victimology. Florida: CRC Press 2010, lk 236. – https://books.google.ee/books?id=8UkUIVY0YZEC&dq=secondary+victimization&lr=&source=gbs_navlinks_s (02.01.2021).

²¹ Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Tallinn 2015, lk 11-14. – https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_0.pdf (18.02.2021).

²² Epner, E.. Sest nad saavad. – Eesti Ekspress 08.05.2019. – <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/86089669/sest-nad-saavad?fbclid=IwAR0XNcEXeaCsvgAbx1-XoenH8xJT0Wp spjXFihNX8XyA7FFp3VxiJ7XCeEU> (20.02.2021).

käitumisega kahju ei tekita ja teda teist korda ei traumeeri, sest kui ohvriga kokkupuutuv spetsialist ei mõista vägivalda hukka ja tal puuduvad spetsiifilised valdkonnateadmised, mille tõttu ta ei suuda eristada tüli vägivallast, on tagajärjeks ohvri traumeerimine, teistkordne ohvrustamine ja ebapädev abi. Pärast sellist traumeerimist kaob naisel usaldus riigi, politsei, lastekaitse, advokaatide suhtes ning ta tunneb ennast veel rohkem üksikuna ja nurka surutuna, aga vägivallatseja saab õigustust juurde. Kui ametnikul puudub naistevastase vägivalla alane kompetents, ei saa ta võrgustiku töös tuua juhtumi lahendamisel kasu, vaid võib oma suhtumise ja käitumisega ohvrit kahjustada veelgi ja teiste asutuste senise töö juhtumi lahendamisel minimaliseerida.²³

Autori hinnangul on hädavajalik seada naistevastase vägivalla kuritegude menetlemisel esikohale ohvrite sisuline ning efektiivne kaitse, mistõttu on käesoleva magistritöö keskmesse asetatud naistevastase vägivalla ohvri (mh potentsiaalse ohvri) võimalikult efektiivne kaitse kohtueelses kriminaalmenetluses. Magistritöö uurimisülesandeks on kaardistada naistevastase vägivalla menetlemise probleemkohad Eesti kohtueelses kriminaalmenetluses. Magistritöö hüpoteesiks seatakse, et kriminaalõigussüsteemis esineb jätkuvalt erinevaid probleeme naistevastase vägivalla süütegude menetlemisel (mh teisest ohvrustumist, ohvrite usaldamatust seaduste ning õiguskaitseasutuste suhtes, mis takistab kuritegude avastamist kriminaalmenetluses jm), mis mh tõkestavad naistevastase vägivalla avastamist ning tõhusat, efektiivset ja kiiret menetlemist. Magistritöö eesmärgiks on esitada võimalikke täiendavaid lahendusi naistevastase vägivalla avastamiseks, efektiivsemaks menetlemiseks ning teisese ohvrustumise vähendamiseks, et edendada naistevastase vägivalla ohvrite sisulist, efektiivset ning terviklikku kaitset Eesti õigusruumis. Hüpoteesi kontrollimiseks, uurimisülesande täitmiseks ning magistritöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse empiirilise uurimuse meetodeid ja küsitletakse naisi kui potentsiaalseid mineviku-, oleviku ning tulevikuohvreid; naistevastase vägivalla ohvriks sattunud naisi ning naiste tugikeskuseid (mh nende juriste) kui asutusi, kes üritavad ennetada naiste sattumist vägivalla ohvriks ning ohvreid aidata.

Magistritöö jaguneb kolmeks peatükiks ning vastavalt nende sisule alapeatükkideks. Töö esimeses peatükis keskendutakse naistevastase vägivalla mõistele, olemusele ja levikule ning naistevastase vägivalla peamistele ja kõige raskematele tagajärgedele. Teises peatükis tuuakse

²³ Albrant, M. Kas naistevastane vägivald on pseudoprobleem või karm tegelikkus? Sirp 30.06.2017. – <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kas-naistevastane-vagivald-on-pseudoprobleem-voi-karm-tegelikkus> (02.02.2021).

välja naistevastast vägivalda käsitlevad ning naistevastase vägivalda ohvreid kaitsvad rahvusvahelised õigusaktid Eesti õigusruumis ning vastavad Eesti siseriiklikud õigusaktid. Kolmandas peatükis käsitletakse käesoleva magistritöö raames läbi viidud uurimust, asjakohaseid meetodikaid, tulemusi ning esitatakse uurimuse analüüsi põhjal järeldused ja ettepanekud menetluse parandamiseks.

Magistritöö koostamisel on kasutatud nii eesti- kui ingliskeelsed allikaid. Oluliste allikatena toob autor välja naistevastast vägivalda käsitleva erialakirjanduse, Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni, kriminaalmenetluse seadustiku, kuriteoohvrite õiguste direktiivi 2012/29/EL ning naistevastase vägivalda teemalised kvantitatiivsed uuringud. Autor tänab südamest järgnevaid isikuid, kes andsid hindamatu panuse töö kirjutamisesse: Silvia Kaugia, Merle Albrant, Piia Roosileht, Anne Haller ja Egle Ups. Autor tänab ka oma sõpru ja

Märksõnad: naistevastane vägivald, kuriteoohvrid, kriminaalmenetlus, õiguskaitseorganid.

1. Naistevastase vägivalla mõiste, olemus ja tagajärjed

1.1. Naistevastase vägivalla mõiste

Ükski riik ega kogukond pole vägivallast puutumata. Vägivalla pildid ja kirjeldused levivad meedias iga päev; see on meie tänavatel, kodudes, koolides, töökohtades ja asutustes. Vägivald on laiahaardeline probleem, mis rabendab kogukondade kangast ja ähvardab meie kõigi elu, tervist ja õnne.²⁴ Igal aastal kaotab maailmas vägivalla tõttu elu keskmiselt üle pooleteise miljoni inimese. Lisaks kõikidele inimestele, kes vägivalla tagajärjel surevad, on veel palju inimesi, kes on vägivalla tõttu saanud vigastada ja kannatavad mitmesuguste füüsiliste, seksuaalsete, reproduktiivsete ja vaimse tervise probleemide all. Inimeste leina ja valu “kogukulu” loomulikult kokku arutada realselt ei ole võimalik, sest tegelikult on suur osa sellest peaaegu nähtamatu.²⁵

Ka Eestis tunnistatakse, et vägivald on inimõigusi kahjustav globaalne probleem, mis piirab inimeste õigust elule, turvalisusele, vabadusele, väärikusele, vaimsele ja füüsilisele puutumatusse ning mittediskrimineerimisele. Vägivald põhjustab suuri kannatusi ohvrile ja tema lähedastele ning tekitab kahju ühiskonnale - inimeste elukvaliteedi langus, ravikulud, töövõime vähenemine on vaid vähesed näited teiste seas. Uuringud näitavad, et vägivald kipub korduma ja vägivallaringist on keeruline välja pääseda. Lapsed, kes satuvad vägivalla ohvriks või selle pealtnägijaks, puutuvad suurema tõenäosusega vägivallaga kokku ka täiskasvanueas kas ohvri või vägivalla toimepanijana.²⁶

Vastavalt Maailma Terviseassamblee²⁷ 1996. a resolutsioonile WHA 49.25 on vägivald peamine ülemaailmne rahvatervise probleem. Resolutsioonis on deklareeritud seda suure

²⁴ World Health Organization. World report on violence and health: summary. Geneva 2002, lk 1. – https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf (12.01.2021).

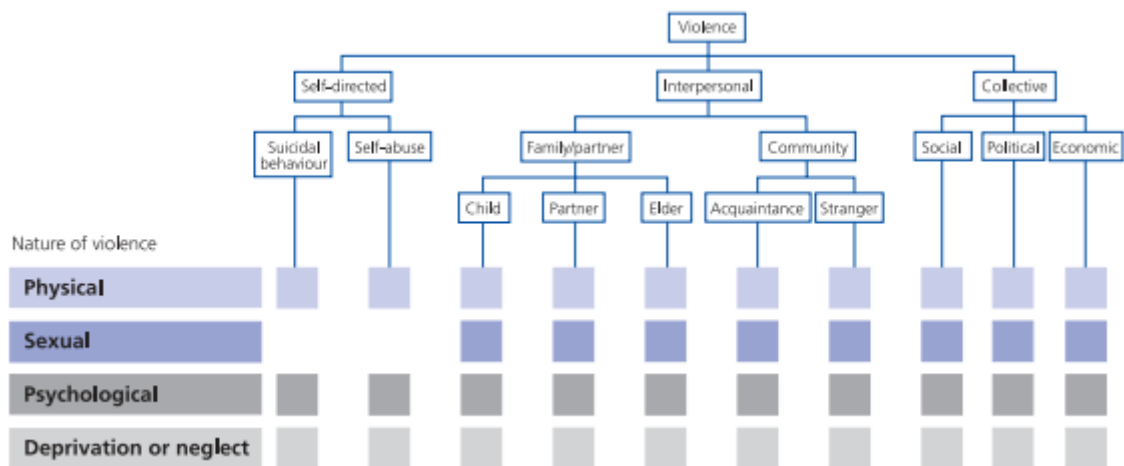
²⁵ Dahlberg, L. L., Krug E. G. et al. World report on violence and health. World Health Organization: Geneva 2002, lk 3. – https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=036867B021721FEB6534876ADFBA8B5F?sequence=1 (12.02.2021).

²⁶ Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Tallinn 2015, lk 2. – https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_1.pdf (21.02.2021).

²⁷ Maailma Terviseasamblee on Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) juhtorgan. Selles osalevad delegatsioonid kõigist WHO liikmesriikidest ja see keskendub juhatuse poolt koostatud konkreetsele tervisekavale. Maailma Terviseasamblee põhiülesanded on organisatsiooni strateegiate kindlaksmääramine, peadirektori ametisse nimetamine, finantspoliitika järelevalve ning kavandatava programmi eelarve läbivaatamine ja kinnitamine. Tervishoiuasamblee toimub igal aastal Šveitsis Genfis. _ Maailma Terviseorganisatsiooni valitsemistava infolehekülj. Arvutivõrgus: <https://www.who.int/about/governance/world-health-assembly> (12.01.2021).

murega, märkides tahtlike vigastuste dramaatilist suurenemist kogu maailmas, mis mõjutab igas vanuses inimesi ja mõlemat sugu. Resolutsioon märgib, et eriti mõjutab vägivald naisi ja lapsi ning toetab seetõttu enne 1996. aastat korraldatud rahvusvahelistel konverentsidel tehtud soovitusi naiste ja tütarlaste vastu suunatud vägivalla probleemiga tegelemiseks ja selle tervise tagajärgede kõrvaldamiseks.²⁸

Üks põhjus, miks vägivalda rahvatervise probleemina on suures osas varem eiratud, on probleemi selge määratluse puudumine. Vägivalla määratlemiseks on palju võimalusi, olenevalt sellest, kes seda määrab ja millisel eesmärgil. WHO definitsiooni kohaselt on vägivald tahtlik füüsilise jõu või mõjuvõimu kasutamine või sellega ähvardamine, mis on suunatud enda, teise isiku, inimrühma või kogukonna vastu ning mis põhjustab või tõenäoliselt põhjustab vigastusi, surma, psühholoogilist kahju, arengu häirumist või õigustest ilmajätmist.²⁹ Määratluse järgi on vägivald jaotatud kolme kategooriasse vastavalt sellele, kes on vägivalla toime pannud: enese vastu suunatud³⁰, isikutevaheline³¹ või kollektiivne³²; ja eristab lisaks nelja kategooriat vägivalla olemusest lähtuvalt: füüsiline, seksuaalne, psühholoogiline ja hooletusse jätmine (joonis 1).³³

Joonis 1. Vägivalla tüpoloogia (ülemaailmsest vägivalla ja tervise aruandest).³⁴

²⁸ 49th World Health Assembly. Prevention of violence: public health priority (resolution WHA 49.25). World Health Organization: Switzerland, Geneva 1996. – https://www.who.int/violence_injury_prevention/resources/publications/en/WHA4925_eng.pdf (14.01.2021).

²⁹ Dahlberg, L. L., Krug E. G. et al, lk 5.

³⁰ S.o vägivald, mille käigus inimene kahjustab ennast.

³¹ S.o vägivald, mida on põhjustanud teine isik või väike rühm.

³² S.o vägivald, mille on esile kutsunud suuremad inimrühmad, nt riik, organiseeritud poliitiline rühm, militaarne rühm või terroristlikud organisatsioonid.

³³ Dahlberg, L. L., Krug E. G. et al, lk 6-7.

³⁴ Dahlberg, L. L., Krug E. G. et al, lk 7.

Käesolev magistritöö seab keskmesse ohvrid, kes on kogenud WHO määratluse kohaselt isikutevahelist vägivalda, mis on jagatud omakorda kahte alamkategoriasse:

- Perevägivald ja lähisuhtevägivald - see tähendab peamiselt pereliikmete ja lähisuhtepartnerite vahelist vägivalda, mis toimub tavaliselt (kuigi mitte ainult) kodus. Sellesse rühma kuuluvad vägivalla vormidena näiteks laste väärkohtlemine, partnerivägivald ja eakate väärkohtlemine;
- Kogukonnavägivald - vägivald üksikisikute vahel, kes pole omavahel seotud ja võivad üksteist tunda, kuid ei pruugi ning mis toimub tavaliselt väljaspool kodu. See hõlmab noorte vägivalda, juhuslikke vägivallaakte, vägistamist või seksuaalset kallaletungi võõraste isikute poolt ning vägivalda institutsionaalsetes oludes nagu koolid, töökohad, vanglad ja hooldekodud.³⁵

Nagu vägivallal üldiselt, nii on ka naistevastasel vägivallal palju erinevaid definitsioone. Naistevastase vägivalla mõiste avamine on oluline, kuna riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil on vaja täpseid ja võrreldavaid andmeid vägivalla kohta, et tugevdada naistevastase vägivalla kaotamise propageerimist, aidata poliitikakujundajatel probleemi mõista ja suunata sekkumiste kavandamist. Vägivalla tegeliku levimuse mõõtmine on siiski keeruline ülesanne. Politsei, naistekeskuste ja muude ametlike asutuste kaudu kättesaadav statistika alahindab vägivalla taset alaraporteerimise probleemi tõttu. Rahvastikupõhised uuringud on täpsemad, kuid järjepidevate meetodite ja määratluste puudumine muudab uuringute võrdlemise keeruliseks. Kuna definitsioonid on subjektiivsed, küsitakse ankeetküsitlustes sageli, kas naised kogevad kindla aja jooksul konkreetseid vägivallaakte. Kui mõnes uuringus uuritakse ainult füüsilist väärkohtlemist, võivad teised kaaluda füüsilise, seksuaalse ja psühholoogilise väärkohtlemise uurimist. Perevägivalla uuringutest võivad mõned hõlmata ainult neid naisi, kes on praegu suhtes, samas kui teised annavad teada naistest, kes on kunagi abielus olnud. Samuti võib uuringutes erineda registreeritud vägivalla raskus. Näiteks võib üks teadlane registreerida kogu vägivalla, olenemata sellest, kas see toob kaasa kehavigastuse, samas kui teine teadlane võib registreerida ainult neid juhtumeid, kus toimus füüsiline vigastus.³⁶

³⁵ Dahlberg, L. L., Krug E. G. et al, lk 6.

³⁶ World Health Organization. Violence against women: definition and scope of the problem. World Health Organization 1997. – <https://www.who.int/gender/violence/v4.pdf> (01.02.2021).

1992. aastal kehtestati ÜRO naiste diskrimineerimise kaotamise komitee (CEDAW komitee³⁷) üldises soovitus³⁸, et sooline vägivald on „vägivald, mis on suunatud naise vastu, kuna ta on naine, või mis mõjutab naisi ebaproportsionaalselt” (art 6) ja et see on diskrimineerimise vorm, mis pärsib tõsiselt naiste võimet kasutada õigusi ja vabadusi meestega võrdsetel alusel (art 1). Selle järel kehtestati 1993. aastal esimene rahvusvaheliselt kokkulepitud määratlus naistevastasest vägivallast.³⁹ ÜRO naistevastase vägivalla kaotamise deklaratsiooni art 1 sätestab, et “naistevastane vägivald” on igasugune soopõhine vägivald, mis põhjustab või võib tõenäoliselt põhjustada naistele füüsilisi, seksuaalseid või psühholoogilisi kahjusid või kannatusi, sealhulgas selliste tegudega ähvardamist, sundimist või meelevaldset vabaduse võtmist, olenemata sellest, kas see toimub avalikult või eraelus.⁴⁰

Ka 01.02.2018 Eestis jõustunud Istanbuli konventsiooni⁴¹ art 3 p a defineerib “naistevastase vägivalla” eelneva määratlusega (laiendades ning lisades ”majandusliku kahju” mõiste, mida võib seostada psühholoogilise vägivallaga)⁴² tõdedes, et naistevastane vägivald on naiste inimõiguste rikkumine ja naiste diskrimineerimise vorm.⁴³ Konventsioon määratleb eraldi ka “naistevastase soolise vägivalla” (art 3 p d) kui vägivalla, mis on suunatud naise vastu põhjusel, et tegemist on naisega, või mis mõjutab naisi ebaproportsionaalselt. Eelnev erineb teistest vägivalla vormidest, kuna vägivallaaktide peamiseks motiiviks on ohvri sugu. Sooline vägivald viitab teisisõnu igasugusele kahjule, mis on naise vastu toime pandud ja mis on korraga ebavõrdsete võimuhete nii põhjus kui tagajärg, mis tuleneb ebavõrdsete võimuhete tajutud erinevustest naiste ja meeste vahel ning mis viivad naise madalamale staatusele nii era- kui avalikus sfääris. Niisuguse vägivalla sügavad juured peituvad

³⁷ CEDAW komitee koosneb 23st sõltumatust naiste õiguste eksperdist kogu maailmas; see jälgib naistevastase diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni (CEDAW) rakendamist, mis jõustus 3. septembril 1981. 2021. aasta seisuga on konventsiooni ratifitseerinud või sellega ühinenud vähemalt 187 riiki. – <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Introduction.aspx> (12.02.2021).

³⁸ UN, CEDAW Committee (1992), General Recommendation No. 19 on Violence against women, adopted at the 11th session, 1992, A/47/38, 29 January 1992. – <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm> (09.02.2021).

³⁹ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014, lk 9. – https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf (06.01.2021).

⁴⁰ UN, General Assembly, Declaration on the Elimination of Violence against Women, A/RES/48/104, 20 December 1993, p. 3. – <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/eliminationvaw.pdf> (12.04.2021).

⁴¹ Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon. – RT II, 26.09.2017, 2. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017002>

⁴² Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde, p 40. – http://www.enu.ee/lisa/611_Istanbuli%20seletuskiri.pdf (06.04.2021).

⁴³ Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon.

ühiskonnas valitsevates sotsiaalsetes ja kultuurilistes struktuurides, normides ja väärtustes ning need püsivad sageli eitamise ja vaikimise harjumuste kaudu. Väljendit tuleb mõista kui püüdlust kaitsta naisi vägivalla eest, mis tuleneb soolistest stereotüüpidest ning mis puudutab eriti naisi.⁴⁴

ÜRO 1993. a naistevastase vägivalla kaotamise deklaratsiooni art 2 sätestab, et naistevastase vägivalla mõiste hõlmab järgmist, kuid ei piirdu sellega:

- (a) perekonnas esinev füüsiline, seksuaalne ja psühholoogiline vägivald, sealhulgas peksmine; tütarlaste väärkohtlemine majapidamises, kaasavaraga seotud vägivald, abieluline vägistamine, naiste suguelundite moonutamine ja muud naistele kahjulikud traditsioonilised tavad, abikaasaväline vägivald ja ärakasutamise seotud vägivald;
- (b) füüsiline, seksuaalne ja psühholoogiline vägivald, mis toimub üldsuses, sealhulgas vägistamine, seksuaalne kuritarvitamine, seksuaalne ahistamine ja hirmutamine tööl, haridusasutustes ja mujal; naistekaubandus ja sunnitud prostitutsioon;
- (c) füüsiline, seksuaalne ja psühholoogiline vägivald, mille riik on toime pannud või millega leppinud, ükskõik kus see aset leiab.⁴⁵

Art 3 sätestab, et naistel on õigus kõigi inimõiguste ja põhivabaduste võrdsele nautimisele ja kaitsmisele poliitilises, majanduslikus, sotsiaalses, kultuurilises, tsiviil- või muus valdkonnas. Need õigused hõlmavad muu hulgas järgmist:

- a) õigust elule;
- b) õigust võrdsusele;
- c) õigust isikuvabadusele ja -turvalisusele;
- d) õigust võrdsele kaitsele seaduse alusel;
- e) õigust olla vaba igasugusest diskrimineerimisest;
- f) õigust kõrgeimale füüsilise ja vaimse tervise standardile;
- g) õigust õiglastele ja soodsatele töötingimustele;
- h) õigust mitte olla piinamise ega muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistuse subjektiks.⁴⁶

⁴⁴ Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde, p 44. – http://www.eni.ee/lisa/611_Istanbuli%20seletuskiri.pdf (06.04.2021).

⁴⁵ United Nations: General Assembly resolution 48/104 of 20 December 1993: declaration on the Elimination of Violence against Women. – <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/eliminationvaw.pdf> (09.02.2021)

⁴⁶ Ibid.

1.2. Naistevastase vägivalda olemus ja globaalne levik

Kuigi Istanbuli konventsiooni definitsioon naistevastasest vägivaldast võib esmapilgul tunduda liiga lai, on laialdaselt tunnustatud vajadust kaasata vägivalda definitsiooni vägivald, mis ei pruugi põhjustada vigastusi ega surma, kuid mis koormab üksikisikuid, peresid, kogukondi ja tervishoiusüsteeme kogu maailmas. Naiste vastu suunatud vägivalda mitmed vormid võivad põhjustada füüsilisi, psühholoogilisi ja sotsiaalseid probleeme, mis ei pruugi tingimata põhjustada vigastusi, puuet või surma. Need tagajärjed võivad olla nii vahetud kui ka varjatud ning kesta aastaid pärast esmast väärkohtlemist. Tagajärgede määratlemine ainult vigastuste või surma kaudu piirab seega arusaama vägivalda täielikust mõjust üksikisikutele, kogukondadele ja ühiskonnale laiemalt.⁴⁷

On palju tegureid, miks mõned inimesed käituvad teiste suhtes vägivaldselt või miks vägivald on mõnes kogukonnas levinum kui teises. Vägi-vald on üksikisiku, suhete, sotsiaalsete, kultuuriliste ja keskkonnategurite keeruka koosmõju tulemus. Mõistmine, kuidas need tegurid on seotud vägivaldaga, on üks rahvatervise lähenemisviisi olulisi samme vägivalda ennetamisel. Vägi-valda riskitegurid on ühiskondlikud (nt vägivalda või soolist ebavõrdsust soosivad normid), kogukondlikud (nt vaesuspiirkonnas elamine, puudulikud institutsionaalsed toetused) ning seotud suhetega (nt sidemed vägivaldsust heaks kiitvate sõpradega, perekonfliktid, kehvad vanemlikud oskused, pidev väärkohtlejaga suhtlemine või ühise elukoha jagamine) ja individuaalselt isikuga endaga (nt väärkohtlemine lapseas, psüühika- ja käitumishäired, sõltuvusprobleemid).⁴⁸ Näiteks tekitab kogemus vanemate hülgamisest, tähelepanuta jätmisest või ükskõiksuse all hoidmisest lastele suurema ohu agressiivseks ja asotsiaalseks käitumiseks, sealhulgas väärkohtlemiseks täiskasvanuna.⁴⁹

Vägi-valda ohvriks võivad sattuda inimesed sotsiaalsest ja kultuurilisest taustast, vanusest ja soost hoolimata, kuid vägivalda levik ja tagajärjed erinevad vägivalda liigi ja soo järgi. Nt on registreeritud perevägi-valdakuritegude puhul suur osa ohvritest naised. Perevägi-valda, seksuaalvägi-valda ja inimkaubanduse puhul on naistele osaks saanud vägivald sageli raskem

⁴⁷ Dahlberg, L. L., Krug E. G. et al, lk 5.

⁴⁸ Ibid, lk 12.

⁴⁹ Ibid, lk 15.

ja tagajärjed rängemad, mistõttu on oluline pöörata erilist tähelepanu naistevastasele vägivallale.⁵⁰

Naiste vastu suunatud vägivalla vorme, mis on omavahel seotud ja muuhulgas kattuvad, on palju erinevaid, näiteks: lähisuhtevägivald, seksuaalvägivald, sealhulgas vägistamine, inimkaubandus, füüsiline vägivald, psühholoogiline vägivald, sealhulgas jälitamine, naiste suguelundite moonutamine, sundabielud ja aukuriteod. Lisaks kogevad naised tänapäeval ka naistevastast vägivalda virtuaalselt küberruumis arvutivõrk Interneti kaudu, millel on olulised tagajärjed ka “reaalsele maailmale”. Enamik naistevastast vägivalda on neile põhjustanud mehed. Vägivalla põhjused on sageli omavahel seotud - vaesus, majanduslik sõltuvus ja meeste suhtes ebavõrdses olukorras olek hõlbustab naistevastast vägivalda.⁵¹

Juba pikka aega on naisorganisatsioonid kogu maailmas pööranud tähelepanu naistevastasele vägivallale, eriti lähisuhtevägivallale. Nende jõupingutuste kaudu on naistevastane vägivald nüüdseks muutunud rahvusvaheliseks mureks ning huviobjektiks. Esialgu vaadeldi naistevastast vägivalda suures osas inimõiguste kaudu, kuid üha enam peetakse lähisuhtevägivalda oluliseks rahvatervise probleemiks.⁵²

Naistevastane vägivald on globaalne probleem, mida esineb üle maailma. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) 2014. aasta üle-euroopalise uuringu andmetel on füüsilist ja/või seksuaalset vägivalda kogenud üks kolmest naisest Euroopas (vähemalt üks kord alates 15-aastaseks saamisest)⁵³ ning WHO 2013. aastal avaldatud ülemaailmsed hinnangud näitavad, et globaalselt on 35,6% naistest kogenud lähipartnerivägivalda ja/või partnerivälist seksuaalvägivalda.⁵⁴ Kuigi naistevastane vägivald on alati olnud olemas, on alles viimaste

⁵⁰ Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2018. Tallinn 2015, lk 2. –

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_1.pdf (21.02.2021).

⁵¹ Bonewit, A. The Issue of Violence Against Women in the European Union. Euroopa Parlament: Euroopa Liit, Brüssel 2016, lk 7. –

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU\(2016\)556931_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf) (09.02.2021).

⁵² Heise, L., Garcia-Moreno C. et al. World report on violence and health. World Health Organization: Geneva 2002, lk 89. –

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=036867B021721FEB6534876ADFBA8B5F?sequence=1 (21.02.2021).

⁵³ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014, lk 27. –

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf (06.01.2021).

⁵⁴ World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. World Health Organization 2013, lk 31.

aastakümnete jooksul rahvusvaheline üldsus hakanud probleemi esile tõstma ja süsteemselt määratlema. Üha enam adresseeritakse naistevastast vägivalda kui “soolist vägivalda” ja tunnustatakse seda inimõiguste rikkumise vormina.⁵⁵

1995. ÜRO neljandal ülemaailmsel naiste konverentsil tõdeti Pekingi deklaratsioonis ja tegevusplatvormis, et naistevastane vägivald on ajalooliselt kujunenud ebavõrdsete meeste ja naiste võimuhete ilming, mis on viinud meeste domineerimiseni ja naiste diskrimineerimiseni ning naiste täieliku arengu võimatuseni. Naistevastase vägivalla kujutised meedias, eriti need, mis kujutavad vägistamist või seksuaalset orjandust, samuti naiste ja tütarlaste kasutamist seksiojektidena, sealhulgas pornograafia, on tegurid, mis mõjutavad sellise vägivalla jätkuvat levikut ja mõjutavad kahjulikult kogukonda, eriti lapsi ja noori inimesi. Naistevastane vägivald kogu elutsükli vältel tuleneb peamiselt kultuurilistest muustritest, eelkõige teatud traditsiooniliste või tavapraktikate kahjulikust mõjust ning kõigist rassi, soo, keele või usuga seotud äärmuslusest, mis kinnistavad naistele omistatud madalamat staatust perekonnas, töökohal, kogukonnas ja ühiskonnas. Naistevastast vägivalda süvendab:

- sotsiaalne surve, eriti naiste vastu toime pandud teatud tegude hukkamõistmise taunimine;
- naiste õigusteabe, abi või kaitse puudumine;
- naistevastase vägivalla tõhusalt keelava seaduse puudumine;
- suutmatuse reformida kehtivaid seadusi;
- riigiasutuste ebapiisavad jõupingutused olemasolevate seaduste teadlikkuse suurendamiseks ja jõustamiseks;
- haridusalaste ja muude vahendite puudumine vägivalla põhjuste ja tagajärgedega tegelemiseks.⁵⁶

Peaaegu kõigis ühiskondades on olnud aastaid akadeemilise huvi ja uurimistööde keskmes naiste ohvrustamine meeste poolt. Kõige levinumate ja raskemate naistevastase vägivalla vormide hulka, mida mehed naiste peal kasutavad, kuuluvad: lähisuhtevägivald, seksuaalne sund, seksuaalne väärkohtlemine mitteintiim-partnerite poolt, vägistamine, inimkaubandus, sunnitud prostitutsioon ja tööjõu ärakasutamine (ingl k. *labor*). Võimalikke vägivallatsejaid

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y (12.01.2021).

⁵⁵ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014, lk 9.

⁵⁶ ÜRO neljas ülemaailmne naiste konverents. Pekingi tegevusplatvorm. Pekingi deklaratsioon. Peking september 1995, punkt 118. – <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf> (14.01.2020).

on palju ja nende hulka võivad kuuluda abikaasad ja elukaaslased, vanemad, teised pereliikmed, kolleegid ja võimul või mõjukal positsioonil olevad mehed. Vägivald on paljude jaoks tundlik teema ja see võib olla põhjus, miks sellest on üldiselt vähe teatatud ning miks see on alaraporteeritud. Levimusstatistika viitab siiski sellele, et miljonid naised kogevad vägivalda või peavad selle tagajärgedega igapäevaselt elama.⁵⁷

Naiste vastu suunatud vägivalda üks levinumaid vorme on vägivald lähisuhtepartneri või abikaasa poolt. Asjaolul, et naised on sageli emotsionaalselt ja majanduslikult sõltuvad neist, kes neid väärkohtlevad, on suur mõju nii väärkohtlemise dünaamikale kui ka lähenemisviisidele selle vastu võitlemisel.⁵⁸ Lähisuhtevägivald on põhiliselt käitumismudel, mida iseloomustab intiimsuhte kontekstis kontrolli teostamine ja võimu kuritarvitamine ühe inimese (tavaliselt mehe) poolt teise inimese (tavaliselt naise) üle.⁵⁹ Istanbuli konventsiooni art 3 p b kohaselt mõistetakse perevägivaldaks kõiki füüsilise, seksuaalse, psüühilise ja majandusliku vägivalda akte, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallaakti toimepanija elab või on elanud ohvriga samas elukohas.⁶⁰ Definiitsioonis on hõlmatud muuhulgas kõik aktid, mis leiavad aset kooselus või ükskõik millises muus intiimsuhtes sõltumata bioloogilistest või seaduslikest peresuhetest.⁶¹

Perevägivald hõlmab peamiselt kaht liiki vägivalda: vägivalda praeguste või endiste abikaasade või partnerite vahel ning põlvkondadevahelist vägivalda, mis leiab tavaliselt aset vanemate ja laste vahel. See on sooneutraalne definiitsioon, mis hõlmab mõlemast soost ohvreid ja vägivallatsejaid. Perevägivald paarisuhtevägivald sisaldab füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist või majanduslikku vägivalda praeguste või endiste abikaasade ning ka praeguste või endiste partnerite vahel. See on vägivalla vorm, mis mõjutab disproportsionaalselt naisi ning mis on seetõttu selgelt soolise iseloomuga. Kuigi võib tunduda, et termin "kodu" piirab konteksti, kus selline vägivald aset võib leida, on

⁵⁷ Pina, A., Gannon, T. A., Saunders, B. An overview of the literature on sexual harassment: Perpetrator, theory, and treatment issues. – *Agression and Violent Behaviour*. Vol 14. Kent: University of Kent 2009, lk 127. – <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178909000044?via%3Dihub#section0105> (10.02.2021).

⁵⁸ Heise, L., Garcia-Moreno C. et al, lk 89.

⁵⁹ Perttu, S., Kaselitz, V. Addressing Intimate Partner Violence: Guidelines for Health Professionals in Maternity and Child Health Care, lk 7. – https://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/Source/guidelines_for_health_professionals_maternity_child_health_care_en.pdf (11.03.2021).

⁶⁰ Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon.

⁶¹ Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde, p 41. – http://www.enu.ee/lisa/611_Istanbuli%20seletuskiri.pdf (06.04.2021).

konventsiooni koostajad tunnistanud, et vägivald võib jätkuda peale suhte lõppemist ning seetõttu ohvri ja vägivallatseja ühine eluase pole nõutav. Põlvkondadevaheline vägivald sisaldab füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist ja majanduslikku vägivalda lapse või vanema (vanemate inimeste vastane vägivald) vastu või sellist vägivalda mis tahes erinevatest põlvkondadest kahe või enama pereliikme vahel ning ühine eluase pole ka selle vägivalla vormi puhul kohustuslikuks elemendiks.⁶²

Perevägivaldale (kus peamisteks ohvriteks on naised) hakati maailmas tähelepanu pöörama suhteliselt hiljuti, 20. sajandi 60ndatel aastatel, kui selgus, et vägivallajuhtumeid paarisuhetes on ootamatult palju. Naised kui ohvrid julgesid kodus toimunud vägivallast rääkida ja abi otsida. Tekkisid ühiskondlikud organisatsioonid naiste kaitseks, nii näiteks loodi 1971. a Londonis „Pekstud naiste liikumine”, asutati esimesed naiste varjupaigad, kriisikeskused jms. Tõsisemalt on perevägivald olnud sotsioloogide, kriminoloogide, psühholoogide, arstide jt uurimisobjektiks viimase 35 aasta jooksul. Kogunenud on üsnagi põhjalik materjal selle nähtuse kohta. Perevägivald ei tunne klassi-, rassi- ega etnilisi piire. Haritud, edukad, peenetundelised mehed – arstid, poliitikud, firmajuhid – võivad samuti peksta oma naisi. Samas on selgunud, et vägivallale kalduvad sagedamini madala enesehinnangu ja madala sotsiaalse staatusega inimesed (vägivallal võib nende puhul olla kompensatoorne roll), kes ei suuda kontrollida oma emotsioone, tarvitavad regulaarselt alkoholi. Uuringud näitavad ka, et need, kes lapsepõlves ise vägivalda kogesid, nägid, kuidas isa peksis ema, võivad ka ise olla vägivaldsed oma lähedaste suhtes. Vägivaldal rakendav peremudel omandatakse lapsepõlves ja see võib korduda põlvest põlve.⁶³

Kui küsida, kuidas reageerivad naised väärkohtlemisele lähisuhtes, siis kvalitatiivsed uuringud on kinnitanud, et enamik väärkoheldud naisi ei ole passiivsed ohvrid, vaid pigem rakendavad aktiivseid strateegiaid iseenda ja oma laste turvalisuse maksimeerimiseks. Mõned naised avaldavad vastupanu, teised põgenevad, kolmandad aga üritavad säilitada rahu, andes järele oma mehe nõudmistele. Mis võib kõrvalvaatlejale tunduda naise positiivse või aktiivse reageeringu puudumisena, võib tegelikult olla kalkuleeritud hinnang sellest, mis on vajalik abielus ellujäämiseks ning enda ja oma laste kaitsmiseks.⁶⁴

⁶² Ibid, p 41-42.

⁶³ Pettai, I., Kaugia, S., Narits, R. Perevägivald nõuab jõulisemat juriidilist sekkumist. – Riigikogu Toimetised 31/2015. lk 156. – <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/02/Iris-Pettai-Silvia-Kaugia-Raul-Narits-Perev%C3%A4givald-n%C3%B5uab-j%C3%B5ulisemat-juriidilist-sekkumist-.pdf> (21.02.2021).

⁶⁴ Heise, L., Garcia-Moreno C. et al, lk 95.

Mitmesugused tegurid võivad naisi vägivaldsetes suhetes hoida. Nende hulka kuuluvad tavaliselt: hirm kättemaksu ees, alternatiivsete majandusliku toetuse vahendite puudumine, mure laste pärast, emotsionaalne sõltuvus, pere ja sõprade toetuse puudumine ning püsiv lootus, et mees muutub. Eitus ja hirm sotsiaalse tõrjutuse ees takistavad naisi sageli abi otsima. Uuringud on näidanud, et umbes 20–70% väärkoheldud naistest ei rääkinud kunagi teisele inimesele väärkohtlemisest enne, kui teda uuringu jaoks küsitleti. Need, kes abi otsivad, pöörduvad pigem pereliikmete ja sõprade kui institutsioonide poole - ainult väike osa ohvritest võtab ühendust politseiga.⁶⁵

Vaatamata takistustele, lahkuvad paljud väärkoheldud naised lõpuks vägivaldsete partnerite juurest, mõnikord alles paljude aastate pärast, kui lapsed on juba suured. Naiste vägivaldses suhtes veedetud aja mediaaniks on peetud umbes 6 aastat, kuigi nooremad naised lahkuvad suurema tõenäosusega varem. Uuringud näitavad, et on olemas ühtne tegurite kogum, mis sunnib naisi oma vägivaldsetest partneritest püsivalt lahku minema. Tavaliselt juhtub see siis, kui vägivald muutub piisavalt raskeks; kui olukord hakkab lapsi märgatavalt mõjutama või mõistes, et partner ei muutu. Naised on pidanud ka perekonna või sõprade emotsionaalset ja logistilist tuge pöördeliseks hetkeks suhte lõpetamise üle otsustamisel.⁶⁶

Uuringute kohaselt on vägivaldsest suhtest lahkumine protsess, mitte 'ühekordne' sündmus. Enamik naisi lahkub ja naaseb mitu korda, enne kui otsustab suhte lõpetada. Protsess hõlmab eitamis-, enesesüüdistamis- ja kannatamisperioode, enne kui naised hakkavad väärkohtlemise tegelikkust ära tundma ja samalaadsetes olukordades teiste naistega samastuma. Siinkohal algab vägivaldsest suhtest lahtilaskmine ja taastumine. Selle protsessi olemasolu teadvustamine võib aidata inimestel olla vägivaldsesse olukorda naasvate naiste suhtes mõistvam ja neid vähem kritiseeriv. Kahjuks ei taga vägivaldsest suhtest lahkumine iseenesest alati ohutust. Vägivald võib mõnikord jätkuda ja võib isegi eskaleeruda pärast seda, kui naine lahkub oma partneri juurest.⁶⁷

⁶⁵ Heise, L., Garcia-Moreno C. et al, lk 96.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

1.3. Naistevastase vägivalda rasked tagajärjed

Naistevastane vägivald tekitab kahju kogu ühiskonnale. Vägivald, eriti naiste ja laste jaoks, on põhjuseks halvale tervisele, mis võib kesta kogu elu ning nende varajasele surmale. Paljud peamised surma põhjused nagu südamehaigused, insult, vähk ja HIV / AIDS on tulemuseks vägivalda ohvrite käitumisele nagu suitsetamine, alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamine ning ohtlik seks, mille ohvrid võtavad omaks, püüdes toime tulla psühholoogilise ja traumeeriva mõjuga vägivaldast. Vägivald koormab ka tõsiselt tervishoiu- ning kriminaalkohtusüsteeme, sotsiaal- ja hoolekandeteenused ja kogukondade majanduslik struktuuri.⁶⁸

Kõikide vägivalda liikide täpset koormust tervishoiusüsteemidele või nende mõju majanduslikule tootlikkusele kogu maailmas on raske arvutada. Olemasolevad tõendid näitavad, et lähisuhte- ja seksuaalvägivalda ohvritel on kogu elu jooksul rohkem terviseprobleeme, oluliselt kõrgemad tervishoiukulud ja sagedasemad külastused kiirabiakondadesse kui neil, kes pole varem väärkohtlemist kogenud.^{69 70} Näiteks on suitsiidikäitumise vahel leitud seoseid lähisuhte- ja seksuaalvägivaldaga.⁷¹ Seksuaalvägivald põhjustab pikaajalisi sotsiaalseid probleeme ning kehalisi, vaimseid ja seksuaalseid tervisekahjusid ohvritele, jättes kurjategija enamasti karistusetu. Lisaks seksuaalvägivalda ohvritele mõjutavad selle tagajärjed lähedasi, sõpru ja kogu ühiskonda.⁷²

Siiski, naiste vastu suunatud vägivalda mitmed vormid võivad põhjustada füüsilisi, psühholoogilisi ja sotsiaalseid probleeme, mis ei pruugi tingimata põhjustada surma, puuet

⁶⁸ World Health Organization. Global status report on violence prevention 2014. World Health Organization: Luxembourg 2014, lk viii. –

https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/report/report/en/ (12.01.2021).

⁶⁹ L. L. Dahlberg, E. G. Krug et al. World report on violence and health. World Health Organization: Geneva 2002, lk 12. –

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=036867B021721FEB6534876ADFBA8B5F?sequence=1 (12.02.2021).

⁷⁰ Paarisuhtevägivalda kogenud naistel esineb rohkem olulisi terviseprobleeme ja riskikäitumist võrreldes naistega, kes pole partnerivägivalda kogenud. Mh on neil teiste hulgas 6% suurem tõenäosus saada madala sünnikaaluga laps, enam kui kaks korda suurem tõenäosus indutseeritud abordiks ja rohkem kui kaks korda suurem tõenäosus depressiooniks. Allikas: World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. World Health Organization 2013, lk 31. Arvutivõrgus:

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y (12.01.2021).

⁷¹ L. L. Dahlberg, E. G. Krug et al, lk 15.

⁷² Soo, K., Laanpere, M. et al. Seksuaalvägivalda levimus ja hoiakud Eestis: uuringute ülevaade. Eesti Seksuaaltervise Liit: Tartu 2015, lk 9. –

http://www.estl.ee/admin/upload/Dokumendid/SVV_ULEVAADE_EESTIS_2015.pdf (12.12.2020).

võivad pakkuda tuge ja teavet.⁷⁷ Väärkohtlemise mõju võib püsida kaua ka pärast väärkohtlemise lõppemist. Mida raskem ning tõsisem on väärkohtlemine, seda suurem on selle mõju naise füüsilisele ja vaimsele tervisele.⁷⁸

Naistevastasel lähisuhtevägivallal on suur mõju ka lastele. Lapsed on sageli koduste tülide ajal kohal ja näevad vägivalda pealt. Abieluvägivalda pealt näinud lastel on suurem oht paljudeks emotsionaalseteks ja käitumisprobleemideks, sealhulgas ärevus, depressioon, kehvad sooritustulemused koolis, madal enesehinnang, sõnakuulmatus, õudusunenäod ja füüsilise tervise kaebused. Veelgi enam ilmnevad sageli lastel, kes on vanemate vahelise vägivalda tunnistajad, samad käitumis- ja psühholoogilised häired kui lastel, keda ise väärkoheldakse. Vägivald võib otseselt või kaudselt mõjutada laste suremust isegi, kui on kontrollitud väljakujunenud laste suremust ennustavaid tegureid, nagu naise vanus, haridustase ja eelmiste raseduste arv, mille tulemuseks oli elus sünd.⁷⁹

Vägivald mõjutab naisi sügavalt ning see mõjutab neid kogu elu, alates sündimisest (nt kui poega soovivad meeleheitel vanemad on suutelised tapma naissoost beebisid) või isegi enne seda (mõnes riigis nt soovalikuliste abortide näol). Miljonid tüdrukud on sattunud naiste suguelundite moonutamise ohvriks. Tüdrukuid vägistatakse või rünnatakse seksuaalselt rohkem kui nende vendi pereliikmete, usaldus- või võimupositsioonil olevate isikute või võõraste poolt. Mõnes riigis, kui vallaline naine või nooruk vägistatakse, võib ta olla sunnitud abielluma oma ründajaga või vangistatakse ta “kuriteo” toimepanemise eest. Neid naisi, kes jäävad enne abielu rasedaks, võidakse pereliikmete poolt peksta, tõrjuda või mõrvata isegi juhul, kui rasedus on vägistamise tulemus. Pärast abiellumist on naiste jaoks suurim vägivallaohut jätkuvalt nende endi kodudes, kus abikaasad ja hõimlased võivad neid rünnata, vägistada või tappa. Kui naised jäävad rasedaks, vananevad või kannatavad vaimse või füüsilise puude all, on nad rünnaku suhtes haavatavamad. Naisi, kes on kodust eemal, vangistatud või mis tahes viisil isoleeritud, tabavad samuti vägivaldsed rünnakud. Relvastatud konflikti ajal suurenevad naiste kallaletungid, sealhulgas nii vaenulike kui ka “sõbralike” jõudude sooritatud rünnakud.⁸⁰

⁷⁷ World Health Organization. Violence against women: definition and scope of the problem. World Health Organization 1997. – <https://www.who.int/gender/violence/v4.pdf> (01.02.2021).

⁷⁸ Heise, L., Garcia-Moreno C. et al, lk 101.

⁷⁹ Ibid, lk 103.

⁸⁰ World Health Organization. Violence against women: definition and scope of the problem. World Health Organization 1997. – <https://www.who.int/gender/violence/v4.pdf> (01.02.2021).

2. Naistevastase vägivalda ohvrите rahvusvaheline ja siseriiklik õiguskaitse

2.1. Naistevastase vägivalda ohvrите rahvusvaheline õiguskaitse

Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, mis on loodud Eesti rahva riikliku enesemääramise kustumatul õigusel ja välja kuulutatud 24.02.1918. a; mis on rajatud vabadusele, õiglusele ja õigusele; mis on kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus ja mis peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade – võttis Eesti rahvas 1938. aastal jõustunud põhiseaduse § 1 alusel 28.06.1992. a rahvahääletusel vastu 2021. aastal kehtiva Eesti Vabariigi põhiseaduse⁸¹ (PS), mis on aluseks Eesti õiguskorrale 168 paragrahvi kaudu. PS kaitseb naistevastase vägivalda ohvreid eelkõige II. peatüki kaudu, määratledes 55 paragrahvi kaudu põhiõigused, vabadused ja kohustused.

Sisult on põhiõigused väga mitmesugused ning nende hulgas on ka rahvusvaheliselt inimõigustena kaitstavaid õigusi (õigus elule – § 16, piinamise ja väarikust alandava kohtlemise keeld – § 18, isikupuutumatus – § 20 jne).⁸² Õigusteaduses määratletakse subjektiivset õigust sageli õiguslikult kaitstud huvina, mistõttu põhiõigusi iseloomustav tunnus (võrreldes teiste põhiseaduslikku järku õigustega) on esijoonel menetslikku laadi – nende kaitseks saab isik teatud tingimustel pöörduda kohtusse.⁸³ PS 14 § sätestab, et õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus - Riigikohus on öelnud, et PS § 14 järgi on kohustus luua põhiõiguste kaitseks kohased menetsused Eesti Vabariigil.⁸⁴ PS § 14 on sõnastatud avaliku võimu kohustusena, kuid seda tuleb tõlgendada lisaks objektiivsele õigusele (mille täitmist tagab abstraktne normikontroll) ka igapäevase subjektiivset ehk lõppastmes kohtuliku kaitsega tagatud õigust andvana.⁸⁵ PS § 15 lg 1 I lause rakendumise õiguslikuks tagajärjeks on riigi sooritusliku iseloomuga kohustus tagada võimalus kohtu poole pöörduda ning kujundada selleks ausad ja tõhusad menetsused.⁸⁶

⁸¹ Eesti Vabariigi põhiseadus - RT I, 15.05.2015, 2. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002?leiaKehtiv>

⁸² Kalmo, H., Kask, O. Põhiõiguste mõiste. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3478/sissejuhatus> (04.04.2021).

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Nt RKPJKo 14.04.2003, 3-4-1-4-03, p 16; vt ka RKPJKo 20.10.2009, 3-4-1-14-09, p 44.

⁸⁵ Lust-Vedder, L. PS § 14. Üldine põhiõigus menetsusele ja korraldusele, p 20. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3485> (04.04.2021).

⁸⁶ Pilving, I. PS § 15. Õigusjärelm, p 43. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3486> (04.04.2021).

Eriti põhiõiguste puhul tekib aga küsimus, kas on mõttekas rääkida rahvuslikust traditsioonist, kui Eesti PS on ühendatud rahvusvahelises õiguses toimuvate arengutega. Eesti on liitunud mitmete inimõigusi puudutavate välislepingutega: majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvahelise paktiga; rassilise diskrimineerimise mis tahes vormide likvideerimise rahvusvahelise konventsiooniga; kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise paktiga; piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooniga; laste õiguste konventsiooniga; Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooniga jne.⁸⁷

Eesti Vabariigi põhiseadus (PS) eristab kahte liiki rahvusvahelist õigust, mis Eestit seob – rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted (PS § 3) ja välislepingud (PS § 123).⁸⁸ Seega ei saa PS II ptk lugeda n-õ silmaklappidega, jätmata tähelepanuta rahvusvahelise tausta. Lisaks on Riigikohus öelnud 25.03.2004 otsuse 3-4-1-1-04 punktis 18, et põhiseadust „tuleb tõlgendada viisil, mis tagab selle kohaldamise vastavuse inimõiguste konventsiooni ja selle kohaldamispraktikaga. Põhiõiguste sisustamisel mängib iseäranis tähtsat rolli EIÕK ja selle tõlgendamise praktika EIK-s, kuna EIÕK oli Eesti Vabariigi põhiseaduse II ptk koostamisel oluline eeskuju. Eeskujuks olemisest on õiguslikult aga tähtsam kohustus tõlgendada PS II ptk kooskõlas rahvusvaheliste lepingutega, millega Eesti on liitunud.⁸⁹

Eesti Vabariik on 2021. a seisuga Euroopa Nõukogu liige, mille liikmeteks on 47 liikmesriiki. Euroopa Nõukogu eesmärk on edendada demokraatiat ning kaitsta inimõigusi ja õigusriigi põhimõtet (seaduse ülimuslikkust) Euroopas. Euroopa Nõukogu ei ole Euroopa Liidu institutsioon ning seda ei tohi segamini ajada Euroopa Liidu Nõukoguga (*Council of the European Union*). Euroopa Nõukogu üheks olulisemaks saavutuseks on inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni koostamine 1950. a, mille alusel asutati Euroopa Inimõiguste Kohus.⁹⁰ Eesti Vabariik kirjutas inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile alla 14.05.1993. a, ratifitseeris selle 1996. a⁹¹ ja see jõustus koos lisaprotokollidega Eesti suhtes 16.04.1996 a.⁹² Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse

⁸⁷ Kalso, H., Kask, O. Sissejuhatus. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3478/sissejuhatus> (04.04.2021).

⁸⁸ Madise, Ü., Madise, L., Mälksoo, L. PS § 3. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3472> (04.04.2021).

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Välisministeeriumi info Euroopa Nõukogu kohta. Vt: <https://vm.ee/et/euroopa-noukogu>

⁹¹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus – RT II 1996, 11, 34. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/922131>

⁹² Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon – RT II 1996, 11, 34. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/13073654>

konventsiooni näol on tegemist Riigikogu ratifitseeritud välislepinguga, millel on prioriteet Eesti seaduste või muude aktide suhtes.⁹³

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon kaitseb naistevastase vägivalla ohvreid eelkõige art 2 (õigus elule), art 3 (piinamise keelamine), art 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele), art 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele), art 13 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile) ja art 14 (diskrimineerimise keelamine) kaudu. EIK kaitseb naistevastase vägivalla ohvreid analüüsides individuaalkaebuste puhul, kas riik on suutnud pakkuda ohvrile vägivalla vastu adekvaatset kaitset ning kas riik on sisuliselt suutnud ohvrile tagada konventsioonis ettenähtud õigused. Kohtupraktikas on EIK arendanud välja printsiibid ja need on suunatud ennekõike kahele asjaolule: konventsiooni osalisriikidel on kohustus kaitsta ohvrit vägivalla eest vägivalda ennetades ning sellise väärkohtlemise esinemisel on riigil kohustus viia läbi efektiivne uurimine - nt on EIK korduvalt tõdenud riigipoolset art 3 rikkumist, kui riik ei suuda tagada naistevastase vägivalla ohvrile efektiivset menetlust.⁹⁴

Eesti on liitunud ka konventsiooniga, mida kirjeldatakse sageli kui rahvusvahelist naiste õiguste seadust. Konventsiooniga (riikidevahelist kokkulepet) naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta⁹⁵ (CEDAW⁹⁶), mille ÜRO Peaassamblee võttis vastu 18.12.1979. a, ühines Eesti Vabariik Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 26.09.1991. a. otsusega⁹⁷. Konventsioon koosneb preambulist ning 30 artiklist, määratletades selle, mida mõistetakse naiste diskrimineerimisena, ja kehtestab riikidele standardid ning tegevuskava sellise diskrimineerimise lõpetamiseks. CEDAW 1992. a üldkommentaari nr 19 kohaselt loetakse sooline vägivald konventsiooni mõttes diskrimineerimiseks, kuna see pärsib tõsiselt naiste võimet kasutada õigusi ja vabadusi meestega võrdõiguslikkuse alusel ja selle mõju naiste füüsilisele ja vaimsele puutumatusse jätab nad ilma inimõiguste ja põhivabaduste võrdsest nautimisest, teostamisest ja tundmisest, sh traditsioonilised hoiakud, milles naisi peetakse meestele alluvateks või stereotüüpsete rollide kandjateks, süvendavad vägivalda või sündi hõlmavaid laialt levinud tavasid nagu perevägivald, mis on üks naistevastase vägivalla

⁹³ RKÜKo 3-1-3-13-03, p 31.

⁹⁴ Vt nt EIK 2021. a juhtumite kokkuvõtet naistevastasest vägivalla käsitlemisest: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf

⁹⁵ Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/23988>

⁹⁶ CEDAW - The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.

⁹⁷ Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär. – RT 1991, 35, 428. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/13031565>

varjatumaid vorme, sest paljusid naisi sunnib vägivaldsetes suhetes püsima majandusliku iseseisvuse puudumine.⁹⁸

Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon, mis on vastu võetud 09.12.1984. a.⁹⁹ ning Eestis vastu võetud 18.10.2006. a.¹⁰⁰ kohustab art 2 lg 1 kaudu kõiki osalisriike võtma tõhusaid seadusandlikke, haldus-, kohtu- ja muid meetmeid, et ära hoida piinamisi oma jurisdiktsiooni all oleval territooriumil. Lg 2 kohaselt ei saa piinamist õigustada mitte mingisugused erandlikud asjaolud: ei sõda ega sõjaohu, ei sisemine poliitiline ebastabiilsus ega erakorraline olukord. Konventsioon paneb kohustused osalisriikidele ning mitte üksikisikutele. Kui riigiametnikud teavad või neil on põhjendatud kahtlus arvata, et üksikisiku vastu on toime pandud piinamine või väärkohtlemine ning riik ei kasuta piisavat hoolsust, et ennetada, uurida ja kohtu alla anda sellise väärkohtlemise toimepanijaid, vastutavad lõpp-astmes selliste lubamatute tegude eest riik ja tema ametnikud: kui riik ei rakenda nõuetekohast hoolsust, et lõpetada piinamine, takistada selle toimepanemist, kehtestada sanktsioone ning määrata piinamisohvritele abimeetmeid või kui riik lubab riigivälistel organitel karistamatult sooritada konventsioonis lubamatuid tegusid, annab riigi ükskõiksus või tegevusetus piinamiseks teatud soosingu ja/või ametliku (de facto) loa. Komitee on rakendanud seda põhimõtet osalisriikide suutmatuse eest ennetada ja kaitsta ohvreid soopõhise vägivalda, näiteks vägistamise, perevägivalda, naiste suguelundite moonutamise ja inimkaubanduse eest.¹⁰¹

Lisaks eelnevatele konventsioonidele, on Eesti liitunud ka konventsiooniga, mis käsitleb naistevastast vägivalda ning selle tõkestamist *expressis verbis*. Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon, mis kannab ka Istanbuli konventsiooni nime, on riikideülene kokkulepe, mis kohustab riike kaitsma naisi vägivalda kõigi vormide eest, ennetama naistevastast vägivalda ja perevägivalda, võtma selle eest vastutusele ja likvideerima see; aitama kaasa naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimisele ning edendada naiste ja meeste sisulist võrdõiguslikkust¹⁰², sealhulgas naiste

⁹⁸ CEDAW üldsoovitus nr 19: vägivald naiste vastu, p 6, 11 ja 23. –

<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/recommendations.aspx> (26.03.2021).

⁹⁹ Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon. – RT II 2006, 26. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/12753417>

¹⁰⁰ Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolliga ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 24, 63. –

<https://www.riigiteataja.ee/akt/12748580>

¹⁰¹ Üldkommentaari nr 2 piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni artikli 2 rakendamise osalisriikide poolt 2007, p 18. –

<https://www.refworld.org/docid/47ac78ce2.html>

¹⁰² Mh on Eestis vastu võetud ka soolise võrdõiguslikkuse seadus.

õiguste edendamise kaudu; töötama välja igakülgne raamistik, poliitikad ja meetmed naistevastase vägivalla ja perevägivalla kõigi ohvrite kaitsmiseks ja abistamiseks; edendada rahvusvahelist koostööd naistevastase vägivalla ja perevägivalla likvideerimiseks ja toetama ja abistama organisatsioone ja õiguskaitseorganeid, et nad teeksid tõhusat koostööd ja võtaksid omaks tervikliku lähenemise naistevastase vägivalla ja perevägivalla likvideerimisele.¹⁰³

Kõnealuse konventsiooniga liitudes võtab riik endale kohustused tagada vajalikud muudatused seadusandluses ning rakendada muid meetmeid, et kaitsta kõiki ohvreid igasuguste edasiste vägivallaaktide eest, näiteks tagama tugiteenused perevägivalla ohvritele, sh perevägivalda pealtnäinud lastele. Konventsiooniosalised peavad art 18 lg 3 kohaselt tagama, et võetavad meetmed põhinevad naistevastase vägivalla ja perevägivalla soolise aspekti mõistmisel ning keskenduvad ohvri inimõigustele ja turvalisusele; põhinevad terviklikul lähenemisel, mis arvestab ohvrite, süüteo toimepanijate ja laste omavahelisi suhteid ning nende laiemat sotsiaalset keskkonda; seavad eesmärgiks teisese viktimeerimise ärahoidmise; seavad eesmärgiks vägivalla naisohvrite õiguste edendamise ja majandusliku iseseisvuse; võimaldavad vajaduse korral erinevate kaitse- ja tugiteenuste pakkumist ühes ja samas kohas ja arvestavad haavatavate isikute, sealhulgas lapsohvrite spetsiifilisi vajadusi ning et meetmed tehakse neile kättesaadavaks. Euroopa Nõukogu võttis konventsiooni vastu 2011. aasta mais, Eesti Vabariik allkirjastas konventsiooni 2.12.2014 ning see jõustus Eesti suhtes 1.02.2018.¹⁰⁴ 13.06. 2017. a. kirjutas konventsioonile alla ka Euroopa Liit (EL)

Kuna Eesti on alates 2004. aasta kevadest Euroopa Liidu liige,¹⁰⁵ võttis Eesti rahvas 14.09.2003. a rahvahääletusel põhiseaduse § 162 alusel Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamiseks vastu Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seaduse. Sellega sätestati, et Eesti võib kuuluda Euroopa Liitu, lähtudes Eesti Vabariigi põhiseaduse aluspõhimõtetest ning Eesti kuulumisel Euroopa Liitu kohaldatakse Eesti Vabariigi põhiseadust, arvestades liitumislepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi.¹⁰⁶ Eelneva toiminguga tunnistas Eesti Vabariik, et soovib püüelda Euroopa Liidu aluslepingute eesmärkide saavutamiste poole

¹⁰³ Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon. – RT II, 26.09.2017, 2. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017002>

¹⁰⁴ Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II, 26.09.2017, 1. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017001>

¹⁰⁵ Välisministeeriumi infoleht: Eesti Euroopa Liidus. – <https://vm.ee/et/eesti-euroopa-liidus> (26.04.2021).

¹⁰⁶ Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seadus – RT I 2003, 64, 429. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/631119>

saades nende osapooleks.¹⁰⁷ ELL art 2 kohaselt moodustab liit oma kodanikele vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva sisepiirideta ala, kus isikute vaba liikumine on tagatud kuritegevuse ennetamise ja selle vastu võitlemisega seotud asjakohaste meetmete rakendamisega ning art 3 lg 2 kohaselt võitleb liit diskrimineerimise vastu ning edendab sotsiaalset õiglust ja kaitset, naiste ja meeste võrdõiguslikkust, põlvkondade solidaarsust ja lapse õiguste kaitset.¹⁰⁸ Istanbuli konventsiooniga ühinemise on EL kinnitanud taht võidelda naistevastase vägivalla vastu oma territooriumil ja tugevdada olemasolevat õigusraamistikku, mis kohustab nii liikmesriike kui ELi tervikuna.

Kuna Eesti tegutseb EL õiguse kohaldamisalas, on naistevastase vägivalla ohvrid kaitstud ka EL õigusega. EL õiguse aluseks on esmased õigusaktid ja teiseseid õigusaktid. Esmaste õigusaktide hulka kuuluvad: ELi aluslepingud, mis on siduvad kokkulepped ELi liikmesriikide vahel (nt Euroopa Liidu leping ja Euroopa Liidu toimimise leping¹⁰⁹), Euroopa Liidu põhiõiguste harta (alates Lissaboni lepingust), Euroopa Liidu Kohtu kehtestatud üldpõhimõtted. Teiseste õigusaktide hulka kuuluvad kõik ELi institutsioonide vastuvõetud õigusaktid, mille alusel saab EL kasutada oma volitusi. Rahvusvahelised lepingud kolmandate riikide või rahvusvaheliste organisatsioonidega on ELi õiguse lahutamatu osa. Need lepingud seisavad eraldi esmastest ja teisestest õigusaktidest ning moodustavad *sui generis* kategooria. Euroopa Liidu Kohtu mõne otsuse kohaselt võib neil olla vahetu õigusmõju ja nende õigusjõud ületab teiseseid õigusakte, mis peavad seetõttu olema nendega kookõlas. Vastu võib võtta ainult Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artiklis 288 käsitletud õigusakte: määrused, direktiivid, otsused, soovitused ja arvamused.¹¹⁰

ELTL art 288 sätestab, et direktiiv on saavutatava tulemuse seisukohalt siduv iga liikmesriigi suhtes, kellele see on adresseeritud, kuid jätab vormi ja meetodite valiku selle riigi ametiasutustele.¹¹¹ Direktiivi jõustumiseks riiklikul tasandil peavad Euroopa Liidu riigid võtma vastu seaduse selle ülevõtmise kohta.¹¹² ELTL art 82 lg 2 sätestab, et määral, mil see on

¹⁰⁷ Lepingu Eesti Vabariigi ühinemise kohta Euroopa Liiduga ratifitseerimise seadus. - RT II 2004, 3, 8. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/718882>

¹⁰⁸ Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A12016M%2FTXT> (23.02.2021)

¹⁰⁹ EUR-Lexi info Euroopa Liidu kehtivate aluslepingute kohta. – <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html?locale=et> (26.04.2021)

¹¹⁰ EUR-Lexi info Euroopa Liidu õigusaktide hierarhia kohta. – https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/norms_hierarchy.html?locale=et (26.04.2021)

¹¹¹ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. Art 288. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (26.04.2021)

¹¹² EUR-Lexi info Euroopa Liidu direktiivide kohta. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114527> (26.04.2021)

vajalik kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikuse tunnustamise ning samuti politsei- ja õiguskooostöö hõlbustamiseks piiriülese mõõtmega kriminaalasjades, võivad Euroopa Parlament ja nõukogu seadusandliku tavamenetluse kohaselt kehtestada direktiividega miinimumeeskirjad, mille vastu võtmine ei takista liikmesriike säilitamast või kehtestamast isikutele kõrgema tasemega kaitset. Sellised eeskirjad võtavad arvesse liikmesriikide õigustraditsioonide ja -süsteemide vahelisi erinevusi ning need käsitlevad mh kuriteoohvrite õigusi (punkt c).¹¹³

Eestis on üle võetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/29/EL (kuriteoohvrite õiguste direktiiv), millega kehtestati kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded kuriteoohvrite kaitsmiseks KrMS kaudu. Direktiiv on oluline naistevastase vägivalla ohvrite kaitsel, kuna arvestab Euroopa Parlamendi 26.11.2009. a resolutsiooni naistevastase vägivalla kaotamise kohta.¹¹⁴ Kuriteoohvrite direktiiv kaitseb naistevastase vägivalla ohvreid arvestades, et soolise vägivalla ohvritest naised ja nende lapsed vajavad tihti erilist tuge ja kaitset seoses uue või korduva ohvriks langemise suure ohuga või sellise vägivallaga seotud hirmutamise või kättemaksuga.¹¹⁵ Lisaks tõdeb direktiiv, et lähisuhetes toime pandud vägivalla ohvrid võivad seega vajada erilisi kaitsemeetmeid. Seda liiki vägivald mõjutab naisi ebaproportsionaalselt ning olukord võib olla raskem, kui naine on kurjategijast majanduslikult, sotsiaalselt või elamisõigusega seoses sõltuv.¹¹⁶

Euroopa Parlament on välja töötanud 26.11.2009. a¹¹⁷ ja 5.04.2011. a¹¹⁸ resolutsioonid naistevastase vägivalla vastu võitlemise ja selle kaotamise kohta, mis sätestavad liikmesriikidele olulised juhised naistevastase vägivalla vastu võitlemiseks. 26.11.2009. a resolutsiooni kohaselt peavad EL liikmesriigid täiustama naistevastase vägivalla kõigi vormide vastu võitlemist puudutavaid riiklikke seadusi ja tegevuspõhimõtteid ning tagama

¹¹³ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. Art 82 lg 2. –

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

¹¹⁴ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2012/29/EL, 25. oktoober 2012, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK, p 5. –

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32012L002>

¹¹⁵ Ibid, p 17.

¹¹⁶ Ibid, p 18.

¹¹⁷ Euroopa Parlamendi 26. novembri 2009. aasta resolutsioon naistevastase vägivalla kaotamise kohta. –

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.CE.2010.285.01.0053.01.EST&toc=OJ%3AC%3A2010%3A285E%3ATOC> (26.04.2021)

¹¹⁸ Euroopa Parlamendi 5. aprilli 2011. aasta resolutsioon naistevastase vägivalla vastu võitlemise ELi uue poliitilise raamistiku prioriteetide ja põhijoonte kohta (2010/2209(INI)). –

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:296E:0026:0033:ET:PDF> (26.04.2021)

kõigile naistevastase vägivalla ohvritele õiguse abile ja toetusele. 5.04.2011. a resolutsioonis tehti ettepanek rakendada kõikehõlmavat soolise vägivalla vastast poliitilist lähenemisviisi, mis mh hõlmab meetmeid naistevastase vägivalla vastu võitlemiseks kuue punkti raamistiku alusel nagu poliitika, ennetamine, kaitse, vastutuselevõtmine, abistamine ja partnerlus.

Euroopa Parlamendi 26.11.2009. a resolutsioonis naistevastase vägivalla kaotamise kohta kutsutakse liikmesriike üles täiustama naistevastase vägivalla kõigi vormide vastu võitlemist käsitlevaid õigusakte ja tegevuspõhimõtteid ning võitlema naistevastase vägivalla põhjustega, eelkõige ennetusmeetmete kaudu, ning kutsutakse liitu üles tagama kõigile vägivalla ohvritele õigust abile ja toetusele. 5.04.2011. a resolutsioonis naistevastase vägivalla vastu võitlemise ELi poliitilise raamistiku prioriteetide ja põhijoonte kohta on Euroopa Parlament esitanud strateegia naistevastase vägivalla, koduvägivalla ja naiste suguelundite moonutamise vastu võitlemise kohta soolise vägivalla vastaste tulevaste kriminaalõiguse valdkonna õigusaktide alusena, sealhulgas raamistiku naistevastase vägivalla vastu võitlemiseks (poliitika, ennetamine, kaitse, süüdistuse esitamine, abistamine ja partnerlus). Rahvusvaheline reguleerimine selles valdkonnas hõlmab ÜRO 18.12.1979. a vastu võetud konventsiooni naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta (CEDAW), CEDAW komitee soovitusi ja otsuseid ning 7.04.2011 vastu võetud Istanbuli konventsiooni.¹¹⁹

Direktiiv kaitseb naistevastase vägivalla kuriteoohvrid seades eesmärgiks tagada, et nad saaksid asjakohast teavet, tuge ja kaitset ning et neil oleks võimalik osaleda kriminaalmenetluses. Eesti Vabariik peab direktiivi art 1 lg 1 kohaselt tagama, et ohvrite staatust tunnustatakse ning et neisse suhtutakse austavalt, diskreetselt, isikupära arvestades, professionaalselt ning mittediskrimineerivalt kõigis kokkupuudetes ohvriabiteenuseid ja lepitava õigusemõistmise teenuseid osutavate asutuste ning kõikide kriminaalmenetluse raames tegutsevate pädevate asutustega. Direktiiviga sätestatud õigused kehtivad ohvritele ilma neid, k.a nende elanikustaatus, diskrimineerimata. Direktiivi art 2 lg 2 kohaselt tuleb kaitsta ka lapsohvrid.¹²⁰

¹¹⁹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2012/29/EL, 25. oktoober 2012, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK, p 5-6. –

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

¹²⁰ Ibid, p 5 ja art 1.

2.2. Naistevastase vägivalda ohvrite siseriiklik õiguskaitse

2.2.1 Naistevastase vägivalda kriminaliseerimine siseriiklikus õiguses

Eestis kehtestab enamik süütegusid ning nendele vastavad karistusraamid karistusseadustik¹²¹ (KarS). Viimane avab süüteod seaduse sõnastuses eelkõige tagajärje ning mitte sisu alusel. Seetõttu ei ole Eesti siseriiklikus õiguses ka naistevastase vägivalda teod senini *expressis verbis* eraldi kuriteoliigina kriminaliseeritud, kuna mõiste “naistevastane vägivald” (sh perevägivald, seksuaalvägivald jm) defineerib hukkamõistetava teo sisu ning mitte tagajärje alusel, mh ei ole Eestis tänase päevani sätestatud ka eraldi naistevastast vägivalda reguleerivat seadust. Nii leiavad vägivaldteod Eesti õiguskorras hukkamõistu erinevate kriminaliseeritud süütegude, eelkõige KarS-is sätestatud isikuvastaste ja varavastaste süütegude kaudu.

Kui kitsendada naistevastane vägivald pere- ning lähisuhtevägivaldale, on viimane leidnud KarS-is regulatsioonis oma koha spetsiifilisemalt KarS § 121 lg 2 p 2 kaudu. RK on selgitanud, et tervise kahjustamiseks KarS § 121 mõttes on iga tegu, mis võib põhjustada kehalise tervisekahjustuse, mh selle kui tagajärje tegelikul saabumisel ei ole selle kuriteo objektiivse koosseisu täitmise aspektist tähtsust - teo kvalifitseerimiseks peab tegu olema oma iseloomult selline, mis suudab kehalise tervisekahjustuse tekitada. Olukorras, kus kannatanu tervis pole realselt kahjustunud, saab tervise kahjustamisest kui lõpuleviidud teost KarS § 121 mõttes rääkida üksnes juhul, kui tervise kahjustamisele suunatud tegu on toimunud, kuid selle teo tervist kahjustav potentsiaal pole objektiivsetel põhjustel realiseerunud. Juhul kui tegu, millega üritatakse teise isiku tervist kahjustada, jääb süüdistatavast sõltumatutel põhjustel lõpule viimata, saab rääkida üksnes tervise kahjustamise katsest.¹²²

KarS § 121 lg 2 p 2 sätestab, et kui selline tegu on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes, karistatakse teo toimepanijat rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. See tähendab, et seadusandja on pidanud vajalikuks raskendada karistust teo toimepanija suhtes võimaliku 4 aastase vangistuse võrra, kui süütegu on toime pandud spetsiifiliselt lähi- või sõltuvussuhtes ning sellega on kahjustatud teise inimese tervist või tekitatud valu kehalise väärkohtlemise läbi. Riigikohus on selgitanud, et KarS § 121 lg 2 p-s 2 on sätestatud kehalise väärkohtlemise enamohklik koosseis, milles sisalduvate tunnuste tuvastamine isiku käitumises eeldab kohtulikku kontrolli, kas süüdistuses kirjeldatud teo asjaolud vastavad kõnealuse

¹²¹ Karistusseadustik¹. – RT I, 03.03.2021, 3. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/12937917?leiaKehtiv>

¹²² RKKKo 3-1-1-28-07 p 7.

kuriteokoosseisu tunnustele. Selleks, et omistada süüdistatavale KarS § 121 lg 2 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemist, peab kohus lisaks kehalise väärkohtlemise põhikoosseisu (KarS § 121 lg 1) tunnustele tuvastama ka vähemalt ühe nimetatud koosseisu kvalifitseerivatest tunnustest (KarS § 121 lg 2 p-d 1-3).¹²³

KarS § 121 lg 2 p 2 kvalifitseerib vastutuse lähi- või sõltuvussuhtes toimepandud kehalise väärkohtlemise eest, nähes ette kaks spetsiifilist teobjekti - toimepanijaga lähisuhtes ja sõltuvuses oleva isiku. Tegemist on kahe teobjekti kirjeldusega, mis on sätestatud alternatiivselt. Seega ei eelda säte, et lähisuhtes olev isik oleks samal ajal ka toimepanijast majanduslikult vm mõttes sõltuv. Ja vastupidi, koosseisupäraste teobjektide hulka tuleb arvata ka isik, kes ei ole süüdlasega lähisuhtes, kuid on temast muul põhjusel sõltuv (nt õpilane, alluv). Toimepanija poolt vaadates on lähi- ja sõltuvussuhte näol tegemist vastutust raskendava erilise isikutunnusega KarS § 24 lg 3 mõttes.¹²⁴ KarS § 121 ei määratle lähisuhte mõistet, kuid karistusseadustiku kommentaari kohaselt on lähisuhte kahe või enama inimese vaheline pere-, sugulus-, põlvnevus-, hõimlus- või armastussuhe, sõltumata sellest, kas suhte osapooled jagavad elukohta. Sellele on iseloomulik hoolitsus, usaldus, turvalisus, emotsionaalne tugi ning omavaheline tundeseotus. Lähisuhte võib sisaldada, kuid ei pea sisaldama füüsilist lähedust.¹²⁵

Riigikohus on sedastanud, et lähisuhte tuvastamisel ei saa piirduda pelgalt suhte vormiliste tunnuste sedastamisega ehk lähisuhte jaatamiseks ei pruugi piisata üksnes pere-, sugulus-, põlvnevus- vms suhte kui fakti tuvastamisest. Viimast tähtsam on sisuline ühiseluline side inimeste vahel, mis võib, kuid alati ei pruugi hõlmata ka laste kasvatamist, ühist majapidamist jmt. Oluline on tegelik sotsiaalne ja enamasti ka emotsionaalne side isikute vahel, mis tugineb nt vastutuse jagamisele, üksteisele toetumisele ning usaldusele. Lähisuhte loob ja kindlustab suhtepoolte sotsiaalset turvatunnet. Vaid seetõttu on õigustatud sellisele suhtele täiendava karistusõigusliku kaitse andmine, kehtestades raskema sanktsiooni.¹²⁶ Mh tuleb täheldada, et KarS § 58 p 4 sätestab karistust raskendavateks asjaoludeks süüteo toimepanemise isiku suhtes, kes on süüdlasest teenistuslikus või majanduslikus sõltuvuses, samuti süüdlase endise või praeguse pereliikme, süüdlasega koos elava isiku või süüdlasest muul viisil perekondlikus sõltuvuses oleva isiku suhtes.¹²⁷

¹²³ RKKKo 3-1-1-111-16, p 16.

¹²⁴ Kurm., S. KarS § 121 – Karistusseadustik. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015.

¹²⁵ Ibid, lk 366 p 8.3.2.

¹²⁶ RKKKo 1-19-3377/32 p 10, p 12.

¹²⁷ Karistusseadustik¹. – RT I, 03.03.2021, 3.

2.2.3 Naistevastase vägivalla ohver kui kannatanu kohtueelses kriminaalmenetluses

Eesti Vabariigis sätestatakse kuritegude kohtueelse menetluse ja kohtumenetluse kord ning kriminaalasjas tehtud lahendi täitmisele pööramise kord kriminaalmenetluse seadustikus (KrMS). KrMS § 2 kohaselt on Eesti kriminaalmenetlusõiguse allikad Eesti Vabariigi põhiseadus; rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid ning Eestile siduvad välislepingud; KrMS ja kriminaalmenetlust sätestavad muud õigusaktid ja Riigikohtu lahendid küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid on tõusetunud seaduse kohaldamisel.

Kriminaalmenetluse saab tinglikult jagada üldiselt kahte etappi: kohtueelne menetlus ning kohtumenetlus. Antud magistritöö huviobjekti on asetatud neist esimene. KrMS § 211 lg 1 sätestab, et kohtueelse menetluse eesmärk on koguda tõendusteavet ja luua kohtumenetluseks muud tingimused. Sama pg lg 2 kohaselt selgitavad uurimisasutus ja prokuratuur kohtueelses menetluses kahtlustatavat ja süüdistatavat õigustavad ja süüstavad asjaolud. Peamiselt toimetavad KrMS § 212 lg 1 alusel kohtueelset menetlust Politsei- ja Piirivalveamet ning Kaitsepolitseiamet. Kohtueelse menetluse juhiks on prokuratuur, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse, mh sätestab prokuratuuri pädevuse¹²⁸ KrMS § 213. Menetlejateks on Eestis KrMS § 16 lg 1 alusel uurimisasutus, prokuratuur ja kohus. KrMS § 6 kohaselt on kuriteo asjaolude ilmnemisel uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud toimetama kriminaalmenetlust (seda ka mh naistevastase vägivalla süütegude puhul), kui puuduvad menetlust välistavad asjaolud ja puudub alus kriminaalmenetlus lõpetada KrMS-s väljatoodud asjaoludel.

Naistevastase vägivalla ohver võib kriminaalmenetluses menetlusosalisena olla peamiselt kannatanu KrMS § 16 lg 2 alusel. KrMS § 37 lg 3 alusel kohaldatakse menetlustoimingus kannatanule tunnistaja kohta sätestatud, kui KrMS ei sätesta teisiti. Kannatanu on KrMS § 37 kohaselt füüsiline või juriidiline isik, kelle õigushüve on tema vastu suunatud kuriteoga või süüvõimetu isiku õigusvastase teoga vahetult kahjustatud. Kuriteokatse puhul on isik kannatanu ka juhul, kui rünnatud õigushüve asemel kahjustatakse tema sellist õigushüve, mille kahjustamine on rünnatud õigushüve kahjustamisest hõlmatud. Füüsiline isik on kannatanu ka juhul, kui kuriteo või süüvõimetu isiku õigusvastase teoga on põhjustatud tema

¹²⁸ Näiteks kuulub lg 1 alusel prokuratuuri pädevusse vajaduse korral menetlustoimingute tegemine; menetlustoimingu juures viibimine ning selle käiku sekkumine; kriminaalmenetluse lõpetamine; kriminaaltoimiku välja nõudmine; uurimisasutusele korralduste andmine; uurimisasutuse määruste tühistamine ja muutmine; kohtueelse menetluse lõpuleviiduks tunnistamine jm kriminaalmenetluse seadustikust tulenevad ülesanded kohtueelses menetluses.

lähedase surm ja talle on surma tagajärjel kahju tekkinud. Menetluslikult saab isik kannatanuks menetleja (kohtueelses menetluses uurimisasutuse või prokuratuuri, kohtumenetluses kriminaalasja arutava kohtu) otsustuse tulemusena ning seda sõltumata sellest, kas isik ise end kannatanuks peab: isiku arvamus, et talle on kuriteoga kahju tekitatud, ei ole kannatanu menetlusseisundi tekkimise alus.¹²⁹ KrMS § 37 lg 4 alusel kaasatakse isik kannatanuna menetlusse menetlustoimingule allutamise või menetleja määrusega. Isiku võib kannatanuna menetlusse kaasata menetluse igas staadiumis ja igas kohtuastmes kuni apellatsioonimenetluse lõpuni. Kui ilmneb, et isik on kaasatud menetlusse põhjendamatult või ta ei vasta asjaolude muutumise tõttu enam kannatanu mõistele, kõrvaldab menetleja isiku menetlusest määrusega. KrMS § 37 lg 5 sätestab, et kui kohtueelne menetleja ei rahulda taotlust isiku kannatanuna kaasamiseks või kõrvaldab alusetult kannatanuna menetlusse kaasatud isiku menetlusest, selgitatakse kannatanule tema õigust esitada menetleja määruse peale kaebus KrMS §-s 228 sätestatud korras. Isik võib enda kannatanuna kaasamist taotleda ka kohtuotsuse peale apellatsiooni esitades.

Kohus, prokuratuur ja uurimisasutus on kohustatud KrMS § 8 p 1 alusel seaduses sätestatud juhtudel menetlustoimingut rakendades selgitama kannatanule kui menetlusosalisele menetlustoimingu eesmärki ning tema õigusi ja kohustusi. Lisaks on menetlejad kohustatud KrMS § 8 p 7 alusel tagama kannatanu õigused, mh selgitama füüsilisest isikust kannatanule tema õigust pöörduda ohvriabitöötaja poole ning saada vajaduse korral ohvriabiteenuseid ja vägivallakuriteo ohvritele ettenähtud riiklikku hüvitist ning selgitama seda, milliseid KrMS-st tulenevaid võimalusi kannatanu turvalisuse tagamiseks saab kasutada.

Kannatanu spetsiifilisemad õigused ja kohustused sätestab KrMS § 38. Kannatanul on õigus:

- 1) vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmise¹³⁰ või lõpetamine¹³¹ KrMS §-des 207 ja 208 sätestatud korras;
- 2) esitada uurimisasutuse või prokuratuuri kaudu tsiviilhagi¹³² või avalik-õiguslik nõudeavaldus KrMS § 225 lõikes 1 või § 240 punktis 4 sätestatud tähtaja jooksul;
- 3) anda ütlusi¹³³ või keelduda ütluste andmisest KrMS §-des 71–73 sätestatud alustel;

¹²⁹ RKKKo 3-1-1-97-10, p 26.

¹³⁰ KrMS § 207 lg 1 kohaselt KrMS § 199 lõikes 1 või 2 sätestatud alustel.

¹³¹ KrMS § 206 lg 2 p 1 ja 3 alusel tuleb kriminaalmenetluse lõpetamise määruse koopia viivitamata saata kuriteoteate esitanud isikule ja kannatanule või tema esindajale ning lg 3 alusel on kannatanul õigus tutvuda kriminaaltoimikuga kriminaalmenetluse lõpetamise määruse koopia saamisest alates kümne päeva jooksul.

¹³² Kahtlustatava, süüdistatava või tsiviilkostja vastu, mille kohus vaatab läbi kriminaalmenetluses. KrMS § 38 lg 4 kohaselt on uurimisasutus või prokuratuur kohustatud kannatanule selgitama tema õigusi, tsiviilhagi esitamise korda, põhilisi nõudeid, esitamise tähtaega, möödalaskmise tagajärgi, riigi õigusabi saamise tingimusi ja korda. Vt KrMS § 38¹, § 39, § 154¹ ja § 182.

¹³³ Kannatanu ütlus on kriminaalasjas tõend KrMS § 63 lg 1 kohaselt.

- 4-5) esitada tõendeid, taotlusi¹³⁴ ja kaebusi;
- 6) tutvuda menetlustoimingu (nt ülekuulamise) protokolliga ning teha menetlustoimingu tingimuste, käigu ja tulemuste ning protokolliga kohta avaldusi, mis protokollitakse;
- 7) tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega KrMS §-s 224 sätestatud korras¹³⁵;
- 8) võtta osa kohtulikust arutamisest;
- 9) anda nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks või sellest keelduda, anda arvamused süüdistuse ja karistuse ning süüdistuses nimetatud kahju suuruse ja tsiviilhagi või avalik-õigusliku nõudeavalduse kohta¹³⁶;
- 10) anda nõusolek ajutise lähenemiskeelu kohaldamiseks¹³⁷ ning taotleda lähenemiskeelu kohaldamist KrMS §-s 310¹ sätestatud korras;
- 11) taotleda, et tema ülekuulamist viiks läbi temaga samast soost isik, kui tegemist on seksuaalvägivalla, soolise vägivalla või lähisuhetes toime pandud kuriteoga, välja arvatud kui ülekuulamist viib läbi prokurör või kohtunik või kui see takistaks menetluse käiku¹³⁸.

Lisaks on KrMS § 38 lg 5 alusel füüsilisest isikust kannatanul õigus:

- 1) saada teavet kuriteos kahtlustatava vahistamisest ja taotleda, et ohu korral teavitatakse teda vahistatu vabastamisest, välja arvatud juhul, kui selle teabe edastamine tekitaks kahju kahtlustatavale¹³⁹;
- 2) taotleda, et teda teavitataks süüdimõistetu ennetähtaegsest vabastamisest või kinnipidamisasutusest põgenemisest, juhul kui teavitamine võib ära hoida ohu kannatanule;
- 3) võtta menetlustoimingule saatjana kaasa üks tema poolt valitud isik, kui menetleja ei ole sellest põhjendatult keeldunud;
- 4) taotleda võimalust arvamuse andmiseks süüdlase vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise kohta, kui tegemist on KarS 9. või 11. ptk-s sätestatud esimese astme kuriteoga;
- 5) avaldada arvamust talle kuriteoga kaasnenud mõju ja kuriteo eest vastutuse võtmise kohta.

¹³⁴ Nt võib kannatanu esitada prokuröri taandamise taotluse KrMS § 53 lg 1 alusel eelkõige juhul, kui prokurör ei saa olla erapooletu, kui prokurör ei ole taandunud KrMS § 49 lõigetes 1 ja 6 sätestatud alustel.

¹³⁵ Nt on KrMS § 224 lg 5 kohaselt kannatanul ja tsiviilkostjal õigus teha kriminaaltoimiku materjalist väljakirjutusi ning taotleda prokuratuurilt kriminaaltoimiku materjalist tasu eest koopiategemist.

¹³⁶ Vt lähemalt KrMS § 239, § 240 lg 1 p 3 ning p 4. KrMS § 239 lg 2 p 4 kohaselt ei kohaldata kokkuleppemenetlust, kui sellega kannatanu, tsiviilkostja või kolmas isik ei nõustu.

¹³⁷ Eelkõige kohtu määratud paikades viibimise, kohtu määratud isikutele lähenemise ja nendega suhtlemise keelamiseks. Kannatanu taotlusel või prokuratuuri taotlusel ja kannatanu nõusolekul võib eeluurimiskohtunik või kohus määrusega muuta ajutise lähenemiskeelu tingimusi või tühistada ajutise lähenemiskeelu. Vt lähemalt KrMS § 141¹ ja 141³.

¹³⁸ Mh kattub KrMS § 38 p 11 kuriteoohvrite direktiivi artikli 23 lg 2 punktiga d.

¹³⁹ KrMS § 133 lg 1¹ kohaselt teatab prokuratuur või uurimisasutus prokuratuuri korraldusel vahistamisest füüsilisest isikust kannatanule ja selgitab välja tema soovi saada teavet vahistatu vabanemise kohta juhul, kui teabe andmine võib ära hoida ohu kannatanule (vt ka KrMS § 134 lg 2 - juhul, kui kannatanu on selleks soovi avaldanud ja kui teabe andmine võib ära hoida ohu kannatanule).

Lisaks on kannatanul kriminaalmenetluses õigus:

- 1) osaleda isiklikult või esindaja kaudu, mh isiklik osalemine kriminaalmenetluses ei võta õigust omada esindajat KrMS § 41 lg 1 kohaselt - lg 4 kohaselt võib kannatanul olla kuni kolm esindajat;
- 2) KrMS § 41 lg 3 alusel riigi õigusabile RÕS-s ettenähtud alustel ja korras. Kui kohus leiab, et kannatanu olulised huvid võivad advokaadi abita jääda kaitseta, võib kohus oma algatusel otsustada isikule riigi õigusabi andmise riigi õigusabi seaduses ettenähtud alustel ja korras;
- 3) tõlgi abile, kui kannatanu ei valda eesti keelt KrMS § 10 lg 2 ja KrMS § 10 lg 6¹ alusel;
- 4) kriminaalmenetlusega tekkinud kulude (saamata jäänud sissetulek, päevaraha, sõidu- ja ööbimiskulud) hüvitamisele KrMS § 178 lg 1 kohaselt.

Kui kriminaalmenetluse esemeks oleva teise astme kuriteo asjaolud on selged, kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi ning kahtlustatav või süüdistatav on kannatanuga leppinud KrMS §-s 203² sätestatud korras, võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu nõusolekul taotleda, et kohus kriminaalmenetluse lõpetaks KrMS § 203¹lg 1 alusel. Prokuratuur või kohus võib KrMS § 203¹ lõikes 1 sätestatud alustel saata kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu lepitusmenetlusesse eesmärgiga saavutada kokkulepe kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu leppimiseks ning kuriteoga tekitatud kahju heastamiseks. Lepitusmenetluse rakendamiseks on vajalik kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu nõusolek.¹⁴⁰ KrMS § 203² lg 3 sätestab, et lepitaja vormistab leppimise kirjaliku lepituskokkuleppena, millele kirjutavad alla kahtlustatav või süüdistatav ja kannatanu ning alaealise või psüühikahäirega isiku seadusjärgne esindaja või eestkostja. Lepituskokkulepe peab sisaldama kuriteoga tekitatud kahju heastamise korda ja tingimusi. Lepituskokkulepe võib sisaldada muid tingimusi.

Kui uurimisasutuse ametnik on veendunud, et kriminaalasjas vajalikud tõendid on kogutud, edastab ta kriminaaltoimiku viivitamata koos asitõendite, salvestiste ja anonüümse tunnistaja isikuandmeid sisaldava pitseeritud ümbrikuga prokuratuurile KrMS § 222 lg 1 alusel ning prokuratuuri korraldusel esitab ta prokuratuurile kohtueelse menetluse kokkuvõtte KrMS § 153 alusel. KrMS § 223 lg 1 alusel tunnistab kriminaaltoimiku saanud prokuratuur kohtueelse menetluse lõpuleviiduks (ning esitab kriminaaltoimiku tutvumiseks kaitsjale, kannatanule ja

¹⁴⁰ Alaealise või psüühikahäirega isiku puhul on vajalik ka tema vanema või muu seadusjärgse esindaja või eestkostja nõusolek § 203² lg 1 alusel.

tsiviilkostjale KrMS § 224 kohaselt), kohustab uurimisasutust tegema lisatoiminguid või lõpetab kriminaalmenetluse KrMS §-des 200–205² sätestatud alustel ja korras. KrMS § 225 lg 1 alusel võib kannatanu talle kriminaaltoimiku tutvustamisest alates kümne päeva jooksul esitada prokuratuurile taotlusi. Kriminaalasja mahukuse või keerukuse korral võib prokuratuur kannatanu kirjaliku taotluse alusel seda tähtaega pikendada. Taotluse esitamine kriminaaltoimiku materjalidest kirjaliku tõlke tegemiseks ei peata süüdistusakti koostamist ega kohtusse saatmist. KrMS § 225 lg 2 alusel vaatab prokuratuur taotluse läbi selle esitamisest alates kümne päeva jooksul ja lg 3 alusel vormistatakse taotluse rahuldamata jätmise määrusega, mille koopia edastatakse taotlejale, mh taotluse rahuldamisest keeldumine kohtueelses menetluses ei takista taotluse kordamist kohtumenetluses.

Ka tsiviilhagi tuleb esitada kriminaaltoimikuga tutvumiseks määratud tähtaja jooksul, sest nii on tagatud, et tsiviilhagi jõuab kohtusse süüdistusaktiga samaaegselt ning kriminaalasja kohtulikku arutamist ette valmistaval maakohtul oleks võimalik tsiviilhagi kriminaalasja lahendades samuti lahendada (KrMS § 225 lg 1 ja § 226 lg 7). Kui tsiviilhagi või avalik-õiguslik nõudeavaldus esitatakse pärast kriminaaltoimikuga tutvumiseks määratud tähtaja möödumist, on prokuratuur kohustatud selgitama kannatanule, et tal on võimalik oma nõuded maksma panna tsiviilkohtumenetluse korras (KrMS § 225 lg 1¹).¹⁴¹

Kohtueelse menetluse lõpul on prokuratuuri kindlasti üks olulisemaid ülesandeid süüdistusakti koostamine. Prokuratuur peab selleks ajaks olema veendunud, et kahtlustatav on suure tõenäosusega kuriteotunnustega teo toime pannud, kui kohus mõistab ta süüdi. Kuigi seadusest ei tulene otsesõnu tähtaega süüdistusakti koostamiseks ja kohtule esitamiseks (va, kui kahtlustatava suhtes on kriminaalmenetluse kohtueelses menetluses kohaldatud tõkendina vahistamist ning prokurör peab vajalikuks tõkendi kohaldamist jätkata, tuleb seda teha hiljemalt 15 päeva enne isiku vahi all pidamise tähtaja lõppemist KrMS § 226 lg 6 kohaselt), tuleb prokuratuuril siiski arvestada mõistliku menetlusaja nõudega.¹⁴² Seejärel peab süüdistusakti saanud kohus otsustama isiku kohtu alla andmise - nii areneb kohtueelne menetlus üle kohtumenetluseks, millele kehtib tulenevalt KrMS-st oma reeglistik, kuid mis magistritöös lähemalt käsitlust ei leia.

¹⁴¹ Rauk, K. Kriminaalmenetlus. – Õigus igapäevale. (koostanud J. Sootak). Kirjastus Juura OÜ 2017, lk 263.

¹⁴² Ibid, lk 264.

2.2.4. Naistevastase vägivalda ohvriabiteenused

Kuriteoohvrite õiguste direktiiv art 8 sätestab kuriteoohvri õiguse ohvriabiteenustele - kuna ohvritel peab olema kooskõlas nende erivajadustega juurdepääs sellistele teenustele, peavad direktiivi art 8 lg 3 kohaselt EL liikmesriigid võtma meetmeid, et luua tasuta ja konfidentsiaalsed spetsialiseeritud abiteenistused lisaks üldistele ohvriabiteenistustele või nende koostisosana või võimaldades ohvrite tugisotsiaalsioonidel pöörduda sellist spetsialisti abi pakkuvate spetsialiseeritud asutuste poole. Art 9 lg 3 sätestab: kui muud avaliku või erasektori teenistused seda ei paku, siis loovad ja pakuvad art 8 lg-s 3 nimetatud spetsialiseeritud abiteenistused vähemalt järgmist:

- a) varjupaigad või muu asjakohane ajutine majutus kuriteoohvritele, kes vajavad turvalist asukohta seoses kättemaksu, uue ja korduva ohvriks langemise, hirmutamise ja kättemaksu otsese ohuga;
- b) suunatud ja integreeritud abiteenused erivajadustega ohvritele, nagu seksuaalvägivalda ohvrid, soolise vägivalda ohvrid ja lähisuhetes toime pandud vägivalda ohvrid, sealhulgas traumaabi ja nõustamine.¹⁴³

Eestis osutab sellist integreeritud abiteenust soolise vägivalda ohvritele üleriigiliselt¹⁴⁴ välja arendatud naiste tugikeskuste süsteem. Lisaks on naistevastase vägivalda ohvritele ja nende lähedastele kättesaadav tasuta ööpäevaringne tugitelefoni 1492.¹⁴⁵ Tugikeskuse teenus OAS § 6⁵ lg 1 tähenduses on liitteenus, mille eesmärk on aidata kaasa naistevastase vägivalda ohvriks langenud naise vägivaldast pääsemisele ja iseseisva toimetuleku saavutamisele, pakkudes turvalist keskkonda ja nõustamist ning vajaduse korral ajutist majutust naisele ja temaga kaasas olevatele lastele. Naistevastase vägivalda ohver on OAS § 6⁵ lg 2 mõttes naine, kellele tema suhtes toimepandud soolise vägivalda või sellega ähvardamisega on tekitatud füüsilisi, seksuaalseid, psüühilisi või majanduslikke kahjusid või kannatusi kas avalikus või eraelus. Naiste tugikeskuse teenus pakub ohvri ja tema laste esmast kriisinõustamist, ööpäevaringset turvalist ajutist¹⁴⁶ majutust vägivalda kogenud naistele ja nende lastele, samuti edasist

¹⁴³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2012/29/EL, 25. oktoober 2012, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK, art 1. –

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

¹⁴⁴ Sotsiaalkindlustusamet. Naiste tugikeskused alates 2019. –

<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-huvitis/naiste-tugikeskused#Naiste%20tugikeskuste%20kontaktandmed> (10.02.2021).

¹⁴⁵ Ibid, p 29.

¹⁴⁶ OAS § 6⁵ lg 4 kohaselt osutatakse teenust kuni kuus kuud.

juhtumipõhist nõustamist, psühholoogilist nõustamist või psühhoteraapiat ning ka juriidilist nõustamist OAS § 6⁵ lg 3 kohaselt. Teenuste osutamise vajadust ja mahtu hindab tugikeskuse personal koostöös naistevastase vägivalda ohvriga OAS § 6⁵ lg 5 alusel. Tugikeskuse teenuse osutaja peab OAS § 6⁶ kohaselt tegema ohvri iseseisva toimetuleku saavutamiseks koostööd riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning asjaomaste juriidiliste isikutega; tagama, et tugikeskusel on olemas igapäevaeluks vajalikud ruumid ja sisseseade ja kehtestama sisekorraeeskirja ja teavitama sellest majutatud ohvrit. Samuti alustati 2017. aastal Eesti seksuaalvägivalda ohvrite standardiseeritud teenuse arendamist, millest menetlejad või ohvriabitöötajad saavad kannatanut teavitada. Seksuaalvägivalda kogenud ohver saab pöörduda tasuta abi saamiseks ööpäevaringselt nelja Eesti piirkonna tervishoiuasutusse,¹⁴⁷ mis võimaldavad seksuaalvägivalda ohvritel¹⁴⁸ saada vahetult traumaolukorras esmast abi ja järelravi ennetamiseks seksuaalvägivaldast tingitud kehalise ja vaimse tervise ning sotsiaalse toimetuleku pikaajalisi probleeme 2021. a.¹⁴⁹ Ohvrite abistamiseks loodi 2006. aastal riiklik ohvriabisüsteem. Igas maakonnas, enamasti politseiga ühes hoones, töötab vähemalt üks ohvriabitöötaja (Eestis on neid kokku ca 29).¹⁵⁰

Eesti riikliku ohvriabi korralduse alused, lepitusteenuse ja naiste tugikeskuse teenuse korralduse, ohvriabiteenuse osutamise raames makstava psühholoogilise abi kulu hüvitise ning vägivaldakuurite ohvritele riikliku hüvitise maksmise korralduse sätestab ohvriabi seadus (OAS)¹⁵¹. OAS § 3 lg 1 järgi on ohvriabiteenus avalik teenus, mille eesmärgiks on kuriteo, hooletuse või halva kohtlemise või füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalda ohvriks langenud isikute toimetulekuvõime säilitamine või parandamine. Ohvriabiteenuse osutamine seisneb OAS § 3 lg 2 kohaselt ohvri nõustamises; ohvri abistamises suhtlemisel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega ning juriidiliste isikutega; turvalise majutuse tagamises; toitlustuse tagamises; vajalike tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamises; vajaliku materiaalse abi andmises; vajaliku psühholoogilise abi andmises; vajaliku tõlketeenuse võimaldamises ohvriabiteenuse raames osutatavate teenuste saamiseks ning muude ohvri füüsiliseks ja psühhosotsiaalseks taastumiseks vajalike teenuste osutamises.

¹⁴⁷ Seksuaalvägivalda uuringute keskuse info <https://sisu.ut.ee/suk/seksuaalv%C3%A4givald> (21.04.2021)

¹⁴⁸ Nii naistel, meestel kui ka lastel.

¹⁴⁹ Sotsiaalkindlustusameti infoleht: seksuaalvägivalda kogenud ohvri kompleksteenuse tervishoiuasutustes. – <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi/seksuaalvagivalda-kogenud-ohvri-kompleksteenuse-tervishoiuasutust> (26.04.2021)

¹⁵⁰ Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Tallinn 2015, lk 12 (p 28). – https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_1.pdf (21.02.2021).

¹⁵¹ Ohvriabi seadus¹. – RT I, 04.01.2019, 16. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/12791909?leiaKehtiv>

3. Empiiriline uurimus ja järeldused

3.1 Uuringute eesmärk, metoodika ja valim

Käesoleva magistritöö raames viis töö koostaja läbi empiirilise uuringu ajavahemikul 15.03.2021-31.03.2021. a eesmärgiga selgitada välja naistevastase vägivalla raames:

- Eesti naiste tugikeskuste hinnangul kehtivas seadusandluses ning kriminaalmenetluses ilmnunud ning jätkuvalt ilmnevad probleemid ohvrite kaitsel;
- Eesti elanike (eelkõige naiste) õigusteadlikkus kuriteoohvrite õigustest, suhtumine õiguskaitseasutustesse ning seadustesse;
- naistevastase vägivalla ohvrite suhtumine õiguskaitseasutustesse, tugiteenustesse ning kehtivasse seadusandlusesse.

Eesmärkide saavutamiseks kasutas autor kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid uuringumeetodeid. Teabe kogumiseks kontakteerus autor naiste tugikeskustega üle Eesti e-kirja ja telefoni teel ning koostas 3 küsimustikku intervjuude ja ankeetküsitluste läbiviimiseks (lisad 1-6). Ankeetküsitlused koostati ja viidi läbi Google Forms vahendusel, jagati rahva seas tuntuimal sotsiaalmeedia platvormil Facebook ning vastuseid¹⁵² töödeldi programmidega Microsoft Word ja Excel. Veebiküsitlused olid vastamiseks avatud ajavahemikul 15.03.2021-25.03.2021. a ehk 11 järjestikust kalendripäeva. Küsimustikud olid suunatud eelkõige naistele, kuid küsimustikele olid oodatud vastama ka mehed. Ankeetidele vastamine oli vabatahtlik ja anonüümne, mh küsiti vaid vastanute vanust ja sugu.

Käesoleva magistritöö põhieesmärgi saavutamiseks (varasemalt ilmnunud ning jätkuvalt ilmnevate probleemide kaardistamiseks naistevastase vägivalla menetlemisel kohtueelses kriminaalmenetluses) kontakteerus magistritöö autor e-kirjaga 13.03.2021 kõikide Eesti naiste tugikeskustega üle Eesti järgnevates piirkondades: Harjumaa, Ida-Virumaa, Jõgevamaa, Järvamaa, Lääne-Virumaa, Põlvamaa, Pärnumaa, Raplamaa, Saaremaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa, Läänemaa ja Hiiumaa.¹⁵³ Tugikeskustelt küsiti: 1) kas tugikeskuse hinnangul kaitseb hetkel kehtiv seadusandlus piisavalt Eestis naistevastase vägivalla ohvreid 2021. a või tuleks Eesti seadusandluses/seadustes midagi muuta ning 2) kas naistevastase

¹⁵² Autori valduses.

¹⁵³ Sotsiaalkindlustusamet. Naiste tugikeskused alates 2019. – <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-huvitis/naiste-tugikeskused#Naiste%20tugikeskuste%20kontaktandmed> (10.02.2021).

vägivalla menetlemine ning käsitlemine Eesti õiguskaitseasutuste (politsei, prokuratuur, kohus, advokatuur jt) poolt on viimastel aastatel olnud erapooletu, austav, professionaalne ning mittediskrimineeriv või ilmneb tugikeskuse hinnangul vigu õiguskaitseasutuste töös. Tugikeskustel paluti vastata 31. märtsiks 2021 ning selleks ajaks edastati autorile 4 kirjalikku vastust. Magistritöö autor tagab vastanute anonüümsuse ning järgnevalt esitatakse tugikeskuste vastuste pinnal (vt lisad 1-4) autori poolt koostatud kokkuvõtte ilmnenuid ning 2021. a jätkuvalt ilmnevatest põhilistest probleemidest naistevastase vägivalla menetlemisel kohtueelselt, keskendudes peamiselt kriminaalmenetlusele.

3.2 Uuringute tulemuste analüüs ja järeldused

3.2.1. Eesti naiste tugikeskuste vastused

Eesti naiste tugikeskuste esindajate vastustest (lisad 1-4) selgus, et ühiskonna hoiak naistevastase vägivalla ohvri osas on jätkuvalt kohati hukkamõistev ning teadlikkus lähisuhtevägivalla spetsiifikast üsna madal. 2021. a on Eesti ühiskonnas üsna levinud suhtumine perevägivalda kui millessegi loomulikku ja õiglasesse - selline arusaam toetab ja õigustab mehe vägivaldset käitumist ja paneb vastutuse vägivallaohvrile. Ohvrit hukkamõistev suhtumine tundub kanduvat edasi ka kriminaalmenetluse, mistõttu esineb õiguskaitseasutuste töötajate poolt kannatanu taasohvrustamist kohtueelses menetluses - näiteks esineb Eestis politseiametnikke, kes ei võta tõsiselt naistevastase vägivalla väljakutseid; prokuröre, kes ei oska hinnata riske ning ka uurijaid, kes ei mõista vägivalla spetsiifikat ja hakkavad ohvrite suhtes andma hinnanguid, mh ei eristata, et vägivallaohvri ütluste võtmine peab olema erinev sellest, kuidas kuulata üle kahtlustatavat.

2021. aastaks leidub Eesti elanikkonna seas siiani vägivalla all kannatavaid naisi, kes ei julge pöörduda õiguskaitseasutuste poole mitmetahulistel põhjustel. Üheks olulisemaks põhjuseks on siin menetlustes sageli esinev kannatanu süüdistamine ja taasohvrustamine. Lisaks esinevad suured puudujäägid lähisuhtevägivalla ja selle ohvritega kokku puutuvate ametnike omavahelises koostöös, teadmistes ja kogemuses, kuid perevägivallast ühese arusaamise puudumine takistab tänapäevani lähisuhtevägivalla täielikku mõistmist, objektiivset hindamist ja efektiivset tõkestamist - näiteks ei tehta tihti vahet süsteemsel lähisuhtevägivallal ja peretülil ning paljud lastekaitse spetsialistid ei käsitle vägivalda pealt näinud lapsi jätkuvalt kannatanu või ohvritena. Lähisuhtevägivalla ohvritele soovitatakse õiguskaitseasutuste ning

ametnike (eelkõige lastekaitsetöötajad, perenõustajad, kohtunikud jt) poolt, et ohvrid vägivaldse suhte kiiresti lõpetaksid, kuid sealjuures sunnivad vägivalda uuesti peale, sundides nii ohvrit kui tema lapsi vägivallatsejaga kohtuma ja suhtlema. Lähisuhtevägivallaga tegelevate spetsialistide koolitamise vajalikkus on välja toodud ka vägivalla ennetamise strateegias, paraku aga nendele koolitustele praktikas rõhku ei panda. Eriti skeptilised on siinjuures Eesti kohtunikud, kelle arvates nemad selliseid koolitusi ei vaja.

Lisaks sellele, et Eestis esineb jätkuvalt piirkondi, kus koostöö naistevastase vägivallaga tegelemisel on teistest piirkondadest nõrgem, ei ole praktika erinevates Eesti maakondades ja piirkondades ühtlane. Probleeme esineb lähenemiskeelu rakendamistega, nende rikkumistega, ahistava jälitamise ja menetluste alustamisega, näiteks ähvardamise korral. Palju sõltub ka patrullist ja patrullide väljaõppest, kuidas nad reageerivad sellele, mis toimub. Üleüldiselt on naistevastase vägivalla menetlejatel suur töökoormus - nii uurijatel kui prokuröridel on väga palju tööd, hallatavad piirkonnad on suured, patrulle on vähe ja juhtumitega tegelemine venib. Praktikast lisaks probleemne ka see, et kuigi viimasel ajal on võetud seisukoht, et vägivaldne mees peab lahkuma kodust peale lähisuhtevägivalla juhtumit, saadetakse naine lastega varjupaika ja mehel lastakse jääda koju (eriti juhul, kui mees on kaine). Ideaalis peaksid vägivallale reageerijad võtma väljakutseid tõsiselt, hindama sügavalt riske ohvri elule, kasutama vormikaameraid, suhtuma ohvrissse empaatiliselt ja saama aru, et ohver jätab alati halvema psühholoogilise pildi, kui patrull kohale saabub.

Eestis on jätkuvalt probleemne see, et kui naistevastase vägivalla ohver on otsustanud politseid kuriteost teavitada, ei suutu politseiametnikud piisavalt loominguiliselt sellesse, milliseid paragrahve on üldse antud vägivallajuhtumi puhul võimalik kohaldada. Kui politsei saab teada naistevastasest vägivallast, peaks Eesti politsei olema see, kes vaatab karistusseadustikku võimalikult laia pilguga. Siiski tehakse seda Eestis siiani vähe ning käesoleva seisuga tundub, nagu oodataks seda üldjuhul ohvrilt, kellelt seda õigustadmiste puudumise tõttu oodata mitte ühelgi juhul ei tohiks.

Probleemne on ka ütluste andmine - see, mida kannatanu on võimeline rääkima, sõltub palju sellest, milline on ülekuulaja olek ja meeleolu ülekuulamise hetkel ning kui avatud on tema hoiak. Kui uurija näiteks kiirustab parasjagu kohvipausile, kajastub see ülekuulamises ning kannatanu ei tunne, et ta oleks menetluses oluline. See aga ei peaks nii olema. Üle tuleks mõelda, kuidas ülekuulamine saaks olla selline, et see oleks kannatanut võimalikult toetav.

Lisaks saab kannatanu esitada menetluses tõendeid, kuid ohver tihti ei tea, millised tõendid võiksid olla menetluses olulised, mis tõendeid esitada või millest menetlejale tuleks anda teada. Kui kannatanu ka selle peale oskab tulla ja teab, milliseid tõendeid esitada oleks vajalik, siis uurijad ei juhi tihti tähelepanu sellele, mis vormis tõendid peavad olema. Kui ohver näiteks saadab menetlejale sotsiaalmeedias toimunud vestlused kuriteo toimepanijaga kuvatõmmistena ning uurija paneb need seejärel toimikusse, aga ei ütle sealjuures ohvrile, et vestlusest ei tule välja kuupäev või et sealt pole näha, kelle vahel vestlus toimub (nt on kuriteo võimalikul toimepanijal sotsiaalmeedias teistsugune nimi), pole väljavõtteid pärast enam võimalik muuta.

Peale selle ei ole naistevastase vägivalla ohvrid tihti piisavalt kursis menetluste käiguga, kuna neid ei ole tihti sellest teavitatud ning üldjuhul ei julge ohvrid menetlejatele ka ise helistada. Kahjuks ei osata hinnata, kui oluline on ohvri menetluse käiguga kursis hoidmine: vahel ei teavitata ohvrit isegi juhul, kui vägivallatseja vahi alt vabaneb või vangist vabastatakse, kuigi ohvri kaitseks oleks selline teavitamine väga vajalik.

Naistevastase vägivalla puhul on probleemne tõendamine, näiteks seatakse vägivalla tõendid ja ütlused kohtus kahtluse alla ja süüdimõistva kohtuotsuseni jõuab perevägivalla puhul väga väike osa. Lisaks tundub, et kui kriminaalmenetlus lõpetatakse (mida juhtub tõendite puudumise tõttu sageli), kirjutatakse kriminaalmenetluse lõpetamise määrust, keskendudes liigselt sellele, kuidas loeb põhjendusi hiljem süüdistatav, aga mitte sellele, kuidas seda teeb kannatanu. Kui näiteks kriminaalmenetluse lõpetamise määruses ei julgeta võtta piisavalt tugevat seisukohta, saab kannatanu signaali, et õiguskaitseasutuste poole enam mitte pöörduda. See aga ei ole kannatanu suhtes toetav, vaid teda traumeeriv.

Paljud naistevastase vägivalla all kannatanud ei tea oma õigusi või on liiga šokeeritud ajal, kui need talle teatavaks tehakse. Näiteks ei välju ohver tavaliselt ülekuulamiselt kriminaalmenetluses teadlikkusega, et tal on võimalus saada endale esindaja või riigi õigusabi. Lisaks sellele, et ohvrite teadlikkus oma õigustest ja oma õigustest kriminaalmenetluses (mh Euroopa Liidu kuriteoohvrite õiguste direktiivist) on väga madal, ei saa ohvrid oma õigustest tihti aru või ei mõista, mida tähendab kriminaalmenetlus tervikuna.

Probleem esineb ka häirekeskuse numbril 112 helistamisel. On juhtumeid, kus küsitakse häirekeskuse kõne ajal naistevastase vägivalla ohvri käest, kuidas häirekeskus võiks tema arvates edasi käituda (“mis me siis teeme? tuleme välja vä?”) - see aga ei peaks olema ohvri kohustus. On väga oluline, et naistevastase vägivalla ohvri mure võetaks tõsiselt juba

esimeses instantsis ka hädaabinumbrile helistamisel ning kannatanusse suhtutaks juba siis abivalmilt, kuid tundub, et Eestis kaitstakse õigushüvedest rohkem inimese omandit kui tervist või elu. Kui hädaabinumbriolt öeldaks ohvrile lugupidavalt: “meil on võimalus saata patrull välja, kas teeme seda?” ning detailse lisainfo küsimisel antaks ohvrile näiteks ühe lausega märku, et patrull on juba välja saadetud, et ohvrit säästa suuremast hirmust, oleks see juba suur samm edasi paremuse poole.

Vägivallatsejast menetlusosalist esindavate juristide ja advokaatide puhul võib välja tuua, et on juhtumeid, kus ka vägivallatseja esindaja hakkab esindades eneselegi märkamatuks kasutama ohvrit traumeerivaid ja isegi vägivallana käsitletavaid võtteid. Üks asi, mis vajaks kohtus vägivallatsejate esindajateni viimist: piir peaks jooksuma sealt, et saad esindajana täita oma rolli väga hästi, aga tee seda ilma, et teeksid ohvrile uuesti haiget.

Eraldi probleem kriminaalmenetluses on lähisuhtevägivalla ohvritele lepituse pakkumine, sest tegemist ei ole võrdsete pooltega, kellele selline lähenemine võiks sobida. Lepituse puhul pääseb vägivallatseja karistamatult minema. See omakorda aga näitab mehele, et selline käitumine on aksepteeritav ning mingit karistust “väikese” peksmise eest ei järgne. Vägivallatseja ja ohvri sundlepitus pole lahendus, sest ka näilise leppimise korral jäävad nii vägivallatsejale kui ohvrile alles nende vägivaldses suhtes omandatud rollid. Ei ole võimalik raviga probleemi algpõhjust, kuna partneritel on kogemus, mis ei lase ohvril usaldada vägivallatsejat, ega vägivallatsejal austada ohvrit. Tegelikult on vaja kohe, kui suhe võtab pöörde vägivalla suunas, leida võimalusi suhtest vabanemiseks.

Naistevastase vägivalla all kannatanud ohvrite kaitsmist ei soosi asjaolu, et kriminaalmenetlus ja kriminaalmenetluse seadustik tervikuna on pigem kahtlustatava keskne. Seetõttu võib lähisuhtevägivalla- jms juhtumite puhul küsida, kui võrd on kriminaalmenetlus mõeldud ja seega üldse probleemideta kohaldatav selliste juhtumite menetlemiseks, kuna ajalooliselt pole naiste, laste jt vähemuste või nõrgemate vastased teod alati karistatavad olnud ning karistuse määramiseks mõeldud menetluse väljakujunemisel pole ajalooliselt seega selliste tegude eripäradega arvestatud.

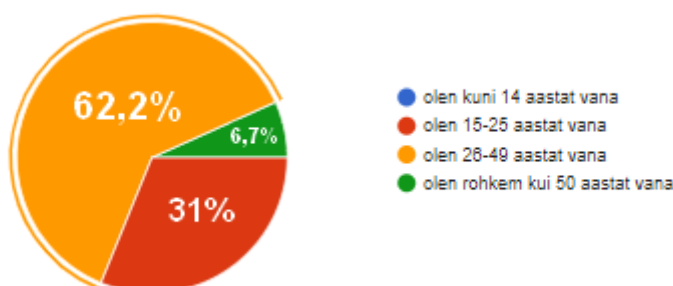
Kriitilist läbimõtlemist vajaks see, et kuigi ohvritel on teenuste järele vajadus väga suur, kaetakse Eestis juriidilist ja psühholoogilist teenust riigi poolt võrdlemisi väikeses ulatuses ning tihti peab selleks rahastust otsima mujalt, nt annetuste kaudu. Kuriteoohvrite vajadus psühholoogilise ja juriidilise nõustamise (kallid teenused) järele on suur, aga rahastus Eestis

selleks napib. Lisaks sellele ei toetata riiklikul tasandil rahaliselt piisavalt ka vägivalla ohvreid isiklikult - kui naised tahavad vägivaldsest suhtest ära tulla, siis satuvad paljud naised majanduslikku vaesusesse.

Kokkuvõttes on naistevastase vägivalla ohvri suhtes kõige olulisem empaatia. Kuigi Eestis on selgelt naistevastase vägivalla menetlemisel paranemistendents ning tugikeskuste hinnangul on võimalik välja tuua ka väga häid näiteid professionaalsetest õiguskaitseasutuste töötajatest ning ametnikest, ei saa kahjuks paljud naistevastase vägivalla ohvritest kriminaalmenetluses meeldivat kogemust või kannatanuna läbi ilma, et ei oleks seejuures ühtegi negatiivset kogemust. Oluline on, et menetleja peaks tahtma ja suutma panna ennast kannatanu kingadesse - mõtlema, mida ja miks ohver tunneb, mõtleb ja kuidas tajub ning kuuleb menetleja sõnu. Menetlejad peaksid end asetama teadlikult rohkem kannatanu olukorda ning vaatama juhtumit kannatanu pilgu läbi, et mõista paremini ohvri kannatusi.

3.2.2. Rahvauuring naistevastase vägivalla suhtumise kohta Eestis

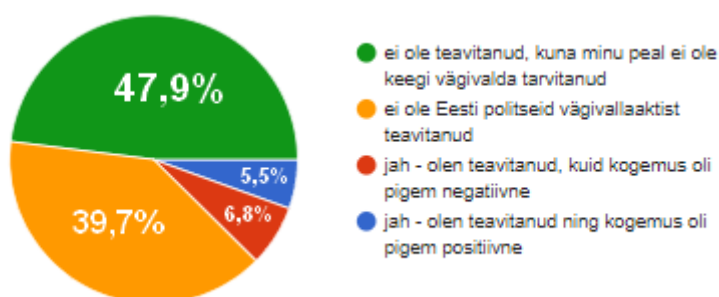
Rahvauuringus naistevastase vägivalla suhtumise kohta Eestis osales kokku 580 inimest, sh 525 naist (90,5%) ning 55 meest (9,5%). Ankeedis¹⁵⁴ küsiti kokku 17 küsimust, millest 10 olid vastamiseks kohustuslikud. Enamik vastanutest olid 26-49 aastased (361 vastanut ehk 62,2% kõigist vastajatest), kuid esines ka 15-25 aasta vanuseid (180 vastanut ehk 31% kõigist vastajatest) ning rohkem kui 50 aastat vanu vastajaid (39 vastanut ehk 6,7% kõigist vastajatest). Nooremaid kui 15 aastaseid vastanuid ei esinenud (vt joonis 2). Vastanutest 88,3% (513 inimest) hindas naistevastase vägivalla (sh kodu/pere/lähisuhtevägivalla) olukorda Eestis tõsiseks ning arvas, et riik peaks sellega rohkem tegelema. Vaid 11% vastanutest (63 inimest) leidis, et probleem on küll olemas, kuid sellega tegeletakse piisavalt ning probleemi pidasid olematuks vaid 4 inimest (mh põhjustel, et vägivald on elu osa või seda esineb väga harva).

Joonis 2. Vastanute vanus vanusegrupiti.

¹⁵⁴ Vt lisa 5.

Kõigist vastanutest oli sattunud oma eluaja jooksul vägivalda ohvriks üle poolte (52,1%) (270 naist, 32 meest), mh ei teavitanud vägivaldast 39,7% vastanutest Eesti politseid. Vastanute seas oldi kogetud lähisuhtevägivalda, kehalist väärkohtlemist, vägistamist (mh selle katsed), seksuaalset ahistamist, tapmiskatset, ründamist, ähvardamist (mh tapmisega, relvaga), majanduslikku ja vaimset vägivalda (alandamist, mõnitamist, solvamist), käperdamist, liputamist jpm. Kõigist 580 vastanust 47,9% (278 vastanut) (255 naist, 23 meest) ei olnud enda suhtes toimepandavaid vägivaldaakte kogunud. (vt joonis 3).

Joonis 3. Vastanute teavitamine vägivaldast Eesti politseile.

Vastanutest 72 inimest ehk 12,4% olid politseid tema suhtes toime pandud vägivaldast teavitanud, mh oli teavitamisest negatiivne kogemus 40 vastajal (sh 35 naist, 5 meest) ning positiivne kogemus 32 vastajal (sh 29 naist, 3 meest). Vägivallaohvrid pidasid vägivaldast teavitamise kogemust negatiivseks järgnevatel põhjustel ehk nende hinnangul (vt näiteid käesoleva magistr töö lisa 6 p 1):

- politsei ei tahtnud ohvri kuriteoteate avaldust vastu võtta, ei reageerinud sellele või ei saanud ohver reageeringu kohta infot, mh ei võetud ohvriga hiljem enam ühendust;
- politseid teavitati (mh kutsuti sündmuspaika), kuid tagajärgi õiguskaitseasutuste poolt ei järgnenud ja/või ei andnud teavitamine ohvri jaoks kasulikke tulemusi, mh lõpetati menetlus tõendite puudumise tõttu ja/või vägivallatsejat ei karistatud ja/või politsei ütles ohvrile, et midagi pole teha või vägivallaakti järgselt teha ei saa;
 - lisaks esines ohvreid, kes teavitamise tagajärjel sattusid taas ja/või veelgi suurema vägivalda ohvriks vägivallatseja poolt;
- kui politsei vägivallaaktile reageeris, oli politsei ohvrite suhtes ükskõikne/tülpinud; ohvrid ei kogunud politsei poolt piisavalt empaatiat/mõistmist, emotsionaalset tuge ja toetust, kuid oleksid seda soovinud;

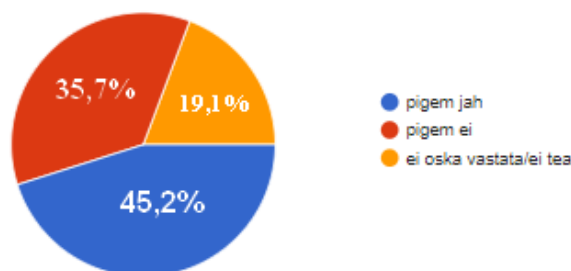
- politsei võttis ohvri jaoks ebameeldiva/üleoleva/süüdistava hoiaku või uskus vägivallatsejat, mistõttu süvenes ohvri trauma veelgi;
- politseiuurija oli ohvrile teinud lubaduse, millest hiljem kinni ei peetud;
- politsei jõudis sündmuskohale liiga hilja, nt tund aega hiljem.

Mh oleksid ohvrid soovinud politseilt lähenemiskeelu rakendamist, aktiivsemat suunamist nõustamisele (mh traumajärgse psühholoogikülastuse määramist) ning vägivallatsejale sundpsühholoogi või -psühhiaatri määramist, kes oleks olukorrale professionaalse hinnangu andnud ning selle põhjal edasised plaanid teinud.

Ohvrid pidasid vägivallaaktist teavitamise kogemust Eesti politseiga positiivseks (mh juhtudel, kui menetlust ei alustatud või lõpetati) järgnevatel põhjustel:

- politsei oli kohal mõne minutiga ja/või reageeris kiirelt ja/või tõhusalt;
- politsei viis ohvri EMO läbivaatusele ja jaoskonda küsitlemisele;
- politsei viis vägivallatseja ära (mh vaimuhaiglasse) või hoidis vägivallatsejat kinni kuni, kui ohver sai minna turvalisse kohta või jäi sündmuspaika ootama;
- politsei oli ohvrite suhtes hooliva, toetava ja mõistva suhtumisega; näidati välja viisakust, abivalmidust, kaastundlikkust, professionaalset, korrektset ja asjakohast suhtumist (mh kojukutsel); ohver kuulati ära ning politsei uskus teda;
- algatati menetlus ja/või menetlus jõudis kohtusse.

Järgnevalt küsiti vastanutelt küsimus: “kui Sa satuksid homme vägivalla (sh lähisuhte/pere/koduvägivalla) ohvriks ning otsustaksid juhtumist politseid teavitada, kas usaldad, et Eesti õiguskaitseasutused nagu politsei, prokuratuur ja kohus suudaksid Sind kaitsta professionaalselt, erapooletult, austavalt ning mittediskrimineerivalt”. Vastanutest 45,2% (262 inimest, sh 236 naist ja 26 meest) vastasid “pigem jah” ning 35,7% vastanutest (207 inimest, 187 naist ja 20 meest) “pigem ei”. Küsimusele ei osanud vastata 19,1% vastanutest ehk 111 inimest (vt joonis 4). Põhjuseid esines vastustele erinevaid (lisa 6 p 2-3).

Joonis 4. Vastanute usaldus Eesti õiguskaitseasutuste kaitse professionaalsusesse.

Küsimusele vastati “pigem ei” (35,7%) järgnevatel põhjustel:

- ollakse varasemalt kokku puutunud negatiivse kogemusega¹⁵⁵ seoses Eesti õiguskaitseasutustega;
- ollakse kuulnud negatiivsetest kogemustest¹⁵⁶ seoses Eesti õiguskaitseasutustega sõprade/tuttavate/erinevate sotsiaalmeedia gruppide/ajakirjanduses ja meedias kajastatud lugude/uuringute/kohtulahendite kaudu, mh ei ole kuulnud edulugusid.

Levinuks peetakse ohvrit süüdi pidavat ja süüdistavat suhtumist nii õiguskaitseasutustes kui ühiskonnas üldiselt ja kahtlustatakse, et õiguskaitseasutustes võib leiduda ohvri suhtes liigselt eelarvamusi ja et teemadega kursisolek vägivalla kohta ja nende oluliseks pidamine võib olla ebäühtlane, mh arvatakse, et teadlikkus perevägivalla spetsiifikast pole õiguskaitseasutustes väga suur. Rahva seas ollakse kahtlustaval seisukohal, kas ohvrit õiguskaitseasutustes vägivallaakti korral usutaks, mõistetaks, kuulataks ära/toetataks või võetaks temaga juhtunut või ohvrit ennast piisavalt tõsiselt.¹⁵⁷ Arvatakse, et ohu korral õiguskaitseasutused juhtumiga ei tegeleks (mh et tegelemiseks puuduks huvi/aeg või ressurs), kaitset ei pakuks või suudaks seda pakkuda, mistõttu kardetakse, et vägivallajuhtumi puhul õiguskaitseasutused sellele ei reageeriks. Lisaks arvatakse, et õiguskaitseasutustes domineerib patriarhaat ja/või seksism, mistõttu kardetakse, et sellistes asutustes mehed naisi vägivallaohvritena tõsiselt ei võtaks.

Levinuks peetakse ka tõenduslikke probleeme menetlustes, mistõttu ei usaldata, et Eesti õiguskaitseasutused suudaksid vägivallaohvrit kaitsta vägivallajuhtumi korral professionaalselt, erapooletult, austavalt ning mittediskrimineerivalt. Rahva seas arvatakse, et olemasolev süsteem tervikuna ei ole vägivallaohvri kaitsmiseks toimiv, mh tundub küsitletutele menetluses osalemine liialt kallis ja aeganõudev ning seaduseid peetakse ohvrivaenulikeks. Rahva seas arvatakse, et Eesti seadusandlus kaitseb pigem vägivallatsejat kui ohvrit¹⁵⁸ või ei ole vägivallatseja suhtes piisavalt karm, mh kui juhtum jõuab

¹⁵⁵ Nt peeti rahva seas kokkupuutekogemust Eesti õiguskaitseasutustega negatiivseks järgnevatel põhjustel: politsei ei reageerinud vägivallaaktile, politsei eemaldas kodust ohvri ja mitte vägivallatseja, politsei ei taganud ohvri edasist turvalisust pärast vägivallaakti või ei jäänud seda sündmuskohale kontrollima, politsei oli ohvri suhtes passiivse/ükskõikse või agressiivse/üleoleva/süüdistava suhtumisega, menetlus oli liialt pikk, kallis või ei saadud lahendust ja/või kohtuotsust ei järgnenud jm. Vt näiteid käesoleva magistr töö lisa 6 p 2.

¹⁵⁶ Nt ollakse kuulnud ohvrite taasohvristamisest ja passiivsusest õiguskaitseasutuste poolt, vt näiteid *ibid*.

¹⁵⁷ Nt kardetakse, et “palju sõltub ametnikust” või kui ohver peaks menetluses minema endast välja, tarduma või kasutama valesid sõnu, siis ei võetaks teda tõsiselt või saaks ta oma laste osas halvema otsuse.

¹⁵⁸ Nt süütuse presumptsiooni tõttu, millest tulenevalt ei pea süüdistatav enda süütust tõendama. Rahva seas tekitab ka küsimusi, miks jäetakse vanemlikud õigused vägivaldsele vanemale.

kohtumenetluse, ei mõisteta vägivallatsejat süüdi, vägivallatsejad pääsevad karistusest või ei järgne neile tagajärgi muul moel - rahva hinnangul karistatakse kurjategijaid liiga leebelt.

Usaldamatuse põhjuseks on ka kahtlused õiguskaitseasutuste korrupsiooni¹⁵⁹, kartus juhtumi avalikustamisesse meedias ja vägivallajuhtumi tõttu mainekahju ning avalikku hukkamõistu saamisenesse, st - õiguskaitseasutustele vägivallajuhtumist teavitamine ei tundu turvaline ning ei usuta ohvri privaatsuse säilimisse pärast vägivallajuhtumi menetlemist. Kardetakse, et politsei teavitamise korral vägivallajuhtumist ei suudaks politsei tagada ohvri turvalisust ning ohvri jaoks muutuks olukord veelgi ohtlikumaks nt “saaks ohver veel rohkem peksta” või tapaks vägivallatseja ohvri ära (mh vangist vabanemisel) - nt esines juhtumeid, kus kartusest vägivallatseja eest koliti teise riiki.¹⁶⁰ Rahva seas nenditi, et pigem siiski jätaksid potentsiaalsed ohvrid vägivallajuhtumi korral selle enda teada või teavitataks politseid ainult põhjusel, et kaitsta kedagi järgnevat ning jätta avaldusega “jalg maha”.¹⁶¹ Tõdeti, et alati pole ka piisav info, kuhu ohu korral pöörduda tuleks¹⁶².

Küsimusele ei osanud vastata 19,1% vastanutest enamjaolt põhjusel, et nad polnud kindlad, kas Eesti õiguskaitseasutused suudaksid ohvrit potentsiaalselt kaitsta professionaalselt, erapooletult, austavalt ning mittediskrimineerivalt, kuna vastanutel polnud vastamise hetkeks olnud kogemust õiguskaitseasutustega või vägivallaohvriks olemisega või ei osatud vägivallaolukorda ette kujutada või oldud küsimuse peale kunagi varem mõeldud, mistõttu ei olnud vastanutel küsimuse suhtes kujunenud hoiakut ja arvamust või ei osatud neid vastamise hetkeks kujundada. Küsimusele ei osatud vastata ka põhjustel, et vastanute hinnangul sõltub palju inimesest, kelle juurde vägivallajuhtumi puhul teavitamise korral sattuda ning juhtumi asjaoludest: vägivalla raskusastmest, selle tõsidusest ja tõendamise võimalikkusest.

Otsustamatust küsimuse suhtes tekitasid ka vastanute kahetised tunded. Näiteks esines vastanuid, kellel oli õiguskaitseasutustega olnud nii negatiivseid kui positiivseid kogemusi või kes olid kuulnud nendest nii head kui halba. Vastuolulisi või negatiivseid signaale ohvrite kaitse kohta on saadud meediast, ajakirjandusest ning uudistest üleüldisemalt. Palju ei teatud

¹⁵⁹ Nt “lähedase tuttavad on töö kohalikus politseis - kui elukaaslane midagi teeks, siis oleks kerge asi kinni mätsida”.

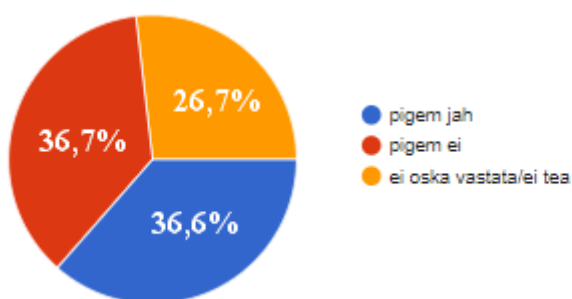
¹⁶⁰ Nt “ainus võimalus elada turvalist elu, oli lastega teise riiki kolida.”

¹⁶¹ Nt “ma teavitaks kindlasti politseid, kui minu puhul mitte soovitud füüsiline akt toime pandaks, et n-ö jääks märk maha ja sellel inimesel oleks edaspidi veidi keerulisem toimetada, kuid reaalselt kaitset ma selles ei näe” ja “samas, kui ma üldse ei teavita, saab sama inimene kellelegi teisele kahju tekitada”.

¹⁶² Nt “Sa ei helista ju 112-le et öelda, et su endine elukaaslane juba paar aastat sulle öösiti helistab ja toru teises otsas vaikib - kus sa lähed selle murega?”.

tuttavate kogemusi õiguskaitseasutustega või puuduvad inimestel teadmised, kuidas vägivalldajuhtum selle esinemise korral õiguskaitseasutustes lahendada, kas ja milline abi sellele järgneks või mis kasu see potentsiaalsele ohvrile tooks, mh ei julgetud seda oletada.

Lisaks usalduse kohta õiguskaitseasutustesse, küsiti rahvalt ka usalduse kohta Eesti seadusandlusesse. Küsimusele “kas usaldad, et Eesti seadused kaitseksid Sind piisavalt, kui Sa satuksid täna vägivalla (sh lähisuhte/pere/koduvägivalla) ohvriks?” vastas “pigem ei” 36,7% vastanutest (213 inimest, sh 196 naist ja 17 meest) ning “pigem jah” 36,6% vastanutest (121 inimest, sh 188 naist ja 24 meest). Küsimusele ei osanud vastata 26,7% vastanutest ehk 155 inimest (vt joonis 5).

Joonis 5. Vastanute usaldus Eesti seadustesse.

“Pigem ei” põhjendused sarnanesid tihti usaldamatuse põhjustega õiguskaitseasutustesse.¹⁶³ Lisaks arvatakse, et seaduste kaitse oleks vägivalldajuhtumite korral puuduv või lühiajaline ning/või pikemaajaliselt need ohvrit ei kaitseks.¹⁶⁴ Nenditi, et seadused ei taga ohvrile peale vägivallajuhtumit majanduslikku toetust, kaitset vaimse vägivalla eest ja kodu kaitset¹⁶⁵ füüsilise lähisuhtevägivalla juhtumite puhul. Arvatakse, et Eesti seadused on üldiselt ohvrivaenulikud, mh põhjusel, et ohver peab olema menetluses liiga aktiivne olenemata traumeeritusest, mistõttu tundub menetluses osalemine ja kaitse vajamise tõendamine paljude vastanute jaoks liiga raske, kurnav ja aeganõudev. Arvatakse, et seadusandlus on tervikuna

¹⁶³ Nt varasem negatiivne isiklik kogemus või ollakse neist kuulnud meedias, karistusi peetakse liiga leebeteks ja nõrgaks, nenditakse tõendamisprobleeme, nt “ohvril on vaja meeletut asitõendite hulka, et saada sobiv kohtuotsus, kuid kui vägivallatseja kontrollib ohvri elu, siis kuidas saab ohver neid asitõendeid koguda ja säilitada nii, et vägivallatseja neid ei leia?” jm.

¹⁶⁴ Nt peetakse vastanute seas Eestis levinuks tihedalt praktikat “enne ei saa teha midagi, kui keegi pole maha löödud, kellelgi sinikas või keegi ei ole parasjagu suremas”.

¹⁶⁵ Nt: “kodu puutumatus on selline kole seaduseauk, kus vägivallatsevat registreeritud elukaaslast ei saa eemaldada, vaid eemaldatakse ohver - sama auk nagu puuküürnikul on rohkem õigusi kui vara omanikul” ja “tihti peab ka hoopis ohver kodust eemale minema ja end ning lapsi niigi haavatavana kaitsma, elatama, nullist alustama, mitte ei eraldata perest vägivallatsejat”.

vigane ja seadustes on palju auke/lünki, mida on võimalik vägivallatseja kasuks mitmeti tõlgendada¹⁶⁶ (mh advokaatide ja kohtunike poolt) ja mistõttu süüdlane tihti “saab süüst vabaks”. Usaldus puudub rahva seas ka põhjusel, kuna menetlused tihti ei jõua kohtusse või karistuseni ning vägivallajuhtumi lahendamiseks on võimalik kasutada lepitamist.

Küsimusele ei osatud vastata (26,7%) enamjaolt põhjusel, kuna inimesed polnud seadustega enda hinnangul piisavalt kursis, nende kohta ei oldud uuritud või neid ei tuntud nii hästi või ei tuntud ennast piisavalt pädevana, et võtta seisukoht usalduse osas Eesti seadusandlusesse (vägivallaohvriks langemise korral). Lisaks ei olnud vastanutel tihti teoreetilist ja/või praktilist kogemust, mille põhjal arvamust kujundada või polnud neil kokkupuudet olnud viimastel aastatel. Vastanud nentisid, et suuresti sõltub usaldus olukorrast ja oleneb juhtumist, vägivalla vormi olemusest ja tüübist (pigem usaldatakse füüsilise vägivalla puhul, vaimse vägivalla puhul mitte) ja tõendite olemasolust - tihti peeti usaldust Eesti seadusandlusesse “tõendamise¹⁶⁷ ja sõnastamise küsimuseks”.

3.2.3. Naistevastase vägivalla Eesti ohvrite kogemuste uuring

Uuringus Eesti naistevastase vägivalla ohvrite kogemuste kohta osales 35 inimest, kes pidasid end naistevastase vägivalla ohvriks. Ankeedis küsiti 10 küsimust, millest 9 olid uuringus osalejatele vastamiseks kohustuslikud. Uuringu tulemustest selgus, et 51,4% vastanu (18 inimese) hinnangul ei kaitse või pigem ei kaitse hetkel kehtiv seadusandlus piisavalt naistevastase vägivalla ohvreid Eestis 2021. aastal, mh ei osanud seisukohta võtta selles osas 37,1% ehk 13 vastanut. Seadusandlust peeti puudulikuks näiteks põhjustel, et:

- tõendamiskohustus on ohvri õlgadel, mistõttu tõendamist peetakse valepidiseks ning liialt keeruliseks ning seadusi taasohvristavaks;
- seadusandluses on spetsiifiliselt reguleerimata vaimne vägivald;
- suguühites olemise lubatav alampiir on 14 aastat.

Eesti õiguskaitseasutusi ei usalda või pigem ei usalda 42,9% vastanutest (15 inimest). Tihti esines ohvritel eelnev negatiivne (nt “ebameeldiv, ebaprofessionaalne ja alandav”) kogemus. 21 ohvri ehk 60% vastanu hinnangul ei ole või pigem ei ole naistevastase vägivalla menetlemine ning käsitlemine Eesti õiguskaitseasutuste (politsei, prokuratuur, kohus,

¹⁶⁶ Nt “liiga palju jäetakse tõlgendamisruumi ja kahjuks kipub õigusruumis tõde kaduma "komakohtade" taha”.

¹⁶⁷ Nt “kui ma just ei suudaks minna koheselt politseisse koos hulgaliste asitõenditega, ei usu, et Eesti seadused lõpuks agressorit karistaksid”.

advokatuur jt) poolt erapooletu, austav, professionaalne ning mittediskrimineeriv, mh ei osanud seisukohta selles osas võtta 9 ohvrit ehk 25,7% vastanutest. Negatiivseks peeti (vt näiteid käesoleva magistr töö lisa 6 p 4):

- ohvrite süüdistamist;
- vägivallale mitte reageerimist ja/või sellega tegelemist häirekeskuse või politsei poolt;
- eeldust, et ohver peab tõendama süüdistatava süüd;
- ohvri menetlusega kursis mitte hoidmist, mh teavitamatust kurjategija staatuse osas;
- kokkuleppemenetluste ja lepitamise rakendamist;
- sundimist vägivallatsejaga kohtuma ja lähenemiskeelu mitterakendamist;
- puudulikke või liiga väikseid karistusi vägivallaaktide toimepanijatele.

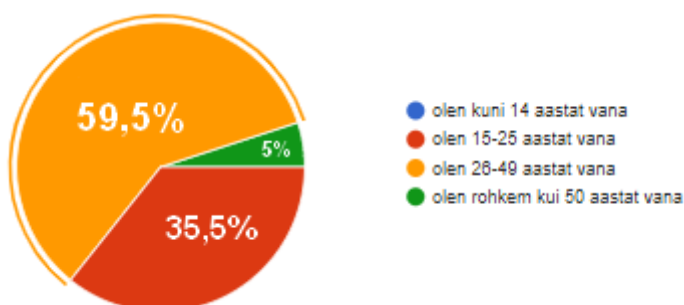
Ohvritelt küsiti ka naistevastase vägivalla ohvrite tugiteenuste kohta, mida ei pidanud Eestis piisavaks 45,7% ohvritest (16 inimest), mh ei osanud tugiteenuste piisavust hinnata 8 ohvrit. Näiteks peeti tugiteenuseid ebapiisavaks tihti asjaolu tõttu, et naiste tugikeskuste rahastus MTÜ-de näol ei ole piisav ega stabiilne (nt “ainuke arvestatav tugiteenus on erakätes Naiste Tugikeskuste näol ning riigi poolt pakutavad tugiteenused on alla igasugu arvestust, mh ka ohvriabi suunab Naiste Tugikeskusesse, olles oma juriidilised nõuanded edasi andnud - neid nõuandeid leiab internetist ka!”). Muuhulgas peeti probleemideks ka järgnevat (vt lisa 6 p 5):

- tugiteenused ei ole alati kättesaadavad ja/või neid on liiga vähe;
- naiste varjupaika pöördudes ei tagata isikule tema anonüümsust;
- puudujääke esineb nõustamises;
- teadlikkus teenustest on madal.

Ohvrid soovisid, et naistevastasest vägivallast räägitaks tulevikus rohkem ja seda, et teadlikkus sellest (mh abi pakkuvatest teenustest) oleks suurem; et ohvrite süüdistamine meedias lõppeks; et tõuseks lastega seksuaalsuhtesse astumise alammäär; et tavainimestele selgitataks rohkem juriidikat ja räägitaks lahti see kõnekeelde; et tugiteenuste pakkujatele pakutaks rohkem tuge, mh et naiste tugikeskuste rahastus oleks piisav, stabiilne ja jätkusuutlik; et tugiteenuseid (mh juriidilist ja psühholoogilist nõustamist) oleks rohkem; et Eestis jõutaks tasemele, kus toimub rohkem faktidepõhist uurimist ja vähem ametnike/kohtunike mõjutamist emotsioonide läbi (mh, “et ei oleks nii, et üks sorava ja hea jutuga ametnikele komplimente pilduv nartsissist pääseb terve nahaga igast olukorrast”); et ööpäevaringne Eluliini Naiste tugikeskuse telefon vastaks päriselt telefonile ööpäevaringselt; et seadused kaitseksid naistevastase vägivalla ohvreid ka realselt ja mitte ainult paberil.

3.2.4. Rahvauuring naistevastase vägivalda õigusteadlikkuse kohta Eestis

Rahvauuringus naistevastase vägivalda õigusteadlikkuse kohta Eestis osales 220 inimest, sh 200 naist (90,9% vastanutest) ning 20 meest (9% vastanutest). Ankeedis küsiti kokku 31 küsimust, millest 26 olid vastamiseks kohustuslikud. Enamik vastanutest olid 26-49 aastat vanad (131 vastanut ehk 59,5% kõigist vastajatest), kuid esines ka 15-25 aasta vanuseid (78 vastanut ehk 35,5% kõigist vastajatest) ning rohkem kui 50 aastat vanu vastajaid (11 vastanut ehk 5% kõigist vastajatest). Nooremaid kui 15 aastaseid vastanuid ei esinenud (vt joonis 6).

Joonis 6. Vastanute vanus vanusegrupiti.

Küsitluse tulemustest selgus, et kõikidest küsitlusele vastanutest (220 inimest) olid Eestis naistevastase vägivaldaga kokku puutunud üle poolte (114 inimest, sh 102 naist, 12 meest). Kõige sagedamini hindasid vastanud kokkupuute põhjuseks naistevastase vägivalda ohvriks langemist. Tihti toodi põhjuseks vaimse vägivalda ohvriks (sh kontrollimine, manipuleerimine, alandamine jt) langemist, kuid esines ka füüsilise vägivalda (sh kehalise väärkohtlemise) ja seksuaalse vägivalda (sh seksuaalse ahistamise ja vägistamise) ohvriks langenuid, mh oli vastanutest vähemalt 25 inimest kogenud lähisuhtevägivalda. Vastanute seas esines vähemalt 15 inimest, kes olid naistevastase vägivalda juhtumist kuulnud oma tutvusringkonnas. Kokkupuudet naistevastase vägivaldaga esines ka ametialaselt ja/või vägivaldaakti tunnustaja ja/või sekkujana. Naistevastase vägivaldaga ei olnud vastanutest kokku puutunud 95 inimest (89 naist, 7 meest) ning küsimusele ei osanud või ei tahtnud vastata 11 inimest - tihti põhjusel, et ei teatud, kas nende juhtum klassifitseerub vägivalda alla.

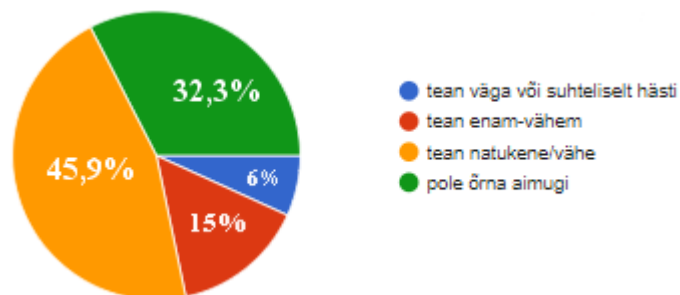
Magistritöö iseloomu¹⁶⁸ ning piiratud mahu tõttu esitatakse küsitluse tulemustest selgunu

¹⁶⁸ Magistritöö on autori iseseisev uurimus, mis võib olla käsitluslaadilt probleeme esitav ehk kaardistav ning milles on esitatud õiguslikult asjakohase probleemi teaduslik lahendus.

põhjal autori hinnangul vaid tähelepanuväärseim ja probleemseim. Õigusteadlikkuse küsitluse tulemustest selgus, et 220st küsimustikule vastanust ei teadnud, et:

- Eesti on liitunud konventsiooniga ehk riikidevahelise kokkuleppega naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta 72,7% vastanutest ja Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooniga 70,9% vastanutest;
- Eesti riigil on kohustus likvideerida naistevastane diskrimineerimine 54,1% vastanutest ja kaitsta naisi vägivalla kõigi vormide eest 36,8% vastanutest;
- Eesti peab naistevastase (sh lähisuhte-) vägivalla ohvrile tagama kaitse riigi teisese ohvristamise ning diskrimineerimise eest 73,2%; uurimise ja kohtumenetluse liigse viivitusega 55,9%; võimaluse vältida süüteo toimepanijaga kokkupuutumist kohtu ja õiguskaitseorganite ruumides 55%; ohu korral informeerituse, kui süüteo toimepanija põgeneb või vabastatakse ajutiselt või lõplikult 53,6%; kaitse ähvardamise, kättemaksu ja korduva ohvristamise eest 53,2%; huvide ja õiguste kaitse ja nendest informeerituse, ohvril loodava kuvandi kaitse ja ohvri eraelu puutumatus 44,1%;
- Eestis on naiste tugikeskuse teenus olemas igas maakonnas 66,8% vastanutest;
- lähisuhtevägivalla ohvriks peetakse ka seda pealt näinud last 62,7% vastanutest;
- kehaline väärkohtlemine, mis on toime pandud lähisuhtes, on Eestis raske kuritegu, mille eest on võimalik karistada kuni viieaastase vangistusega 54,1% vastanutest;
- Eestis on kuritegu ahistav jälitamine 41,4% vastanutest;
- kuidas teha kindlaks, et mingi kindel seadus Eestis praegu kehtib ning et see seadus ei ole aegunud (näiteks kehtis hoopis 5a tagasi) 43,6% vastanutest ja 35,5% ei teadnud, millisel Eesti internetileheküljelt saab otsida Eesti seaduseid ja kohtulahendeid;
- Eestis sätestab kannatanu õigused kriminaalmenetluses kriminaalmenetluse seadustik peaaegu pooled (48,6% vastanutest ehk 106 inimest);
- kriminaalmenetluses on kannatanul õigus võtta menetlustoimingule saatjana kaasa üks tema poolt valitud isik 79,1%; saada kriminaalmenetlusega tekkinud kulude hüvitist 66,4%; taotleda, et ülekuulamist viiks läbi ohvriga samast soost isik, kui tegemist on seksuaalvägivalla, soolise vägivalla või lähisuhtes toime pandud kuriteoga 54,1%; vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine 53,2%; tutvuda menetlustoimingu protokolliga ning teha selle kohta avaldusi 45,5%; taotleda kriminaaltoimiku materjalidega tutvumist 45%; keelduda ütluste andmisest pereliikme vastu 42,8%; taotleda vähekindlustatuse korral riigi õigusabi 36,8% ning esitada kurjategija vastu tsiviilhagi 33,6%.

Vastanute teadlikkus kannatanu õigustest kriminaalmenetluses oli nende hinnangul väga madal: küsimusele “kas tead, millised on kannatanu õigused kriminaalmenetluses?” vastas “tean natukene/vähe” 45,9% vastanutest (101 inimest, sh 89 naist ja 12 meest), “pole õrna aimugi” 32,3% vastanutest (71 inimest, sh 69 naist ja 3 meest), “tean enam-vähem” 15% vastanutest (33 inimest) ning “tean väga või suhteliselt hästi” 6% vastanutest (15 inimest) (vt joonis 7).

Joonis 7. Vastanute teadlikkus kannatanu õigustest kriminaalmenetluses.

3.3. Järeldused ja soovitused

Autor järeldab läbiviidud uurimuse põhjal, et naistevastase vägivalla süütegude avastamisel ja menetlemisel esineb siiani laialdaselt probleemkohti, mis vajavad lahendamist ning edasist uurimist.

Autori hinnangul on uurimuse põhjalt võimalik kokkuvõtvalt järeldada, et Eesti Vabariik ei taga veel täielikult EIÕK art-st 3 tulenevat piinamise ja ebainimlikult kohtlemise keeldu ehk piisavat uurimist naistevastase vägivalla süütegude menetlemisel. Autori hinnangul ei rakenda Eesti Vabariik piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni art 2 kohast küllaldast hoolsust, et ennetada, uurida ja kohtu alla anda naistevastase vägivalla toimepanijaid ja meetmeid, et ära hoida piinamisi oma jurisdiktsiooni all oleval territooriumil - kui riik ei rakenda nõuetekohast hoolsust, et lõpetada piinamine, takistada selle toimepanemist, kehtestada sanktsioone ning määrata piinamisohvritele abimeetmeid või kui riik lubab vägivallatsetel karistamatult sooritada konventsioonis lubamatuid tegusid, annab riigi ükskõiksus või tegevusetus piinamiseks teatud soosingu ja/või ametliku loa ning vastutab lõpp-astmes suutmatuse eest ennetada ja kaitsta ohvreid soopõhise vägivalla, sh vägistamise ja perevägivalla eest. Kokkuvõttes ei ole autori hinnangul 2021. aastaks Eesti Vabariigis täielikult saavutatud konventsioonis naiste

diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta art 2 p-s d sätestatud eesmärk¹⁶⁹ ja ei ole piisavalt tagatud naistevastase vägivalda ohvrite kaitse tulenevalt Istanbuli konventsiooni art 1 p-st a, mh ei ole ohvritele veel piisavalt tagatud Istanbuli konventsiooni art 18 lg-st 3 tulenev teisese viktimizeerimise ära hoidmine vägivaldaaktidest teavitamisel (art 27). Lisaks ei ole piisavalt kannatanule tagatud kriminaalmenetluse seadustikust ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu kuriteoohvrite õiguste direktiivist 2012/29/EL tulenevad õigused.

Magistritöö uurimuse kohaselt esineb Eesti rahva seas ka laialdast usaldamatust Eesti õiguskaitseasutuste kaitse professionaalsuse, erapooletuse, mittediskrimineerivuse, austavuse ja Eesti seaduste suhtes - käesoleva magistritöö rahvauuringu kohaselt ei usalda iga kolmas naine, et Eesti õiguskaitseasutused ja seadused tagaksid vägivaldajuhtumi puhul ohvrile taolise kaitse. Rahvauuringu kohaselt on probleemne ka naiste madal õigusteadlikkus naistevastase vägivalda spetsiifiliste õiguste kohta kriminaalmenetluses. Mõlemad on asjaolud, mis võivad autori hinnangul suuresti ohvritel takistada naistevastase vägivalda juhtumitest teavitamist, nende avastamist ametivõimude poolt ning süütegude toimepanijate vastutusele võtmist. Oluline on, et vägivaldaohver julgeks pöörduda õiguskaitseorganite poole, mis omakorda edendaks vägivaldasüütegude avastamist ning autori hinnangul on oluline selleks teha järgnev.

Vägivaldakuuritegudest teavitamise suurendamiseks on vajalik võtta aktiivseid ja läbimõeldud meetmeid inimeste kui potentsiaalsete vägivaldaohvrite usalduse suurendamiseks ning nende olemasoleva usalduse säilitamiseks nii iseenda kui ka õiguskaitseasutuste suhtes. Kuna inimeste usaldust ja hoiakuid õiguskaitseasutuste ja seaduste kaitse suhtes kujundab lisaks isiklikele ja tuttavate kogemustele 2021. a palju ka ajakirjandus ja sotsiaalmeedia, võiks autori hinnangul Politsei- ja Piirivalveamet võtta veelgi aktiivsemaid meetmeid, et suurendada rahva teadlikkust ajakirjanduse, oma sotsiaalmeedia konto seina või naiste õigusi puudutavate gruppide vahendusel soopõhise vägivalda olemusest, kuriteoohvrite õigustest kriminaalmenetluses (näiteks rõhutada neid mh kodulehe esimesel leheküljel www.politsei.ee) ja parandada õiguskaitseasutuste mainet vägivalda menetlemise nõ "edulugude" jagamise kaudu. Autori hinnangul võib vägivaldakuuritegudest teavitamist mh suurendada ka see, kui rohkem infot jagataks vägivaldajuhtumite menetlemise spetsiifikast ja sellest, kuidas saab ohver end menetluseks iseseisvalt ja igakülgselt ette valmistada. Lisaks

¹⁶⁹ Osavõtvad riigid mõistavad hukka naiste diskrimineerimise kõigis selle vormides ja on leppinud kokku, et nad hakkavad viivitamatult kõigi võimalike vahenditega ellu viima naiste diskrimineerimise likvideerimisele suunatud poliitikat ning kohustuvad selleks mh hoiduma mis tahes diskrimineerimisaktidest või -toimingutest naiste suhtes ning tagama, et riigiorganid ja -asutused tegutseksid vastavalt sellele kohustusele.

võiksid õiguskaitseasutuste esindajad julgustada ohvreid pöörduma ametkonnasiseselt kellegi teise poole, kui ohver vastavalt õiguskaitseorgani töötajalt pöördumisel abi ei leia.

Järgnevalt esitab autor käesoleva magistritöös selgunud naistevastase vägivalla süütegude menetlemisel Eesti kohtueelses kriminaalmenetluses ilmnenud probleemkohtade põhjal ettepanekute kokkuvõtte naistevastase vägivalla efektiivsemaks avastamiseks, käsitlemiseks, menetlemiseks ning teisese ohvristumise vähendamiseks, et edendada naistevastase vägivalla ohvrite professionaalset, erapooletut, austavat ning mittediskrimineerivat ehk sisulist, efektiivset ning terviklikku kaitset Eesti õigusruumis. Käesoleva töö tulemused annavad kinnitust, et väljapakutud lahendused vägivalla ennetamise strateegias aastateks 2015-2020 on naistevastase vägivalla süütegude avastamisel ja menetlemisel olulised ja nende rakendamisse Eestis tuleb suhtuda senisest tõhusamalt.

Ohvrisõbraliku menetluse seisukohast on oluline, et menetluse käigu kohta antaks ohvrile piisavat infot, menetlusprotsess poleks liiga pikk ja kallis, ütlusi peaks andma võimalikult vähe kordi, ametnike suhtumine oleks õige, järgitaks võrdset kohtlemist, menetluse raames välditaks süüdistatavaga kokkupuutumist ja menetlusotsused tunduksid õiglasena. Täisealistele kannatanutele on Eestis teisese ohvristumise aspektist probleemiks menetluse pikkus, infopuudus menetluse käigu kohta ja menetlejate negatiivne suhtumine kannatanusse. Seni on vähe tähelepanu pööratud ohvrit ja tunnistajat toetavale kohtlemisele kriminaalmenetluses ning spetsiaalselt sel eesmärgil menetlejate koolitamisele. Parema kohtlemise huvides peavad menetlejad lähtuma eelkõige ohvri haavatavusest, kuriteo liigist ja selle asjaoludest, arvestades sealjuures vägivalla soolise aspektiga.¹⁷⁰

Kuna uurimusest tulenevalt on võimalik järeldada, et menetlustes esineb senini korduvat ohvristamist, on autori hinnangul äärmiselt vajalikud süsteemsete ja järjepidevate naistevastase vägivalla ennetamise, avastamise ja menetlemise teemaliste koolituste¹⁷¹ läbimine ametnike seas, kes puutuvad kokku naistevastase vägivalla ohvritega. Koolitused on

¹⁷⁰ Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Tallinn 2015, lk 8 (p 40, 42, 47). – https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_0.pdf (18.02.2021).

¹⁷¹ Vt vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020, nt p 70 ja 65: Et tagada ohvrite vajadustest lähtuv ja ohvreid austav, diskreetne, professionaalne ja mittediskrimineeriv kohtlemine ja piisav kaitse, tuleb koolitada politseinikke, prokuröre, kriminaalhooldajaid, vanglatöötajaid, kohtunikke ja advokaate. Õiguskaitseasutuste töötajaid tuleb koolitada selle järgi, millist tüüpi vägivalla ohvritega nad kokku puutuvad, käsitledes võimalikke iseärasusi, sh seksuaalvägivalla, naistevastase vägivalla jt teemade puhul. Üle tuleb vaadata spetsialistide põhi- ja täiendõpe ja vajaduse korral töötada välja eraldi koolitusprogrammid. Senisest enam tuleb koolitamisel pöörata tähelepanu vägivalla soospetsiifikale. Põhitähelepanu peab kõikide koolituste juures püsima ohvri heaolul ning füüsilisel ja vaimsel turvalisusel.

vajalik tagada nii uurimisasutuste ametnikele (politseiametnikele, uurijatele jt), prokuröridele, kohtunikele kui ka advokaatidele,¹⁷² et tagada naistevastase vägivalda ohvrite õigused ja vajadused uurimise ja menetluste kõikidel etappidel ning ära hoida korduv viktimizeerimine. Nimetatud koolitused on hädavajalikud, et suurendada ametnike ja õigusala töötajate teadlikkust kuriteoohvrite õigustest ja vajadustest ning vajadusest suhtuda kuriteoohvritesse erapooletult, austavalt, professionaalselt ja mittediskrimineerivalt. Eesti Vabariik on kohustatud tagama sellised koolitused vastavalt rahvusvaheliselt võetud kohustustele - vastavalt PS § 3 lg 1 II lausele on rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa ning rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete hulka kuulub *pacta sunt servanda*-põhimõte, mille kohaselt iga jõustunud leping on tema osalisriikidele kohustuslik ehk liikmesriigil tuleb oma rahvusvaheliselt võetud kohustusi täita - seda vastavalt Eestis ratifitseeritud Istanbuli konventsiooni artiklile 15, artikli 18 lg 3 III taandele ja artikli 56 punktile a, et sh tagada vastavus EL kuriteoohvrite direktiivi artikliga 25.

Et vältida kannatanu korduvat ohvristumist, tuleb rõhku koolitamisel panna sellele, kuidas ära tunda soospetsiifiline vägivald, selle toimepanija ja ohver, mh kuidas teha vahet lähisuhtevägivallal ja peretülil, ja kuidas käituda vägivallaohvriga menetlustoimingute läbiviimisel nii, et see oleks suhtlemisel kannatanuga tema suhtes võimalikult toetav, hooliv ja empaatiline. Autori hinnangul võiks aidata sellele kaasa menetlejate teadlik suhtumine ohvrisesse kui võrdsesse koostööpartnerisse (vs suhtumine kui kriminaalmenetluse subjekti) ja ohvritele menetlusprotsessi pidev selgitamine - nt, et ohvri jaoks valulikke küsimusi ei küsita kannatanu taasohvristamiseks, vaid selleks, et saada juhtumi menetluse tulemuslikkuseks piisavalt infot. Autori hinnangul vajab tähelepanu ülekuulamise läbiviimisel mh järgnev: KrMS § 68 lg 6 kohaselt võib tunnistajale esitada küsimusi kannatanu kõlbeliste omaduste ning harjumuste kohta üksnes juhul, kui kriminaalmenetluse esemeks olevat tegu tuleb hinnata lahutamatus seoses nende varasema käitumisega. Kuna KrMS § 37 lg 3 kohaselt kohaldatakse menetlustoimingus tunnistaja kohta sätestatud ka kannatanule juhul, kui KrMS ei sätesta teisiti, tuleks piirangut kohaldada ka kannatanu ülekuulamisel naistevastase vägivalda süüteo menetlemisel.

Lisaks on kriitiline, et ametnikud teeksid kõik endast oleneva, et ohver ei oleks sunnitud vägivallatsejaga menetluses soovimatult kohtuma. Selline vältimiskohustus tuleneb Istanbuli

¹⁷² Nt vajab ohvrite vastaspoole esindajateni viimist järgnev: saad esindajana täita oma rolli väga hästi, aga tee seda ilma, et teeksid ohvrile uuesti haiget.

konventsiooni art 56 lõigetest g ja i - mh meeles tuleb pidada, et soolise, seksuaalse ning lähisuhetes toime pandud vägivalda ohvritele tuleb pöörata erilist tähelepanu eriliste kaitsemeetmete rakendamisel vastavalt kuriteoohvrite õiguste direktiivi artiklile 22 lg-le 3, mistõttu tuleks rakendada meetmeid, mis võimaldavad vältida silmsidet kuriteoohvri ja kurjategija vahel, sh tõendite kogumisel artikli 23 p-st 3 tulenevalt. Kuna soolise vägivalda ohvrid ja lapsohvrid kogevad tihti uut või korduvat ohvriks langemist, hirmutamist ja kättemaksu ning nad võivad olla tihti kurjategijast sõltuvuses ning tema suhtes haavataval positsioonil, peab autor lepitusmenetluse rakendamist KrMS § 203² korduva naistevastase vägivalda süüteo ilmnemisel kannatanu ning kahtlustatava vahel äärmiselt ebasobivaks meetmeks. Kuna KrMS § 203² lg 1 kohaselt on lepitusmenetluse rakendamiseks vajalik kannatanu nõusolek, on äärmiselt vajalik, et selle rakendamist kannatanule ei survestataks. Vastupidi, autori seisukohal peaksid menetlejad kannatanule rõhutama, et kannatanu ei ole kohustatud lepitusmenetlusega nõustuma ning sellisel juhul lepitusmenetlust ei kohaldata. Kuna Istanbuli konventsiooni järgi loetakse perevägivalda ohvriks ka seda pealt näinud last ja selle artikli 56 lg 1 p a ja lg 2 kohaselt tuleb ka ohvri perele tagada erilised kaitsemeetmed, vajab erilist kaitset kurjategijaga kokkupuute vältimisel ka ohvri laps tema olemasolul.

Lisaks on KrMS § 37² lg 1 alusel menetleja kohustatud hindama, kas esineb asjaolusid, mis annavad aluse arvata, et füüsilisest isikust kannatanu vajab kriminaalmenetluses ka muud erikohtlemist ja kaitset. KrMS § 37² lg 2 alusel võetakse hindamisel arvesse kannatanu isiksuseomadusi, kuriteo raskust ja laadi, kahtlustatava isikut, kuriteo toimepanemise asjaolusid ja kannatanule tekitatud kahju.¹⁷³ Kuriteoohvrite õiguste direktiivi art 22 lg 3 kohaselt on riik kohustatud tagama, et individuaalsel hindamisel pööratakse erilist tähelepanu mh soolise vägivalda, lähisuhetes toime pandud vägivalda, seksuaalvägivalda või seksuaalse ärakasutamise kuritegude ohvritele. KrMS § 37 lg 3 alusel tuleb seega kasutada KrMS-s sätestatud kannatanu erikohtlemist tagavaid võimalusi, nt ülekuulamine läbi viia kannatanu erivajadustele kohandatud ruumis, selleks koolitatud spetsialisti(de) ja võimaluse korral kogu menetluse jooksul sama isiku poolt (kuriteoohvrite õiguste direktiivi art 23 lg 2).

Kuigi menetlejad võivad naistevastase vägivalda ohvri kannatanuna kriminaalmenetluses kaasata menetluse igas staadiumis ja igas kohtuastmes kuni apellatsioonimenetluse lõpuni, on autori hinnangul oluline, et seda tehtaks võimalikult vara, et ohvriks laieneksid KrMS-st tulenevad kannatanu õigused võimalikult varases kriminaalmenetluse etapis. Kannatanule on

¹⁷³ Mh eeldatakse alaealise kannatanu puhul, et ta vajab kriminaalmenetluses erikohtlemist ja kaitset.

vajalik selgitada, et kuriteoohvrile tulenevad õigused lisaks kriminaalmenetluse seadustikust ka muudest õigusaktidest, mh EL kuriteoohvrite õiguste direktiivist. Selleks, et kuriteoohvrid saaksid kasutada oma õigusi, tuleb põhjendamatute viivitusteta alates esimesest kokkupuutest pädeva asutusega informeerida naistevastase vägivalla all kannatanut oma õigustest ning neile suunatud teenustest ohvri jaoks arusaadavas sõnastuses (Istanbuli konventsioon art 56 lg 1 p c, EL kuriteoohvrite õiguste direktiiv art 4 lg 1). Ohvrit tuleb informeerida menetluse võimalikest tagajärgedest. Kuna naistevastase vägivalla all kannatanu on tihti šokiseisundis ning seetõttu ei pruugi õiguste informeerimisest olla alati kasu asutuses kohapeal, soovitab autor tungivalt koostada soopõhise vägivalla (sh lähisuhte- ning seksuaalvägivalla) ohvri ja tema olukorra eripära arvestades infovoldik kriminaalmenetluse olemusest ning kuriteoohvri õigustest viidetega vastavale seadusandlusele,¹⁷⁴ et ohvril oleks võimalik tutvuda oma õigustega kriminaalmenetluses rahulikult keskkonnas ning endale sobival ajal, mh et saada aru, millised tagajärjed kaasnevad kriminaalmenetluses osalemisega. Infovoldik peaks olema koostatud viisil, mis suvalise kokkupuutuja (sh vägivallatseja) tähelepanu ei ärata.

Lisaks tuleks esmatasandil reageerijaid koolitada vaatama karistusseadustikku jm naistevastase vägivalla ohvreid kaitsvaid seadusi võimalikult laia pilguga, et tõhustuks teadvustamine, milliseid seadusest tulenevaid meetmeid on erinevate naistevastase vägivalla vormide puhul võimalik kohaldada. Väljakutseid tuleks võtta tõsiselt, neile reageerida kiirelt ja põhjendamatute viivitusteta ning vägivallaohvrit hoida võetavatest meetmetest kursis ideaalis igas kriminaalmenetluse etapis - kui hädaabinumbriks öeldaks ohvrile lugupidavalt: “meil on võimalus saata patrull välja, kas teeme seda?” ning enne detailse lisainfo küsimist antaks ohvrile näiteks ühe lausega märku, et patrull on juba välja saadetud, et ohvrit säästa suuremast hirmust, oleks see juba suur samm edasi paremuse poole. Oluline on, et vägivallajuhtumi puhul saabuks reageerimisüksus sündmuspaigale kiirelt ning reageeriks sellele tõhusalt. Näiteks on autori hinnangul tungivalt soovitatav lähisuhtevägivalla juhtumite puhul olukorrast eemaldada vägivallatseja mitte ohver, välja arvatud juhtudel, kui on vajalik vägivallaohvri küsitlemine ja/või tema vigastuste fikseerimine väljaspool sündmuspaika, mh peaks politsei tagama ohvri viimise vastavasse asutusse (nt EMOSse). Kindlasti peaks mõistma, et vägivallatseja võib jätta sündmuskohal parema mulje kui ohver ning seetõttu tuleb ohvrite suhtes olla hooliva, toetava ja mõistva suhtumisega ning näitama välja viisakust, abivalmidust, kaastundlikkust, professionaalset, korrektset ja asjakohast suhtumist (mh

¹⁷⁴ Sh karistusseadustikule, kriminaalmenetluse seadustikule, ÜRO konventsioonile naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta, EL kuriteoohvrite õiguste direktiivile ning Istanbuli konventsioonile.

kojukultsel) ning tagada ohvri täielik ärakuulamine. Tervitatav oleks, kui politsei kontrolliks ohvri turvalisust ka pärast vägivallaakti toimumist, mh kasutataks sündmuspaigal juhtumi tõendamise edendamiseks vormikaameraid.

Esmareageerimise puhul peab autor vajalikuks täheldada veel järgnevat. Nimelt peab OAS § 6⁷ lg 1 p 1 alusel naiste tugikeskuse teenust vahetult osutaval isikul olema vajalikud isiksuseomadused tööks naistevastase vägivalla ohvrite ja nende lastega ning naiste tugikeskuse teenust vahetult osutav isik peab olema läbinud naistevastase vägivalla teemal täienduskoolituse või olema läbinud naistevastast vägivalda käsitleva õppeaine ülikoolis OAS § 6⁷ lg 2 kohaselt. Autori arvates on vajalik, et sellised isiksuseomadused oleksid olemas juba naistevastase vägivalla ohvritega kokkupuute esimeses instantsis, samuti tuleb autori hinnangul valida naistevastase vägivalla menetlejateks üleüldiselt selleks sobivate isikuomadustega ja piisava koolitusega töötajad. Veelgi parem oleks autori hinnangul luua spetsiaalsed üksused naistevastase vägivallale (mh lähisuhtevägivallale) reageerimiseks ning sellega tegelemiseks. Eriti tõsiselt tuleks menetlejal reageerida juhtumitele, mis annavad alust kahtlustada füüsilise lähisuhtevägivalla toimepanemist, kuna see on kehalise väärkohtlemise enamohulik koosseis KarS § 121 lg 2 p-s 2 mõttes. Kuna lähisuhtevägivald on tõsine, väga sageli korduv ning tagajärjed ohvrile võivad olla väga tõsiste tagajärgedega, peab sellele vägivallavormile rõhku pöörama eriliselt. Menetlejad peaksid mõistma, et lähisuhtevägivalla ohvril on väga raske lahkuda vägivaldsest suhtest ning lõpetada vägivallaring. Kuna suhte lõpetamisel võib vägivald muutuda veel raskemaks, vajavad lähisuhtevägivalla ohvrid eriliselt abi ja tuge vägivaldse lähisuhte lõpetamisel.

Lisaks eelnevale peaks koolitustel andma menetlejatele selged juhiseid juhtumitega tegelemiseks - menetleja peaks andma ohvrile oma kontakti; suhtuma igasse juhtumi lahendamisesse tõsiselt ning seda kannatanule kinnitama; kohtlema ohvrit lugupidavalt ja viisakalt, mh rääkima temaga arusaadavas ja lihtsas keeles; tutvustama talle tema õigusi; selgitama kriminaalmenetluse olemust ja seda, mida üldse võimalik teha on; tundma aktiivselt huvi ohvri vastu; võimaldama ohvril oma seisukoht väljendada enne, kui menetleja midagi otsustab; esitama küsimusi “kuidas toimus?” mitte stiilis “oli ju nii?”; hoidma ohvrit menetlusega järjepidevalt kursis; selgitama, mis saab konkreetsetes menetluse etapis edasi; tegema ja andma ülevaate tekkinud kahjudest; mitte andma lubadusi ohvrile, millest kinni hiljem ei peeta või millest kinni ei ole võimalik pidada; selgitama kannatanule, kuidas menetlusele ise kaasa aidata või kuidas korduva vägivalla puhul käituda ning selgitama,

milliseid aktiivseid meetmeid menetluses rakendatakse ja kuidas. Lisaks, kui menetlus ei ole perspektiivikas kohtumenetluse mõttes, võiksid menetlejad vägivallatseja suhtes rakendada muid lubatavaid noomivaid meetmeid, kuid sealjuures selgitada ohvrile, miks ja mida tehakse. Ka kriminaalmenetluse lõpetamise määrust kirjutades tuleb keskenduda sellele, kuidas seda kannatanu hiljem loeb. Kuna probleeme esineb lähenemiskeelu rakendamistega, mistõttu on alust arvata, et Eestis ei ole piisavalt tagatud Istanbuli konventsiooni artiklist 53 tulenev kohustus tagada kõigi vägivalla vormi ohvritele asjakohase lähenemiskeelu kättesaadavus, tuleb koolitustel avada ja selgitada ka lähenemiskeelu rakendamise vajalikkust.

Vältimaks naistevastase vägivalla all kannatanute seas infopuudust menetluse käigu kohta, tuleb kannatanuid informeerida võimalusest saada teavet enda suhtes toime pandud kuriteo menetlemise kohta (mh e-toimiku vahendusel) ning julgustada neid seda taotlema. Autor tõdeb õiguskaitseasutuste suurt töökoormust, mistõttu on arusaadav, et menetlustega kursis hoidmine ei saa olla alati algatuslik menetlejate poolt, kuid autor mõnab, et ühelgi juhul ei saa eeldada ohvrilt vastutust ise välja uurida, millal vägivallatseja kinnipidamisasutusest ajutiselt või lõplikult vabaneb või põgeneb - see peaks kindlasti olema menetlejate kohustus põhjendamatute viivitusteta, millesse tuleb suhtuda täie tõsidusega isegi juhul, kui menetleja hinnangul kuriteoohvrile konkreetsel juhul ohtu ei esine, sest alati on võimalik, et menetleja eksib (Istanbuli konventsioon art 56 lg 1 p b, EL kuriteoohvrite õiguste direktiiv art 6 lg 5). Lisaks on oluline, et menetlejad järgiksid KrMS § 195 lg-st 4 tulenevat nõuet: kui kuriteoteate esitajaks on füüsilisest isikust kannatanu, tuleb saata talle kuriteoteate kättesaamise kohta 20 päeva jooksul selle saamisest arvates kirjalik kinnitus, mis võib sisalduda kriminaalmenetluse mittealustamise teatises või kutses menetlustoimingule. KrMS § 195 lg 5 kohaselt tuleb vajaduse korral osutada kannatanust kuriteoteate esitajale keeleabi ning kannatanu soovil anda talle kinnitus kuriteoteate vastuvõtmise kohta talle arusaadavas keeles.

Kuna naistevastase vägivalla ohvrite majanduslik toimetulek võib tihti olla küsitav, on vajalik ohvrile selgitada, millist kasu võib kannatanule tuua tsiviilhagi esitamine kriminaalmenetluse raames ning miks vastaval hagil on eelis hagi esitamise ees tsiviilkohtumenetluse raames - sel juhul pole vaja kannatanul vajalik tasuda riigilõivu ning tsiviilhagi lahendatakse koos kriminaalasjaga, mis võib olulist rolli mängida nõude rahuldamisel. Autori hinnangul on oluline ka järgnev: kui on alust arvata, et kannatanu nõude tagamata jätmine võib kohtulahendi täitmist raskendada või selle võimatuks muuta, peaks KrMS § 141⁴ lg 1 kohaselt põhjendatud kuriteokahtluse korral arestima kahtlustatava või süüdistatava vara prokuratuuri

taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel konfiskeerimise, selle asendamise, tsiviilhagi, avalik-õigusliku nõudeavalduse või varalise karistuse tagamiseks KrMS §-s 142 sätestatud korras (edasilükkamatutel juhtudel võib vara arestida prokuratuuri määruse alusel) või kohaldama muid TsMS §-s 378 sätestatud hagi tagamise abinõusid.

Kuna naistevastase vägivalla hulka kuulub eriti tundliku vormina ka seksuaalvägivald ning magistritöö autorile teadaolevalt ei ole Eestis senini koostatud asutustesisest juhendit seksuaalsüütegude menetlemiseks, on oluline välja töötada detailne ja läbimõeldud juhend seksuaalvägivalla uurimise tõhustamiseks, selle eest vastutusele võtmiseks ning seksuaalvägivalla all kannatanute kohtlemise taseme tõstmiseks kriminaalmenetlusest. Autori hinnangul tuleks eeskujuga võtta selleks ka välisriikidest.¹⁷⁵ Seksuaalse vägivalla või seksuaalse ärakasutamise ohvrid vajavad vägivalla liigi tõttu erilist kaitset (EL kuriteoohvrite õiguste direktiiv art 22 p 3) ning seetõttu on igakülgne uurimine ning juhendi olemasolu oluline, mh tuleks perioodiliselt kontrollida ka lähisuhtevägivalla menetlemise juhendi kaasaegsust.

Autor peab naistevastase vägivalla tugiteenuste kohta olulist täheldada järgmist: kuna tugiteenused ei pruugi olla alati kättesaadavad ja/või neid on liiga vähe, on vajalik pöörata tähelepanu tugiteenuste täiendamisele. Näiteks ei ole autori hinnangul põhjendatud uurimusest selgunud tõsiasi: naiste varjupaika pöördudes võib olla ohver abiteenuse saamiseks sunnitud olla avaldama varjupaigale oma personaalsed isikuandmed. Autori hinnangul on oluline, et ohvriabiteenustele oleks tagatud konfidentsiaalsus kuriteoohvrite õiguste direktiivi art 8 lg 3 kohaselt. Lisaks on autori hinnangul murettekitav uurimusest selgunud asjaolu, et naistevastase vägivalla ohvrite tugitelefoni ei ole ööpäevaringselt kättesaadav, mida nõuab Istanbuli konventsioon art 24. Siiski tõdeb autor kurvastava asjaoluna järgmist: kuna naiste tugikeskuste ja tugitelefoni teenuste rahastamine pole senini jätkusuutlik ja liiga palju toetatakse projektipõhisele rahastamisele (mh on naiste tugikeskused loodud MTÜ-de näol), on autori hinnangul Eesti Vabariik kohustatud eraldama rohkem raha naistevastase vägivalla menetlejatele, tugiteenustele (mh psühholoogilisele ja juriidilisele nõustamisele) ja nendest teadlikkuse tõstmisele. Autor nõustub siinkohal uurimuses väljendatud seisukohaga - seni, kuni tugiteenuste pakkujatele tuge ei pakuta, "toodetakse" ohvreid juurde.

¹⁷⁵ Vt nt "Guidance on investigating and prosecuting rape in the United Kingdom 2010 (Abridged Edition)". – [https://library.college.police.uk/docs/acpo/Guidance-Investigating-Prosecuting-Rape-\(Abridged-Edition\)-2010.pdf?fbclid=IwAR3fL12C8CN3kHBTNAJm4GltIRZEXZsWst7e0nAPqCEGkqyhIax-2GkIzwM](https://library.college.police.uk/docs/acpo/Guidance-Investigating-Prosecuting-Rape-(Abridged-Edition)-2010.pdf?fbclid=IwAR3fL12C8CN3kHBTNAJm4GltIRZEXZsWst7e0nAPqCEGkqyhIax-2GkIzwM) (26.04.2021)

Kuna kuritegude avastamine ja menetlemine on lahutamatult seotud ka kuriteoennetusega, on autori hinnangul oluline tähelepanu pöörata järgnevale. Soopõhise vägivalla vähendamiseks on vajalik murda iganenud soostereotüüpe ja soorolle - üldiste hoiakute muutmisel, inimeste harimisel ja teadlikkuse suurendamisel vägivalla levikust ja olemusest on oluline roll kampaaniatel ja vägivallatundlikul meediaruumil.¹⁷⁶ Naistevastase vägivalla tõkestamist aitaks autori hinnangul ka naistevastase vägivalla ning kuriteoohvrite õiguste teadlikkuse tõstmise kampaaniad¹⁷⁷ ja riiklikud tegevuskavad, mh majandusliku abi tagamine ohvritele vägivallaringist väljumiseks ning majandusliku iseseisvuse saavutamiseks. Oluline on vägivalla märkamise, vägivallatu suhtlemise ja konfliktide lahendamise kursuste integreerumine haridusesse (mh koolitused sellest, millised on ohvri võimalused ja õigused vägivaldses olukorras). Autor peab märkimisväärseks ka uurimuses soovitatud lahendusi: anonüümsed vägivallatsejast lahkumise ja vägivallatsejate rehabilitatsiooniprogrammid ja tugigrupid; alaealistele suunatud suhtlemisõpetus ja enesevalitsemisharjutused, et soodustada noorte inimeste emotsioonidega toimetulekut ja vägivallaennetust juba varajases eas (nt lasteaias vaikuseminutid, hingamisharjutused); riiklikult tagatud tasuta psühholoog noortele vanematele ning koolitused lapsevanematele vägivallatu suhtlemise kohta; sagedased reklaamikampaaniad lühisuhtevägivalla müütide murdmiseks ning vägivalla teadvustamiseks; Gordoni perekool; koolitused selle kohta, kuidas sekkuda olukordades, mis võivad olla vägivaldsed (nt “Active Bystander Training” UK näitel) ja seksuaalharidusse investeerimine.

Kuna naistevastast vägivalda süvendab sotsiaalne surve, eriti naiste vastu toime pandud teatud tegude hukkamõistmise taunimine; naiste õigusteabe, abi või kaitse puudumine; naistevastase vägivalla tõhusalt keelava seaduse puudumine; suutmatus reformida kehtivaid seadusi; riigiasutuste ebapiisavad jõupingutused olemasolevate seaduste teadlikkuse suurendamiseks ja jõustamiseks ja haridusalaste ja muude vahendite puudumine vägivalla põhjuste ja tagajärgedega tegelemiseks,¹⁷⁸ on vajalik meenutada, et Eesti Vabariigil on kohustus EL kuriteoohvrite õiguste direktiivi art 26 lg 2 kohaselt võtta vajalikke meetmeid (sh interneti kaudu), mille eesmärk on suurendada teadlikkust direktiivis sätestatud õiguste kohta, vähendada uue ja korduva ohvriks langemise ning hirmutamise ohtu ning vähendada

¹⁷⁶ Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Tallinn 2015, lk 8 (p 40, 42, 47). – https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/ves_2015-2020_0.pdf (18.02.2021).

¹⁷⁷ Nt üleilmne kampaania One Billion Rising. Arvutivõrgus: <https://www.onebillionrising.org/>

¹⁷⁸ ÜRO neljas ülemaailmne naiste konverents. Pekingi tegevusplattvorm. Pekingi deklaratsioon. Peking september 1995, punkt 118. – <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf> (14.01.2020).

miinimumini kuritegude negatiivset mõju ning teise ja korduva ohvriks langemise, hirmutamise ja kättemaksu ohtu, suunates meetmed eelkõige riskirühmadele, nagu lapsed, soolise vägivalda ohvrid ja lähisuhetes toime pandud vägivalda ohvrid. Sellised meetmed võivad hõlmata teavituse- ja teadlikkuse suurendamise kampaaniaid ning teadus- ja haridusprogramme, tehes vajaduse korral koostööd asjakohaste kodanikuühiskonna organisatsioonide ja muude sidusrühmadega.

Kokkuvõttes on Eesti Vabariigil kohustus hoiduda osalemast mis tahes naistevastase vägivalda aktis ning tagama, et riigiasutused, ametnikud, organid, institutsioonid ja teised riigi nimel osalejad käituvad kooskõlas selle kohustusega - EV peab võtma vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid hoolsuskohustuse täitmiseks, et ennetada, uurida, karistada ja hüvitada Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvaid vägivaldaakte (Istanbuli konventsioon art 5).

Rahvatervis on seotud kogu elanikkonna tervise ja heaoluga. Vägivald paneb sellele heaolule suure koormuse. Rahvatervise eesmärk on luua kogu maailmas ohutuid ja tervislikke kogukondi. On oluline veenda kõiki erinevaid sektoreid - nii ülemaailmsel, riiklikul kui ka kogukonna tasandil - pühendumata selle eesmärgi saavutamisele. Rahvatervise ametnikud saavad palju ära teha vägivalda ennetamiseks riiklike plaanide ja poliitika kehtestamisega, oluliste partnerlussuhete loomisega erinevate sektorite vahel ja nõuetekohase ressursside jaotamise tagamisega.¹⁷⁹

Probleemi eitamisest, vähendamisest ja naeruvääristamisest tekib suur ühiskondlik kahju – see edastab ohvritele sõnumi, et neid ei väärtustata, nende probleem ei ole oluline, nad ei lähe kellelegi korda, saagu ise hakkama. Selline sõnum tõukab ohvrid eemale, tõrjub nad välja perede seast, kus vägivalda ei esine. Probleemi pidev teadvustamine ehitaks üles meie ühiskonda, aitaks lõhutatud parandada ning kaudselt teeks meie kõigi elu turvalisemaks ja paremaks. Probleemiga tegelemine tooks ühiskonnale majanduslikku kasu, aitaks kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele, aitaks kaasa naiste tööga hõivatuse suurendamisele, see oleks investeering järgmise tervema põlvkonna kasvatamiseks.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Dahlberg, L. L., Krug E. G. et al, lk 19.

¹⁸⁰ Albrant, M. Kas naistevastane vägivald on pseudoprobleem või karm tegelikkus? – Sirp 30.06.2017. – <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kas-naistevastane-vagivald-on-pseudoprobleem-voi-karm-tegelikkus/> (12.02.2021).

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada ning kaardistada naistevastase vägivalla menetlemise probleemkohad Eesti kohtueelses kriminaalmenetluses, et välja pakkuda lahendused naistevastase vägivalla süütegude menetlemise parandamiseks. Kuna menetlemine on lahutamatult seotud ka vägivalla avastamise ja ennetusega, leidsid töös käsitlust ka viimased. Menetlusel ilmnenu probleemkohtade kaardistamiseks ning lahenduste leidmiseks küsitles autor Eesti naiste tugikeskuseid ning Eesti elanikke ning analüüsis läbiviidud küsitluste käigus saadud vastuseid. Autor järeldas läbiviidud uurimuse põhjal, et kuigi viimastel aastatel on naistevastase vägivalla süütegude avastamisel ja menetlemisel tehtud palju edusamme, esineb siiani laialdaselt probleemkohti, mis vajaksid lahendamist ning edasist uurimist, mistõttu leidis kinnitust magistritöö hüpotees: kriminaalõigussüsteemis leidub probleeme naistevastase vägivalla süütegude menetlemisel (mh teisest ohvristumist, ohvrite usaldamatust seaduste ning õiguskaitseasutuste suhtes, mis takistab kuritegude avastamist kriminaalmenetluses jm), mis mh tõkestavad naistevastase vägivalla avastamist ning tõhusat, efektiivset ja kiiret menetlemist.

Uurimuses osalenud naiste tugikeskuste esindajate hinnangul on 2021. a Eesti ühiskonnas levinud suhtumine perevägivalda kui millessegi loomulikku ja õiglasesse - selline arusaam toetab ja õigustab mehe vägivaldset käitumist ja paneb vastutuse vägivallaohvrile. Ohvrit hukkamõistev suhtumine tundub kanduvat edasi ka kriminaalmenetlusse, mistõttu esineb õiguskaitseasutuste töötajate poolt kannatanu taasohvristamist kohtueelses menetluses ning kasutatakse eneselegi märkamatuult ohvrit traumeerivaid ja isegi vägivallana käsitletavaid võtteid. Suuri puudujääke esineb lähisuhtevägivalla ja selle ohvritega kokku puutuvate ametnike omavahelises koostöös, teadmistes ja kogemuses, kuid perevägivallast ühese arusaamise puudumine takistab tänapäevani lähisuhtevägivalla täielikku mõistmist, objektiivset hindamist ja efektiivset tõkestamist. Süüdimõistva kohtuotsuseni jõuab perevägivalla puhul väga väike osa, kuna tihti on probleemiks kriminaalasjades tõendamine - vägivalla tõendid ja ütlused seatakse kohtus kahtluse alla. Kuigi lähisuhtevägivallaga tegelevate spetsialistide koolitamise vajalikkus on välja toodud ka vägivalla ennetamise strateegias aastateks 2015-2020, ei panda nendele koolitustele praktikas rõhku.

Edasist tähelepanu vajavaid probleeme ilmnes ka teisi:

- 2021. aastaks leidub Eesti elanikkonna seas siiani vägivalla all kannatavaid naisi, kes ei julge pöörduda õiguskaitseasutuste poole mitmetahulistel põhjustel;
- kui naistevastase vägivalla ohver on otsustanud politseid kuriteost teavitada, ei suutu politseiametnikud alati piisavalt loominguiliselt sellesse, milliseid paragrahve on üleüldse antud vägivallajuhtumi puhul võimalik kohaldada;
- probleemne on ka menetlustoimingute läbiviimine, nt ütluste andmine - see, mida kannatanu on võimeline rääkima, sõltub palju sellest, milline on ülekuulaja olek ja meeleolu ülekuulamise hetkel ning sellest, kui avatud on tema hoiak;
- ohver tihti ei tea, millised tõendid võiksid olla menetluses olulised, mis tõendeid esitada või millises vormis need tuleb esitada;
- naistevastase vägivalla ohvrid ja kannatanud ei ole tihti piisavalt kursis menetluste käiguga, ei tea oma õigusi või on liiga šokeeritud ajal, kui need teatavaks tehakse; lisaks ei saada oma õigustest sageli aru või mõisteta, mida tähendab kriminaalmenetlus tervikuna;
- kuigi hilisemal ajal on võetud lähenemine, et vägivaldne mees peab lahkuma kodust peale lähisuhtevägivalla juhtumit, saadetakse naine lastega varjupaika ja mehel lastakse jääda koju (eriti juhul, kui mees on kaine);
- menetlustes sunnitakse vägivallaohvrit vägivallatsejaga kohtuma, mh on korduva perevägivalla puhul probleemiks lepitusmenetluse rakendamine, sest tegemist ei ole võrdsete pooltega, kellele selline lähenemine võiks sobida;
- Eestis esineb jätkuvalt piirkondi, kus koostöö naistevastase vägivallaga tegelemisel on teistest piirkondadest nõrgem ning praktika erinevates Eesti maakondades ja piirkondades ei ole ühtlane;
- probleeme esineb lähenemiskeelu rakendamistega, nende rikkumistega, ahistava jälitamise ja menetluste alustamisega, näiteks ähvardamise korral;
- üleüldiselt on naistevastase vägivalla menetlejatel suur töökoormus - nii uurijatel kui prokuröridel on väga palju tööd, hallatavad piirkonnad on suured, patrulle on vähe ja juhtumitega tegelemine venib;
- vägivallaohvrite abiteenused on riigi poolt alarahastatud, mh kui ohver tahab vägivaldsest suhtest lahkuda, satub ta tihti majanduslikult vaesusesse;
- kriminaalmenetlus ja kriminaalmenetluse seadustik tervikuna on pigem kahtlustatava keskne; nt ei keskendu kriminaalmenetluse lõpetamise määruste põhjenduste kirjutajad tendentslikult sellele, kuidas loeb põhjendusi hiljem kannatanu ega sellele, millise signaali põhjendused kannatanule võivad anda.

Rahvauuringust ilmnas, et suur osa vastanutest (üle poolte) olid olnud vägivallaohvrid või puutunud sellega kokku muul moel, mis kinnitab naistevastase vägivalla aktuaalsust Eesti ühiskonnas. Uurimusest selgus, et Eesti rahva seas esineb laialdast usaldamatust Eesti õiguskaitseasutuste kaitse professionaalsuse, erapooletuse, mittediskrimineerivuse, austavuse ja Eesti seaduste suhtes - iga kolmas uurimuses osalenud naine ei usalda, et Eesti õiguskaitseasutused ja seadused tagaksid vägivallajuhtumi puhul ohvrile efektiivse kaitse. Rahvauuringus kinnitas naiste tugikeskuste esindajatelt saadud vastuseid: menetlustes on esinenud taasohvrustamist, mis süvendab naiste usaldamatust õiguskaitseasutuste suhtes. Probleemina ilmnas ka naiste madal õigusteadlikkus naistevastase vägivalla spetsiifiliste õiguste kohta kriminaalmenetluses. Mõlemad on asjaolud, mis võivad autori hinnangul suuresti takistada naistevastase vägivalla juhtumite avastamist ametivõimude poolt ning vajaksid edasist uurimist. Oluline on, et õigussüsteem teeks enda poolt oleneva, et vägivallaohver julgeks pöörduda õiguskaitseorganite poole, mis omakorda edendaks naistevastase vägivalla avastamist pädevate õiguskaitseorganite poolt.

Kokkuvõtvalt järeltas autor läbiviidud uurimuse põhjal, et kuigi viimastel aastatel on naistevastase vägivalla süütegude menetlemisel tehtud palju edusamme, ei taga Eesti Vabariik veel täielikult EIÕK art-st 3 tulenevat piinamise ja ebainimlikult kohtlemise keeldu ehk piisavat uurimist naistevastase vägivalla süütegude menetlemisel. Autori hinnangul ei rakenda Eesti Vabariik ka piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni art 2 kohast küllaldast hoolsust, et ennetada, uurida ja kohtu alla anda naistevastase vägivalla toimepanijaid, ega piisavaid meetmeid, et ära hoida piinamisi oma jurisdiktsiooni all oleval territooriumil. Autori hinnangul ei ole 2021. aastaks saavutatud Eesti Vabariigis konventsioonis naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta art 2 p-s d sätestatud eesmärk ja ei ole selle vägivalla liigi ohvritele veel piisavalt tagatud Istanbuli konventsiooni art 18 lg-st 3 tulenev teisese viktimizeerimise ära hoidmine vägivallaaktidest teavitamisel (art 27). Lisaks ei ole piisavalt kannatanule tagatud kriminaalmenetluse seadustikust ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu kuriteoohvrite õiguste direktiivist 2012/29/EL tulenevad õigused.

Kokkuvõttes on Eesti Vabariigil kohustus hoiduda osalemast mis tahes naistevastase vägivalla aktis ning tagama, et riigiasutused, ametnikud, organid, institutsioonid ja teised riigi nimel osalejad käituvad kooskõlas selle kohustusega - EV peab võtma vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid hoolsuskohustuse täitmiseks, et ennetada, uurida, karistada ja hüvitada

Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvaid vägivallaakte (Istanbuli konventsioon art 5). Järgnevalt esitas autor käesoleva magistritöö uuringu raames selgunud Eesti kohtueelses kriminaalmenetluses naistevastase vägivalla menetlemisel ilmnenud probleemkohtade põhjal isiklikud ettepanekud (vt käesoleva magistritöö ptk 3.3.)

Naistevastase vägivalla ohvrid soovisid, et naistevastasesst vägivallast räägitakse tulevikus rohkem ja teadlikkus sellest (mh abi pakkuvatest teenustest) oleks suurem; et ohvrite süüdistamine meedias lõppeks; et tõuseks alaealistega seksuaalsuhtesse astumise alammäär; et tavainimestele selgitataks rohkem juriidikat ja räägitaks see lahti kõnekeelde; et tugiteenuste pakkujaid toetataks rohkem, mh et naiste tugikeskuste rahastus oleks piisav, stabiilne ja jätkusuutlik ning tugiteenuseid (mh juriidilist ja psühholoogilist nõustamist) oleks rohkem; et me jõuame tasemele, kus toimub rohkem faktidepõhist uurimist ja vähem ametnike/kohtunike mõjutamist emotsioonide läbi (et ei oleks nii, et üks sorava ja hea jutuga ametnikele komplimente pilduv nartsissist pääseb terve nahaga igast olukorrast); et ööpäevaringne Eluliini Naiste tugikeskuse telefon vastaks ka päriselt telefonile ööpäevaringselt; et seadused kaitseksid naistevastase vägivalla ohvreid ka reaalselt ja mitte ainult paberil.

Lõpp-sõnana nendib autor järgmist: Eesti Vabariigis on oluline kaitsta igast soost vägivallaohvreid igal ajal. Eriti haavatavad vägivalla suhtes on isikud, kelle risk kahju kanda on võrreldes teiste vägivallaaktidega suurem, näiteks isikud, kes kannatavad lähisuhetes korduvat vägivalda, lapsohvrid ja soolise vägivalla ohvrid. Seetõttu vajavad sellised ohvrid erilisi kaitsemeetmeid, mh nii ühiskonna kui ka õiguskaitseorganite poolt. Eesti Vabariik on välja kuulutatud kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, mis on loodud Eesti rahva riikliku enesemääramise kustumatul õigusel; mis on rajatud vabadusele, õiglusele ja õigusele; mis on kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus ja mis peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade. Probleemi eitamisest, vähendamisest ja naeruvääristamisest tekib suur ühiskondlik kahju, kuid probleemi pidev teadvustamine ehitaks üles sallivamat ühiskonda, aitaks lõhutat parandada ja teeks meie kõigi elu turvalisemaks ja paremaks.

Protection issues of victims of violence against women in Estonia at the stage of pre-trial criminal proceedings

Summary

The purpose of this Master's thesis was to map different problems of protection of victims of violence against women at the stage of pre-trial criminal proceedings in Estonia. Due to the above, author proposed a hypothesis that many different problems appear in pre-trial criminal proceedings of acts of violence against women. For this purpose, interviews were conducted with women's support centers representatives and surveys were carried out among the general population. Problems were identified based on the interviews and surveys gave an idea of the overall level of public trust in law enforcement agencies and legal awareness of the framework of violence against women.

The first chapter of the thesis introduced the essence and the concept of violence against women. As no country or community is untouched by violence, the definition of violence by World Health Organization was introduced: violence is defined as the intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment or deprivation. Although there are many possible ways to define violence, depending on who is defining it and for what purpose, Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (better known as the Istanbul Convention) defines violence against women accordingly. "Violence against women" is understood as a violation of human rights and a form of discrimination against women and shall mean all acts of gender-based violence that result in, or are likely to result in, physical, sexual, psychological or economic harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life.

Violence is a global human rights problem that limits people's right to life, security, freedom, dignity, mental and physical integrity and non-discrimination. Violence against women is also a major public health issue. One in three women in the EU has been a victim of physical and sexual violence by a partner, a non-partner or both according to an EU-wide survey on violence against women by European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). This report is based on interviews with 42,000 women across the 28 Member States of the

European Union (EU) and it shows that violence against women, and specifically gender-based violence that disproportionately affects women, is an extensive human rights abuse that the EU cannot afford to overlook.

The extent of the problem of violence against women is also confirmed by a survey carried out by the World Health Organization (WHO) in 2013. According to global and regional estimates of violence against women globally 35.6% have experienced either intimate partner violence and/or non-partner sexual violence. Nearly one third of ever-partnered women (30.0%) have experienced physical and/or sexual violence by an intimate partner, and 7.2% of adult women have experienced sexual violence by a nonpartner. Some women have experienced both.

No single factor explains why some individuals behave violently toward others or why violence is more prevalent in some communities than in others. Violence is the result of the complex interplay of individual, relationship, social, cultural and environmental factors and understanding how these factors are related to violence is one of the important steps in the public health approach to preventing violence. Initially viewed largely as a human rights issue, partner violence is increasingly seen as an important public health problem.

Many forms of violence against women can result in physical, psychological and social problems that do not necessarily lead to injury, disability or death. These consequences can be immediate, as well as latent, and can last for years after the initial abuse. Overall, the damage and consequences that victims are forced to cope with after acts of violence have taken place is alarming and as women are particularly vulnerable especially in close relationships, often due to economic dependence - it is essential to put the rights and needs of the victim at the center of interest.

As victims' rights are addressed through a legal perspective, chapter two summed up the legal framework for the protection of victims of violence against women in Estonia. Estonia has acceded to several conventions such as Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1991), The European Convention on Human Rights (1996), Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2006), The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (2018) and has transposed the Directive 2012/29/EU of the

European Parliament and of the Council (which establishes minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime) into Estonian national law. Despite various legal documents, there is still discrimination and violence against women occurring in Estonia and the state is obligated to ensure appropriate procedures to investigate such offenses.

In Estonia, punishments for offences are established in the Penal Code. A person shall be punished for an act if the act comprises the necessary elements of an offence, is unlawful and the person is guilty of commission of the offence. Acts of violence are criminalized in national law by defining offenses on the basis of consequences rather than the nature of the act. Acts of violence against women are thereby also defined in the Penal Code accordingly. The rules for pre-court and court procedure concerning such criminal offences and the rules concerning enforcement of decisions made in criminal matters are provided in Estonian Code of Criminal Procedure (CCP) which also establishes the rights and obligations of victims.

The research of the master's thesis revealed that there are still many problems in investigating and processing violence against women. Protection of such victims is also problematic. The most common and serious problem is secondary victimization as many officials do not understand the specifics of violence against women or intimate partner violence. This often causes a secondary wound to the victim due to the proceeding. Victims of violence are often not sufficiently informed about the progress of proceedings, there are areas in Estonia where co-operation in dealing with violence against women is weaker than in other areas (e.g. implementating the restraining order is often problematic) and convictions of domestic violence are minimal due to evidentiary problems in criminal cases.

The research also revealed that the overall public trust law enforcement authorities is not ideal as one in three women does not trust Estonian law enforcement agencies such as police, prosecutor's office and the court to efficiently protect the victim in the event of a possible incident of violence against a woman. Trust was often based on past personal negative experience or on the overall impression of media coverage or the negative experience of acquaintances with such agencies. There are also problems with legal awareness regarding violence against women. For example, 72.7% of respondents did not know that Estonia had acceded the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and 70.9% of respondents did not know that Estonia had acceded the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence.

All in all, the author concluded on the basis of the study that the Republic of Estonia does not yet fully guarantee the prohibition of torture and inhuman treatment under Article 3 of the ECHR, i.e. adequate investigation in criminal proceedings against violence against women. According to the author, the Republic of Estonia does not exercise due diligence in accordance with Article 2 of the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in order to prevent, investigate and prosecute perpetrators of violence against women and prevent torture in its jurisdiction. If a State fails to exercise due diligence to end torture, prevent it, impose sanctions and provide assistance to victims of torture, or if it allows perpetrators of impunity to commit acts unlawful under the Convention, its indifference or inaction tends to favor torture and/or failure to prevent and protect victims from gender-based violence, including rape and domestic violence. In summary, according to the author, the goal set out in Article 2 (d) of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women has not been fully achieved in the Republic of Estonia by 2021 and the protection of victims of violence against women is not sufficiently ensured due to Article 1 (a) of the Istanbul Convention. In addition, the rights of victims under the Code of Criminal Procedure and Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council are not yet sufficiently guaranteed.

Consistent and systematic training is essential to increase the awareness of officials and legal practitioners of the rights and needs of victims of crime (as well as their children) and the need to treat victims impartially, respectfully, professionally and non-discriminatorily. Such trainings must focus on how to recognize gender-specific violence, its perpetrator and its victim. Officials should ensure that the victim is not forced to meet the perpetrator undesirably in the proceedings. As the consent of the victim is required for the implementation of the conciliation procedure pursuant to § 203² (1) of the CCP, it is extremely necessary that its application is not pressured on the victim. On the contrary, in the author's view, the proceedings should emphasize to the victim that the victim is not obliged to consent to the conciliation procedure, in which case the conciliation procedure does not apply.

In addition, on the basis of § 37² (1) of the CCP, the person conducting proceedings is required to assess whether there are circumstances which give grounds to believe that the victim also needs other special treatment and protection in criminal proceedings. Pursuant to § 37 (3) of the CCP, the possibilities provided for special treatment of the victim provided for

in the CCP must therefore be used, eg to set out interrogation in a room adapted to the special needs of the victim, by trained specialist(s) and by the same person if possible.

Although prosecutors may involve victims of violence against women in criminal proceedings at any stage of the proceedings and at all stages until the end of the appeal proceedings, the author considers it important that this should be done as early as possible to extend the victim's rights as early as possible. It is necessary to explain to the victim that the rights of victims of crime arise not only from the Code of Criminal Procedure but also from other legal acts, including the EU Directive 2012/29/EU on the Rights of Victims of Crime. In order for victims to exercise their rights, victims of violence against women must be informed without unnecessary delay of their rights and services in a language comprehensible to the victim from the first contact with the competent authority (Istanbul Convention, Article 56 (1) c; EU Victims' Rights Directive, Article 4 (1)). The victim must also be informed of the possible consequences of the procedure. As victims of violence against women are often in a state of shock and therefore information about their rights may not always be understandable on the spot, the author strongly recommends an information leaflet to be prepared, taking into account the victim of gender-based violence (including sexual and intimate partner violence). As the economic independence of such victims can often be questionable, it is necessary to explain to the victim the benefits of a civil action in criminal proceedings and why such an action has an advantage over bringing an action in civil proceedings.

In conclusion, the Republic of Estonia has an obligation to refrain from participating in any act of violence against women and to ensure that state agencies, officials, bodies, institutions and other actors on behalf of the state act in conformity with this obligation - Estonia must take necessary legislative and other measures to exercise due diligence to prevent, investigate, punish and provide reparation for acts of violence falling within the scope of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Article 5). It is important to protect victims of violence at all times. Particularly vulnerable to violence are those who are at greater risk of harm than other acts of violence, such as those who suffer from frequent violence in close relationships, child victims and victims of gender-based violence. Therefore, such victims need special protection measures by society and law enforcement agencies both. Denying, reducing and ridiculing the problem will cause great societal damage, but constant awareness of the problem would help to strengthen our society, repair the disruption, and make the lives of all of us safer and better.

Kasutatud kirjandus

1. Bonewit, A. The Issue of Violence Against Women in the European Union. Euroopa Parlament: Euroopa Liit, Brüssel 2016. –
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU\(2016\)556931_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf) (09.02.2021).
2. Dahlberg, L. L., Krug E. G. et al. World report on violence and health. World Health Organization: Geneva 2002. –
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=036867B021721FEB6534876ADFBA8B5F?sequence=1 (12.02.2021).
3. EUR-Lexi info Euroopa Liidu direktiivide kohta. –
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114527> (26.04.2021)
4. EUR-Lexi info Euroopa Liidu kehtivate aluslepingute kohta. –
<https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html?locale=et> (26.04.2021)
5. EUR-Lexi info Euroopa Liidu õigusaktide hierarhia kohta. –
https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/norms_hierarchy.html?locale=et (26.04.2021)
6. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014. –
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf (06.01.2021).
7. Euroopa Parlamendi 26. novembri 2009. aasta resolutsioon naistevastase vägivalla kaotamise kohta. –
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.CE.2010.285.01.0053.01.EST&toc=OJ%3AC%3A2010%3A285E%3ATOC> (26.04.2021)
8. Euroopa Parlamendi 5. aprilli 2011. aasta resolutsioon naistevastase vägivalla vastu võitlemise ELi uue poliitilise raamistiku prioriteetide ja põhijoonte kohta (2010/2209(INI)). –
<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:296E:0026:0033:ET:PDF> (26.04.2021)

9. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2020: perevägivald ja ahistamine. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/perevagivald-ja-ahistamine/> (09.04.2021).
10. Kalmo, H., Kask, O. Põhiõiguste mõiste. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3478/sissejuhatus> (04.04.2021).
11. Kurm., S. KarS § 121 – Karistusseadustik. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015.
12. Lust-Vedder, L. PS § 14. Üldine põhiõigus menetlusele ja korraldusele, p 20. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3485> (04.04.2021).
13. Madise, Ü., Madise, L., Mälksoo, L. PS § 3. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3472> (04.04.2021).
14. NVV Õigusbüroo koduleht: meie juristid. – <https://nvvoigus.ee/avaleht/meie-juristid/> (07.04.2021).
15. Soo, K., Laanpere, M. et al. Seksuaalvägivaldalla levimus ja hoiakud Eestis: uuringute ülevaade. Eesti Seksuaaltervise Liit: Tartu 2015. – http://www.estl.ee/admin/upload/Dokumendid/SVV_ULEVAADE_EESTIS_2015.pdf (12.12.2020).
16. Sotsiaalkindlustusamet. Kutsume andma tagasisidet naiste tugikeskuse teenusele. 05.02.2021. – <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/uudised/kutsume-andma-tagasisidet-naiste-tugikeskuse-teenusele> (10.02.2021).
17. Pilving, I. PS § 15. Õigusjärelm, p 43. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3486> (04.04.2021).
18. Pina, A., Gannon, T. A., Saunders, B. An overview of the literature on sexual harassment: Perpetrator, theory, and treatment issues. – Aggression and Violent Behaviour. Vol 14. Kent: University of Kent 2009. – <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178909000044?via%3Dihub#section0105> (10.02.2021).
19. Perttu, S., Kaselitz, V. Addressing Intimate Partner Violence: Guidelines for Health Professionals in Maternity and Child Health Care. – https://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/Source/guidelines_for_health_professionals_maternity_child_health_care_en.pdf (11.03.2021).
20. Pettai, I., Kaugia, S., Narits, R. Perevägivald nõuab jõulisemat juriidilist sekkumist. – Riigikogu Toimetised 31/2015. –

- <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/02/Iris-Pettai-Silvia-Kaugia-Raul-Narits-Perev%C3%A4givald-n%C3%B5uab-j%C3%B5ulisemat-juriidilist-sekkumist-.pdf> (21.02.2021).
21. Rauk, K. Kriminaalmenetlus. Õigus igapähele. (koostanud J. Sootak). Kirjastus Juura OÜ 2017.
 22. Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. –
http://www.enu.ee/lisa/611_Istanbuli%20seletuskiri.pdf (06.04.2021).
 23. UN, General Assembly, Declaration on the Elimination of Violence against Women, A/RES/48/104, 20 December 1993, p. 3. –
<https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/eliminationvaw.pdf> (12.04.2021)
 24. UN, CEDAW Committee (1992), General Recommendation No. 19 on Violence against women, adopted at the 11th session, 1992, A/47/38, 29 January 1992.
<https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm> (09.02.2021).
 25. United Nations: General Assembly resolution 48/104 of 20 December 1993: declaration on the Elimination of Violence against Women. –
<https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/eliminationvaw.pdf> (09.02.2021).
 26. Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Tallinn 2015. –
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_1.pdf (21.02.2021).
 27. Vägivallaennetuse auhinna said kuus inimest. – Postimees 24.05.2019. –
<https://www.postimees.ee/6691171/vagivallaennetuse-auhinna-said-kuus-inimest> (06.02.2021).
 28. Vägivallaennetuse auhinna sai sel aastal kaheksa inimest. – Delfi 18.08.2020. –
<https://www.delfi.ee/artikkel/90769105/vagivallaennetuse-auhinna-sai-sel-aastal-kaheksa-inimest> (10.02.2021).
 29. World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. World Health Organization 2013. –
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y (12.01.2021).

30. World Health Organization. Global status report on violence prevention 2014. World Health Organization: Luxembourg 2014. –
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/report/report/en/ (12.01.2021).
31. World Health Organization. Violence against women: definition and scope of the problem. World Health Organization 1997. –
<https://www.who.int/gender/violence/v4.pdf> (01.02.2021).
32. World Health Organization. World report on violence and health: summary. Geneva 2002. –
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf (12.01.2021).
33. ÜRO neljas ülemaailmne naiste konverents. Pekingi tegevusplattvorm. Pekingi deklaratsioon. Peking september 1995. –
<https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf> (14.01.2020).
34. 49th World Health Assembly. Prevention of violence: public health priority (resolution WHA 49.25). Switzerland, Geneva: World Health Organization 1996. –
https://www.who.int/violence_injury_prevention/resources/publications/en/WHA4925_eng.pdf (14.01.2021).

Kasutatud õigusaktid

35. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
36. Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seadus. – RT I 2003, 64, 429.
37. Euroopa Liidu lepingu ja toimimise lepingu konsolideeritud versioon. - EÜT C 202, 7.6.2016.
38. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/29/EL, 25. oktoober 2012, millega kehtestatakse kuriteohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK. – ELT L 315, 14.11.2012.
39. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus - RT II 1996, 11, 34.
40. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 1996, 11, 34.
41. Karistusseadustik¹. – RT I, 03.03.2021, 3.

42. Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31.
43. Kriminaalmenetluse seadustik¹. – RT I, 29.12.2020, 10.
44. Lepingu Eesti Vabariigi ühinemise kohta Euroopa Liiduga ratifitseerimise seadus. – RT II 2004, 3, 8.
45. Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon. – RT II, 26.09.2017, 2.
46. Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II, 26.09.2017, 1.
47. Ohvriabi seadus¹. – RT I, 06.05.2020, 22.
48. Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon – RT II 2006, 26.
49. Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolliga ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 24, 63.
50. Soolise võrdõiguslikkuse seadus¹. – RT I, 10.01.2019, 19.
51. Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär. – RT 1991, 35, 428.

Kasutatud kohtupraktika

52. RKPJKo 3-4-1-4-03.
53. RKÜKo 3-1-3-13-03.
54. RKKKo 3-1-1-28-07.
55. RKKKo 3-1-1-111-16.
56. RKKKo 1-19-3377/32.
57. RKKKo 3-1-1-97-10, p 26.

LISA 1 - 16.02.2021 vastus naiste tugikeskusele

Kui suur probleem on Teie arvates naistevastane vägivald Eestis 2021. a?

“Naistevastane vägivald on suur probleem, sest meil on väga soostereotüüpne ühiskond, mis on patriarhaalse ühiskonna probleem.”

Kas oskate hinnata, kas see on praegusel aastal kuidagi erinev eelmiste aastate lõikes?

“Vägivalda on kogu aeg olnud ja on siiani - mis on muutunud, on see, et inimesed (ohvrid) julgevad pöörduda rohkem ja saavad aru, et on olemas abi saamise võimalused. See on see, mis on aastatega muutunud, ka 10 aastaga, et saadakse aru, et naistevastane vägivald, perevägivald ja lähisuhtevägivald ei ole normaalne ning tuleb otsida abi ja teise inimese peksmine, löömine, kägistamine on kuritegu ka siis, kui see on lähisuhtes. Kui varem 20 aastat tagasi tundus see peresuhtes normaalne (“mis siin on, kannatab ära”), siis on muutunud suhtumine, et see ei ole “okei” lähisuhtes ja selle tõttu julgevad ohvrid rohkem pöörduda, kui vaadata statistikat. Julgen ka sealhulgas väita, et pöördumine on aga jäämäe tipp. Ka need, kes meie juurde tulevad, on kannatanud 20 aastat, 30 aastat, 10 aastat, 5 aastat enne, kui julgevad esimest korda üldse pöörduda.

Peaks viimasel ajal probleemiks seda, et vägivaldsed mehed esitavad naiste vastu avaldusi politseisse. Viimase aja trend: kui mees on naist 10 aastat peksnud ja kui naine ühe korra kriimustab või tõukab meest enda kaitseks, siis kutsub mees politsei ja alustatakse menetlust, tehakse naine vägivaldseks. Kui naine on 10 aastat vägivalda talunud, aga pole politseid kutsunud, siis ju tõendeid ei ole. Vägivaldsed mehed on süsteemi selgeks õppinud, kuidas seda enda jaoks ära kasutada ja tehakse iga väikse asja peale naiste vastu avaldus, et saada naistele (kes on ise ohvrid) märk külge, et naised ise on vägivaldsete ja otsitakse vanad asjad välja, kui naine on tutistanud last 5 aastat tagasi.”

Millised on Teie arvates ning Teie praktikas tõusetunud suurimad probleemid naistevastase vägivalda menetlemisel?

“Nii tsiviilis kui kriminaalis on oma probleemid. Ohvri teadlikkus oma õigustest ja oma õigustest ka kriminaalmenetluses on väga madal ja ohvri hirmud on hästi suured. Tihti ei saada aru, mida kriminaalmenetlus tähendab. Meie ohvrid peavad väga õigusteadlikud olema, aga inimene on tihti šokis ja kui inimene on šokis, siis ta reageerib teistmoodi ja pool infot läheb kõrvale, mistõttu ta ei saa sellest infost hästi aru. Menetluslike küsimuste suhtes: inimesed vaatavad Ameerika filme ja saavad ettekujutuse kriminaalmenetlusest, aga kriminaalmenetlus on ju hoopis tegelikult midagi muud. Just menetlusliku poole pealt tekib paljudel ohvritel üllatuslikke momente: miks ma pean rääkima, kui juba andsin ütlused, miks pean uuesti istungile minema, miks sai ainult tingimisi karistus jne - ohvritel on väga palju küsimusi. Kohtus on alati küsimus tõendites ja selles, kuidas juhtum saab tõendatud; iga menetlus on erinev ja ei saa üldistada, kuna vaatame igat juhtumit erinevalt. Ka maakonnad ja piirkonnad on erinevad - neis peaks uurimine ja menetlused olema ühtsed, aga praktikat on näha erinevat.”

Töite välja, et meie õigussüsteemis toimuvat iseloomustabki naistevastase vägivalda laste teadmiste puudumine, mh spetsialistidel.

“Olen menetlustoimingutel juures: on uurijaid, kes saavad aru kannatanu traumast, võtavad ütlusi kannatanutelt vastavalt, kes on fantastilised. On ka uurijaid, kes hakkavad ohvri kohta hinnanguid andma. Vägivaldaohvri ütluste võtmine on erinev sellest, kuidas kuulata üle kahtlustatavat.

Ohvrite kaitse direktiiv (EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2012/29/EL, 25. oktoober 2012, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse

miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK): sellest direktiivist palju ei teata. Kuigi selles on kirjas meetmed, meetodid ja koostöö, tundub selle poole pealt teadlikkus madal.”

Mida saaks Eesti õigussüsteem selle parandamiseks teha teie arvates kriminaali poole pealt?

“Viimase 10 aastaga on väga palju asju läinud kriminaalmenetluse poole pealt paremaks ning suured asjad on tehtud, nt muudatused karistusseadustikus.

Kui ei ole tõendeid, millega inimest/meest süüdi mõista, siis ei ole tõendeid. Mida ma peaksin probleemiks on see, et menetlejatel on suur töökoormus. Meil on nii uurijatel kui prokuröridel väga palju tööd ja asjad venivad. (seksuaalsete süütegude kohta:) Meil on patrulle vähe ja keegi ei räägi sellest, et töökoormus on suur ja piirkonnad on suured.

Oleme arutanud seda, et lähenemiskeelu rakendamisega on probleeme. Lähenemiskeelu saamise suhtes on toimunud muudatused ja samm-sammult on asjad läinud paremaks selles osas. Praktika aga erineb: osades piirkondades on kergem saada lähenemiskeeldu kriminaalmenetluse aja.”

Kas koostöö on Teie arvates piisav pidades silmas just ohvriabi, prokuratuuri, tugikeskustega, maakondades toimivad eraldi võrgustikud?

“Ma arvan, et koostöö võiks alati parem olla, aga koostöö on olemas ja koostöö sõltub väga palju inimestest. On piirkondi, kus on väga tihe koostöö ja on piirkondi, kus on nõrgem koostöö.”

Kas Eestis ohvrite jaoks loodud naistevastase vägivalda tugiteenused on Teie hinnangul piisavad? Kas on probleemkohti üldisemalt?

“Erinevaid tugiteenuseid Eestis on mitmeid.

Kui naised tahavad vägivaldsest suhtest ära tulla, siis majandusliku poole pealt satuvad paljud naised vaesusesse. See on kindlasti üks pool. Mõnes riigis on ühekordne toetus vägivalda ohvritele, et ta saaks kasvõi korteri rentida; esimese sissemaksu rahaga toetab kohalik omavalitsus. Meie naised on palju raskemas olukorras majanduslikult, kuna väga tihti on kõik pere raha mehe käes olnud. Ohvritel pole piisavalt majanduslikku toetust ning naiste tugikeskused otsivad ise naistevastase vägivalda ohvritele abi, sh riideid ja asju lastele. Teisi teenuseid saavad ohvrid naiste tugikeskuse kaudu, mis on riiklik teenus.

Teenuste kvaliteet: naiste tugikeskused on erinevad üle Eesti, st kõik on eraldi seisvad iseseisvad mittetulundusühingud, kes teenuseid osutavad vastavalt teenuse kirjeldusele. Maakondades on erinev lähenemine, nii ka täiendavate teenuste osas (tugigrupid, laste nõustamised jne). Palju on viimastel aastatel kasvanud vajadus psühholoogilise ja juriidilise nõustamise järele; palju on raskeid juriidilisi probleeme.

Kahjuks paljud lastekaitsepetsialistid ei käsitle lapsi kannatanu või ohvritena, kui nad on vägivalda pealt näinud. Lähtutakse vanemate võrdsusest, kuigi vägivalda toimepanijast lapsevanem ning vägivalda ohvrist lapsevanem pole lapsevanematena ega partneritena kunagi võrdsed. Üks teema, kes sellistes peredes kasvavad vajaks Eestis kindlasti läbi arutamist ja suuremat kaitset, kuna lapsed peavad ju pärast suhtlema selle vägivaldse vanemaga kogu aeg ning vägivald naise vastu jätkub läbi laste, sh läbi laste kahjustamise ning kaasamise.”

Kas on midagi ette heita juristidele või kas on neid üldse piisavalt?

“Tean naiste tugikeskustes kokku 5 juristi, kes aktiivselt töötavad üle Eestis ning kellega oleme kohtunud erinevatel koolitustel. Võimalik oleks ka 5 või 10 juristi tööle võtta, aga kes seda tööd rahastab? Palju on kasvanud vajadus juriidilise nõustamise järele ning palju on juriidilisi probleeme. Näeme juhtumite kasvu kogu aeg ja ohvrid vajavad abi rohkem. Need on osa tugikeskuse teenusest, aga need teenused on väga kallid. Meil on ka riigi õigusabi võimalus, mida vahel soovitame ohvritele.

Spetsialiseerumine vägivalda valdkonnale on küll oluline, aga see on väga keeruline ja kompleksne töö. Arvan, et see on mitmeid kordi raskem, kui üha kindla valdkonna peal büroos tööd teha, sest

- esmalt peab jurist töötama haavatava sihtgrupiga (traumeeritud klientidega), mis eeldab eraldi väljaõpet;
- teiseks peab jurist ka oma elule riske hindama, sest vägivaldsed mehed kipuvad esindajaid ja tugikeskuse töötajaid ründama, ähvardama ning jurist peab olema selleks valmis. Vägivaldsel inimesel pole tihti midagi kaotada;
- kolmandaks jurist peab teadma nii kriminaalõigust kui tsiviilõigust, et kliente hästi nõustada ja kohtus esindada.”

Mida saaks Eesti politsei ja prokuratuur teha paremini naistevastase vägivalda menetlemisel?

_____“Politsei: politsei on kogu aeg valmis reageerima perevägivalla väljakutsetele, perevägivald on ikkagi prioriteetne. Ideaalis kasutavad kõik patrullid sündmuskohal kaameraid, et sündmuskoha ja sündmuse kohta saada paremaid tõendeid. Ohver jätab alati halvema psühholoogilise pildi, kui patrull kohale saabub ning seda tuleb kogu aeg mees pidada. See sõltub patrullist, patrullide väljaõppest; kuidas nad reageerivad sellele, mis seal sündmuskohal toimub. Ohvrile tuleb alati infot jagada tema õigustest. Ohvritel on meeletu hirm ja turvatundepuudus; ohver saab patrullilt turvatunnet ning vägivallakonflikt peab lõppema.

Hilisemal ajal on võetud lähenemine, et vägivaldne mees peab lahkuma kodust, kuid reaalne praktika on ikkagi see, et vägivaldne mees jääb sinna uhkesse majja ja naine läheb lastega varjupaika (eriti juhul, kui mees on ka kaine).

Meil on olnud mõningaid probleeme, kus politsei ei võta väljakutseid tõsiselt või ei alustata menetlust - näiteks juhtudel, kui ei ole tõsisemaid füüsilisi kehavigastusi. Meie viimase aja suuremad probleemid on ähvardamisega. Naine on saanud isegi lindistada ähvardusi (kus mees ütleb, et tapan su ära ja kirjeldab, mismoodi tapab ära) ja menetlust ei alustata. V-o arvatakse, et ikka päriselt ei tapan ära, aga ohvrile on selline ähvardamine juba nii tõsine, et see halvab ta täielikult ära. Kokkuvõttes on viimasel ajal tugikeskuse klientide juhtumite puhul olnud probleeme sellega, et naised ähvardatakse, kuid menetlusi ei saa alustada. Samuti on olnud probleeme ahistava jälitamisega ja lähenemiskeelu rikkumistega.

_____Prokuratuur: Prokuratuur teeb üldjuhul hästi koostööd, kuid erinevates maakondades on erinev praktika. Kuna näen palju erinevaid maakondasid ja töötan palju erinevates maakondades, siis arvan, et praktika ühtlustamine võib-olla võiks parem. Kasvõi see, et kriminaalmenetluses lähisuhtevägivalda juhtumite puhul tuleb teada ohvrite omapära ja ohvrite käitumismustreid, riske ohvri elule ei tohi alahinnata.

On fantastilisi prokuröre, kes saavad ohvritest hästi aru ja menetlevad hästi lähisuhtevägivalda juhtumeid ja on ka neid, kes ütlevad tapmisähvaduse kohta, et “see on lihtsalt purjus mehe jutt ja seda ei tasu tõsiselt võtta”. On prokuröre, kes hindavad riske väga hästi ja on prokuröre, kes võib-olla ei oska neid riske hinnata. - Asjad on viimase kümne aastaga läinud väga palju paremaks. Töökoormus on kindlasti prokuröridel suur, asjad võtavad kaua aega ja praktika on maakonniti erinev.”

LISA 2 - 17.03.2021 vastus naiste tugikeskusetl

1. **Kas hetkel kehtiv seadusandlus kaitseb Teie hinnangul piisavalt Eestis naistevastase vägivalda ohvreid 2021. aastal või tuleks Eesti seadusandluses/seadustes midagi muuta?**

Eesti seadusandluses probleemi ei näe - küll aga on kriminaalmenetlus ja kriminaalmenetluse seadustik tervikuna pigem kahtlustatava keskne, mis ei soosi naistevastase vägivalda all kannatanud ohvrite kaitsmist. Lähisuhtevägivaldajuhtumitega menetlemisel on keerulisim, et teod pannakse toime koduseinte vahel, mis tähendab tihtipeale sõna-sõna vastu olukorda, kus muid tõendeid vägivaldast olla ei saagi. Seetõttu võib lähisuhtevägivalda- jms juhtumite puhul tegelikult ka küsida, kuivõrd on kriminaalmenetlus mõeldud ja seega üldse probleemideta kohaldatav selliste juhtumite menetlemiseks. Ajalooliselt pole ju naiste, laste jt vähemuste või nõrgemate vastased teod alati karistatavad olnud ning karistuse määramiseks mõeldud menetluse väljakujunemisel pole ajalooliselt seega selliste tegude eripäradega arvestatud.

2. **Kas naistevastase vägivalda menetlemine ning käsitlemine Eesti õiguskaitseasutuste (politsei, prokuratuur, kohus, advokaat jt) poolt on viimastel aastatel olnud erapooletu, austav, professionaalne ning mittediskrimineeriv või ilmneb Teie hinnangul vigu õiguskaitseasutuste töös?**

Ühiskonna hoiak naistevastase vägivalda ohvri osas on siiani kohati üsna hukkamõistev ning teadlikkus lähisuhtevägivalda spetsiifikast on üsna madal. See tundub kanduvat edasi ka kriminaalmenetlusesse, mistõttu esineb politseinike ja uurijate poolt kannatanu taasohvristamist.

Probleeme on Eestis teisigi. Näiteks on Eestis nõrk koht see, et kui naistevastase vägivalda ohver on otsustanud politseid kuriteost teavitada, ei suutu politsei piisavalt loominguuliselt sellesse, milliseid paragrahve on üleüldse antud juhtumi puhul võimalik kohaldada. Kui politsei saab teada naistevastastest vägivaldast, peaks politsei olema see, kes vaatab karistusseadustikku võimalikult laia pilguga. Kahjuks tehakse seda Eestis vähe ning hetkel tundub, nagu oodataks seda üldjuhul ohvrilt, kellelt seda õigusteadmiste puudumise tõttu oodata mitte ühelgi juhul ei tohiks.

Probleemne on ka ütluste andmine - see, mida kannatanu on võimeline rääkima, sõltub palju sellest, milline on ülekuulaja olek ja meeleolu ülekuulamise hetkel ning kui avatud on tema hoiak. Kui uurija näiteks kiirustab parasjagu kohvipausile, kajastub see ülekuulamises ning kannatanu ei tunne, et ta oleks menetluses oluline. See aga ei peaks nii olema. Üle tuleks mõelda, kuidas ülekuulamine saaks olla selline, et see oleks kannatanut võimalikult toetav.

Lisaks saab kannatanu esitada menetluses tõendeid, kuid ohver tihti ei tea, mis võiks menetluses olla oluline. Näiteks saatis mees naisele ca 50 e-kirja päevas, kuid naine ei tulnud ise selle peale, et e-kirjad esitada menetluses tõendina, kuigi see on naise suhtes ilmselgelt kontrolliv käitumine ning see võiks minna ahistava jälitamise alla. Menetlejad võiksid tõenditele rohkem tähelepanu juhtida ning selles osas ohvrit paremini suunata, sest kannatanu tihti ei tea, mis tõendeid esitada või millest üldse tuleks rääkida.

Kui kannatanu ka selle peale oskab tulla ja teab, mis tõendeid esitada, siis uurijad ei juhi tihti tähelepanu sellele, mis vormis tõendid peavad olema - näiteks kui ohver saadab menetlejale Messengeri vestlused kuriteo toimepanijaga kuvatõmmistena ning uurija paneb need seejärel toimikusse, aga ei ütle sealjuures ohvrile, et vestlusest ei tule välja kuupäev või et sealt pole näha, kes toimepanija tegelikult on (näiteks on kuriteo võimalikul toimepanijal Messengeris mingi teine nimi), pole pärastpoole neid väljavõtteid enam võimalik muuta.

Peale selle ei ole naistevastase vägivalda ohvrid tihti piisavalt kursis menetluste käiguga, kuna neid ei ole tihti sellest teavitatud ning üldjuhul ei julge ohvrid menetlejatele ka ise helistada. Kahjuks ei osata hinnata, kui oluline on ohvri menetluse käiguga kursis hoidmine: vahel ei teavitata ohvrit isegi juhul, kui vägivallatseja vahi alt vabaneb või vangist vabastatakse, kuigi ohvri kaitseks peaks seda tegema.

Tundub, et kui kriminaalmenetlus lõpetatakse (mida juhtub tõendite puudumise tõttu sageli), kirjutatakse kriminaalmenetluse lõpetamise määrust, keskendudes liigselt sellele, kuidas loeb põhjendusi hiljem süüdistatav, aga mitte sellele, kuidas seda teeb kannatanu. Kui näiteks kriminaalmenetluse lõpetamise määruks ei julgeta võtta piisavalt tugevat seisukohta, saab kannatanu signaali, et õiguskaitseasutuste poole enam mitte pöörduda. See aga ei ole kannatanu suhtes toetav, vaid teda traumeeriv.

Reaalsuses ei tea paljud naistevastase vägivalda all kannatanud oma õigusi või on liiga šokeeritud ajal, kui need talle teatavaks tehakse. Ohver ei välju ülekuulamiselt tavaliselt näiteks teadlikkusega, et tal on võimalus saada endale esindaja või riigi õigusabi. Lisaks vajaks kriitilist läbimõtlemit see, et kuigi ohvritel on teenuste järele vajadus väga suur, kaetakse Eestis juriidilist teenust ja psühholoogilist teenust riigi poolt võrdlemisi väikeses ulatuses ning tihti peab selleks rahastust otsima mujalt, nt annetuste kaudu.

Probleem esineb ka juba häirekeskuse numbril 112 helistamisel. Näiteks on juhtumeid, kus küsitakse häirekeskuse kõne ajal naistevastase vägivalda ohvri käest, kuidas häirekeskus võiks tema arvates edasi käituda (“mis me siis teeme? tuleme välja vä?”). See aga ei peaks olema ohvri kohustus. Vahel tundub, et Eestis kaitstakse õigushüvedest rohkem inimese omandit kui tervist või elu. On väga oluline, et naistevastase vägivalda ohvri mure võetaks tõsiselt juba esimeses instantsis ka hädaabinumbrile helistamisel ning kannatanusse suhtutaks juba siis abivalmilt. Kui hädaabinumbrilt öeldaks ohvrile lugupidavalt: “meil on võimalus saata patrull välja, kas teeme seda?” ning detailse lisainfo küsimisel antaks ohvrile näiteks ühe lausega märku, et patrull on juba välja saadetud, et ohvrit säästa suuremast hirmust, oleks see juba suur samm edasi paremuse poole.

Vägivallatsejast menetlusosalist esindavate advokaatide puhul võib välja tuua, et on juhtumeid, kus ka vägivallatseja esindaja hakkab esindades eneselegi märkamatuks kasutama ohvrit traumeerivaid ja isegi vägivallana käsitletavaid võtteid. Üks asi, mis vajaks kohtus vägivallatsejate esindajateni viimist: piir peaks jooksma sealt, et saad esindajana täita oma rolli väga hästi, aga tee seda ilma, et teeksid ohvrile uuesti haiget.

Kokkuvõttes on naistevastase vägivalda ohvri suhtes kõige olulisem empaatia. Kuigi Eestis on selgelt naistevastase vägivalda menetlemisel paranemistendents ning võimalik on tuua ka väga häid näiteid professionaalsetest politseinikest ja menetlejatest, ei saa kahjuks paljud naistevastase vägivalda ohvritest kriminaalmenetluses meeldivat kogemust. Võib öelda, et meie oma tugikeskuses ei tea kahjuks ühtegi ohvrit, kes oleks kannatanuna läbinud kriminaalmenetluse ilma, et tal olnuks seejuures ühtegi negatiivset kogemust. Samas tuleb kindlasti ka öelda, et samamoodi ei tea me õnneks ühtegi ohvrit, kellel oleks läbitud kriminaalmenetluses olnud ainult negatiivsed kogemused või kellel poleks olnud ühtegi positiivset kogemust. Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et menetleja peaks tahtma ja suutma panna ennast kannatanu kingadesse -- mõtlema, mida ja miks ohver tunneb, mõtleb ja kuidas tajub ning kuuleb menetleja sõnu. Menetlejad peaksid end asetama teadlikult rohkem kannatanu olukorda ning vaatama juhtumit kannatanu pilgu läbi, et mõista paremini ohvri kannatusi. Kogu eelneva jutu puhul on oluline arvestada, et meie tööpiirkonnaks on 2 Eesti piirkonda ehk meie kogemused kriminaalmenetlusega pärinevad eeskätt nendest piirkondadest, mitte kogu Eestist.

LISA 3 - 22.03.2021 vastus naiste tugikeskusetl

Edastan omapoolse nägemuse Teie poolt esitatud küsimustele. Olen vägivallaohvritega tegelenud 2013. aastast alates. 2015. aastast alates olen ohvreid ja nende lapsi esindanud kohtumenetluses. Vajadusel olen valmis vastama ka täiendavatele küsimustele. Allolevad seisukohad on minu isiklikud tähelepanekud ja arvamused antud teema kohta.

Lähisuhtevägivalla ennetamine on seatud justiitsministeeriumi poolt juba aastaid tagasi prioriteediks number üks. Märkatavaid tulemusi paraku ei ole. Lähisuhtevägivalla ja ohvritega kokku puutuvate ametnike kogemus vägivalda ära tunda ei ole mitte napp vaid suisa puudulik.

Perevägivalla puhul süüdimõistva kohtuotsuseni jõuab väga väike osa, sest perevägivalla kuritegude puhul on tihti vaid süüdistatava ja kannatanu ütlused, isegi EMO-s fikseeritud vigastuste korral tihti ei aita ka need. Perevägivalda suhtutakse kui millessegi loomulikku ja õiglasesse. Selline arusaam toetab ja õigustab mehe vägivaldset käitumist ja paneb vastutuse ohvrile ja see on väga levinud Eesti ühiskonnas. Kannatanu süüdistamine ja taasohvristamine on peamistest põhjustest, miks vägivalla all kannatav naine julgeb üliharva pöörduda õiguskaitseorganite poole.

Alles 1. jaanuarist 2015 on Eesti karistusseadustikus esimest korda eraldi mõistena välja toodud perevägivald: kehalise väärkohtlemise § 121 all.

Probleemiks kriminaalasjades on tõendamine, sest enamikul juhtumitel on ainsaks tõendiks mehe sõna naise sõna vastu. Samas jälgitakse kriminaalasjade puhul süütuse presumptsiooni, st kedagi ei käsitata kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.

Teine probleem kriminaalasjade puhul on lepituse pakkumine. Lepituse puhul pääseb vägivallatseja karistamatult minema. See omakorda aga näitab mehele, et selline käitumine on aksepteeritav ning mingit karistust «väikese» peksmise eest ei järgne.

Eriti keeruline, tihti peaaegu võimatu on perevägivallaga välja tulla tsiviilkohtumenetluse kontrekstis. Veelgi hullem, kui kaasatud on ka poolte alaealised lapsed, sest täna aastal 2021 on kohtute mentaliteet selline, et kuigi isa on olnud korduvalt vägivaldne laste ema suhtes, siis see ei ole põhjuseks, miks ei võiks seesama vägivallatseja edaspidi oma lastega kohtuda ja lapsevanematena peavad pooled tegema koostööd laste nimel. Seega on vajalik, et vägivalla all kannatanud naine, kes lõpuks on saanud vägivaldsest suhtes välja peab seda siiski edasi taluma, sest laste nimel peavad lapsevanemad omavahel koostööd tegema ja hästi läbi saama?

Eeldatakse, et lapse lähedane ning emotsionaalne suhe mõlema vanemaga, on üldiselt lapse parimates huvides ning suhtlusõigust võib piirata üksnes olulistel põhjustel, kui see on vajalik lapse heaoluks. Selle asemel, et isale teha ettekirjutusi lapse üleandmisel või üldse peatada lapsega kohtumised on kohus leidnud, et ettekirjutus on hoopis vajalik teha emale ning kohus on määranud, et isa võtab lapse lasteaiast ilma ema kohalolekuta endaga kaasa.

Lähisuhtevägivallaga tegelevate spetsialistide koolitamise vajalikkus on välja toodud ka vägivalla ennetamise strateegias, paraku aga nendele koolitustele rõhku ei panda. Eriti skeptilised on siinjuures kohtunikud, kelle arvates ei vaja nemad selliseid koolitusi. Spetsialistide hulgas ühine arusaam vägivalla olemusest ja selle ennetuse tähtsusest võiks öelda on olematu ja lähisuhtevägivallaga kokku puutuvate ametite omavaheline koostöö peaaegu puudub.

Vägivalla ennetamise strateegias 2015-2020 on märgitud üheks eesmärgiks, et inimestele, kes soovivad abi oma vägivalgakäitumise muutmiseks, tuleb luua selleks võimalused. Paraku on aga ilmselge, et tegelikuses enamasti vägivaltatseja oma käitumist ei muuda.

LasteKS § 21 lg-s 1 sätestatud, et kõigi last mõjutavate otsuste vastuvõtmisel, vastu võtmata jätmisel ning otsuse kavandamisel eri võimaluste vahel valimisel tuleb selgitada välja lapse huvid ning lähtuda otsuse tegemisel nendest kui esmatähtsast kaalutlusest. Vägivallavaba elu on üheks tähtsaks kaalukeeleks, kuid Eesti Vabariigi kohtusüsteem sellisel arvamusel ei ole. Kui kohtunik naisele, kes on lahkunud koos lastega vägivaldsest suhtest ütleb, et te olete ju nüüd eraldi elama asunud ja mis peaks küll takistama isa ja laste suhtlemist, siis on ilmselge, et see kohtunik ei saa aru perevägivalla spetsiifikast ja vajaks kiiremas korras koolitust.

Perevägivallast ühese arusaamise puudumine takistab selle täielikku mõistmist, objektiivset hindamist ja efektiivset tõkestamist.

Vägivald võtab raskemad vormid just siis, kui ohver hakkab väljapääsu otsima (tapmisähvardused, lastega manipuleerimine). Kui peres on lapsed, ei lõpe vägivald lahkuminekuga vaid kestab edasi lapsega suhtlemise sildi all.

Vägivaltatseja ja ohvri sundlepitus pole lahendus, sest ka näilise leppimise korral jäävad nii vägivaltatsejale kui ohvrile alles nende vägivaldses suhtes omandatud rollid. Ei ole võimalik ravida probleemi algpõhjust, kuna partneritel on kogemus, mis ei lase ohvril usaldada vägivaltatsejat, ega vägivaltatsejal austada ohvrit. Tegelikuses on vaja kohe, kui suhe võtab pöörde vägivalla suunas, leida võimalusi suhtest vabanemiseks.

Eesti Vabariigi õigussüsteem ei kaitse ohvreid lähisuhtevägivalla eest, kuna kohtumenetluses taasohvristatakse lapsed ja emad süsteemi poolt. Kõige kaitsetumad on just lapsed, menetluste ajal toimub laste õiguste rikkumine seetõttu, et riigi poolt last kaitsma määratud ametnikel (lapsele riigi õigisabi korras määratud esindajad, lastekaitseametnikud) puudub lähisuhtevägivalla alase spetsiifika väljaõpe ja arusaamine vägivalla dünaamikast. Ametnikud ei tunne ära manipuleerivat vägivaltatsejat ja asuvad ohvri asemel kaitsma vägivaltatsejat, kes asetab end oskuslikult „ohvri“ seisusesse sellega, et ei saa teostada vanemaõigusi. Ametnikud ei arvesta asjaoluga, et enamasti toimub lähisuhtevägivald varjatult ja laps on vägivallaohver ka ainult pealtnägijana, mistõttu on oluline kohtumenetluse ajal jätkuva lähisuhtevägivalla tõkestamiseks välistada igasugune vägivalla mõju lapsele.

Last puudutavates kohtuasjades ei rakendata uurimisprintsipi ja kohtupidamine käib moonutatud info ning tõekspidamiste raamides, sest menetlejal on antud õigus tõlgendada infot oma siseveendumuste ja ametnikuna saadud kõrvaltvaataja elukogemuse läbi. Lapse ema kui ohvrit halvustatakse, et ta kaebab alusetult või ema lihtsalt manipuleerib, kui tõendid vägivalla kohta ei ole piisavad. Lapse soovimatust suhelda vägivaltatsejaga jääb ka Riigikohtu tõlgendamisel kohtulahendiks, kus ema (ohver) ei valmista ette last (ohvrit) vägivaltatsejaga kohtumiseks. Vägivaltatsejat isa ei süüdistata manipuleerimises ja vägivalla eitamise korral ei seata kahtluse alla tema vägivaldne väärtussüsteem.

Vaatamata sellele, et tänapäeval räägitakse nii palju lähisuhte vägivallast, eelkõige naiste- ja laste vastasest vägivallast, antakse nõu ja soovitatakse, et lõpetage see suhe kiiresti ära, jookske nii kaugele kui saate ja ärge kunagi tagasi minge, päästke oma lapsed ja iseend. Kahjuks reaalsuses kõik need ametnikud (eelkõige lastekaitsetöötajaid, perenõustajaid, kohtunikud jne) sunnivad aga hoopis

vägivalda peale, sundides nii lapsi kui naist ikka ja jälle kohtuma vägivallatsejaga, suhtlema vägivaldse mehe- ja isaga. Miks rõhutakse isa õigustele, kuid emadel on vaid kohustused (suunata lapsi suhtlema isaga, kes ei soovi laste kasvatamisel osaled, soovib last viia vaid kinno ja kohvikusse ning sellega isa arvates ühise hooldusõiguse teostamine piirdubki)?

Vägivalla tõendid ja ütlused seatakse kohtus kahtluse alla. Mida tugevamini lähisuhtevägivalda kogunud ema oma lapse õiguste eest seisab ning teda vägivalla eest kaitseb, seda tõenäolisemalt satub ta sanktsioonide meelevalla. Ühest küljest kutsub riik ohvrit teavitama ja põgenema vägivaldsest suhtest, kuid teisest hakkab süsteem teda ründama ja taasohvrustama.

Pärast lahkumist vägivaldse partneri juurest ootabki vägivallatseja, et saaks uuesti võimaluse oma vägivallamängu jätkata, ning laseb end näida leppimisest väga huvitatud olevat ja lapsi meeletult armastavat. Seetõttu algab ametnike nõiajaht ohvrile (emale), tehes temast süüdlase ja vägivallatsejast vaikse kannataja. Selline kassi-hiire mäng kestab pikki aastaid ja asjaga seotud ametnikele ja advokaatidele tundub olevat see mäng meeldima hakanud. Miks küll? Riigikohtu lahendid jõuavad bumerangina esimese astme kohtusse tagasi, alustades uut ringi.

Kokkuvõtvalt olen seisukohal, et vägivaldse suhte lõppemise korral ei ole ühine hooldusõigus ei lapse ega ka ohvri huvides, vaid on vägivallatseja huvides. Tugevate ja jätkuvate erimeelsuste korral lapse kasvatuse või hooldusega seotud küsimustes oleks lapse huvides määrata ainuhooldusõigus mittevägivaldsele lapsevanemale. Ainult nii on võimalik vältida aastaid kestvaid kohtuprotsesse.

Samas praktika kohaselt ei hooli vägivaldse mehed kohtu otsustest ning teevad ikka nii, nagu heaks arvavad. Näiteks ei suhtu vägivaldse mehed kohtus kokku lepitud suhtluskorda üldse tõsiselt.

Eestis on palju selliseid auke seadustes, mille tõttu kannatavad just ohvrid, seehulgas ka lapsed.

Eriti kahetsusväärsem on, et hooldus- ja suhtlemisõigust reguleeriva seadusandluse puudulikkuse tõttu on riigi arvates põhjendatud maksta vanematele, kellega nende lapsed kohtuda ei soovi tuhandettesse eurodesse ulatuvat riigipoolset hüvitist!

Lugupidamisega

LISA 4 - 31.03.2021 vastus naiste tugikeskusele

1. Kas hetkel kehtiv seadusandlus kaitseb Teie hinnangul piisavalt Eestis naistevastase vägivalla ohvreid 2021. aastal või tuleks Eesti seadusandluses/seadustes midagi muuta?

Olulisi probleeme on tekitanud olukorrad:

1. Elukaaslane on käitunud naise (sh laste ja vara) suhtes vägivaldselt, isegi kui on määratud kriminaalkaristus ei saa naine vägivaldset meest ainuisikuliselt temale, (st naisele) kuuluvalt elamispiinnalt lahkuma sundida.

2. Laste hooldusõigus ja suhtlemise kord pärast vägivaldse suhte lõpetamist, mil vanematel säilib ühine hooldusõigus (50/50). Sageli määrab kohus lapse viibimise nt kaks nädalat ema ja kaks nädalat isa juurde. Sageli elavad lahku läinud vanemad erinevates maakondades ja üksteisest mitmesaja kliomeetri kaugusel (koolis või lasteaias käivate laste puhul ei saa selline kord toimida). Oleme seisukohal, et lastel peaks olema üks kodu.

Lapse huvist lähtuvalt on küsitav ka suhtluskord, mille täitmiseks peavad vanemad sõidutama väikesi lapsi (nt vanuses 1-4 aastat) ühest Eestimaa otsast teise lahuselava vanemaga kohtuma. Küsimus ei ole vanematele põhjustatud ebamugavusest, vaid toiming on lastele koormav, väsitav ja sageli arusaamatu.

3. Samuti ei tohiks sundida last suhtlema vägivaldselt käitunud vanemaga, kui laps on kategooriliselt vastu. Nt 14-aastane laps kuulis korduvalt pealt, kuidas isa ähvardas ema tükkideks raiuda ja auku ajada. Lapse (noore) jaoks on see sedavõrd õhvastav, et ta ei soovi ega julge selliselt käitunud täiskasvanuga kahekesi jääda. Kokkuvõtteks: otsuste tegemisel tuleks arvestada eekõige lapse huvidega ning arvestama varasema vägivalla võimalike mõjudega.

2. Kas naistevastase vägivalla menetlemine ning käsitlemine õiguskaitseasutuste (politsei, prokuratuur, kohus, advokatuur jt) poolt on olnud viimastel aastatel erapooletu, austav, professionaalne ning mittediskrimineeriv või ilmneb Teie hinnangul vigu õiguskaitseasutuste töös?

Teadlikkus vägivalla olemusest on aastatega kasvanud, mistõttu üldistavaid etteheited teha ei saa. Palju sõltub siiski konkreetse ametniku suhtumisest. Nt lastekaitsetöötajad kalduvad nii mõnigi kord vägivaldselt käitunud vanema huve kaitsma, kuigi seadusandlus ütleb selgelt, et esikohale tuleb alati seada lapse huvid.

3. Kas sooviksite veel midagi lisada? (nt millised on suurimad takistused naistevastase vägivalla ohvrite abistamisel; kuidas saaks õigussüsteem naistevastase vägivalla ohvrit paremini aidata; milliseid vigu süsteemis näete jne või muud mõtted)

Muud mõtted naistevastase vägivalla ohvrite abistamisest tulevikus, mis puudutab naiste tugikeskuse teenust. Naiste tugikeskused on loodud üle kümne aasta tagasi kodaniku-algatuse korras, kuna selline teenus tollal puudus. Praeguseks on see arvatud riiklike teenuste hulka. Seega teenuse osutamine MTÜ-de põõlt riigihangete korras on ajale jalgu jäänud. Sotsiaalkindlustusameti, edaspidi SKA, poolt juba 2017. aastal kokku kutsutud laiapõhjaline naiste tugikeskuse teenuse arendusrühm, mille töös osalesid paljude erinevate sotsiaalvaldkonna asutuste esindajad, jõudis järeldusele, et kõige sobivamaks teenusemudeliks on variant, kus SKA võtab teenuse osutamise funktsioonid tugikeskustelt täielikult üle, st ohvriabiteenus integreeritakse naiste tugikeskuse teenusega. SKA palgal on ühine meeskond, mis pakub nii naiste tugikeskuse teenust naistevastase vägivalla ohvritele kui ohvriabiteenust kõigile vägivalla ohvrite sihtrühmadele, sealhulgas psühholoogilist ja juriidilist nõustamist. Majutusasutustega või KOVidega sõlmitakse lepingud turvalise ajutise majutuse teenuse osutamiseks. Praegu toimub see eraisikutelt renditud pindadel.

Teenuse rahastamine toimub riigieelarvest.

Sellisel juhul on kõige paremini tagatud teenuse nähtavus ning teenuse piisav ja ühtlane kättesaadavus kõigis maakondades. Samuti on praegusest tunduvalt paremini tagatud laste vajadustega arvestamine. Tagatud on, et teenust osutavad pühendunud ja pädevad töötajad, et teenuse osutamise keskkond on turvaline. Tagatud on ka stabiilne ning tihe koostöö kõigi võrgustikuliikmetega. SKA poolt teenuse osutamine kindlustab samuti olemasolevate ressursside kõige otstarbekama ja läbipaistvama kasutamise, tervikliku teenuse planeerimise, juhtimise, järelevalve ja kvaliteedi arendamise.

Lisaks on kirjeldatud teenusemudel praegusest tunduvalt kuluefektiivsem.

LISA 5 - ankeetküsitluste küsimused ning kvantitatiivsed tulemused

Rahvauuring naistevastase vägivalda suhtumise kohta Eestis

Definitsioonid:

* a) NAISTEVASTANE VÄGIVALD - naiste inimõiguste rikkumine ja naiste diskrimineerimise vorm; see tähendab kõiki soolise vägivalda akte, mille tulemusena või võimaliku tulemusena tekitatakse naisele füüsilisi, seksuaalseid, psüühilisi või majanduslikke kahjusid või kannatusi, sealhulgas selliste aktidega ähvardamist, sundi või omavolilist vabadusest ilmajätmist, sõltumata sellest, kas see leiab aset avalikult või eraelus;

* b) PEREVÄGIVALD - igasugused füüsilise, seksuaalse, psüühilise ja majandusliku vägivalda aktid, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivaldaakti toimepanija elab või on elanud ohvriga samas elukohas;

* OHVER - iga füüsiline isik, kelle suhtes rakendatakse punktis a või b nimetatud käitumist.

Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon -

<https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017002>

Sinu sugu: *

- mees (55)
 naine (525)

Sinu vanus: *

- olen kuni 14 aastat vana (0)
 olen 15-25 aastat vana (180)
 olen 26-49 aastat vana (361)
 olen rohkem kui 50 aastat vana (39)

Kas oled kunagi teavitanud Eesti politseid Sinu peal toime pandud vägivaldaaktist? *

- jah - olen teavitanud ning kogemus oli pigem positiivne (32)
 jah - olen teavitanud, kuid kogemus oli pigem negatiivne (40)
 ei ole Eesti politseid vägivaldaaktist teavitanud (230)
 ei ole teavitanud, kuna minu peal ei ole keegi vägivalda tarvitanud (278)

Kui vastasid eelnevale küsimusele "jah", palun kirjelda oma kogemust:

Kui Sa satuksid homme vägivalda (sh lähisuhte/pere/koduvägivalda) ohvriks ning otsustaksid juhtumist politseid teavitada - kas usaldad, et Eesti õiguskaitseasutused nagu politsei, prokuratuur ja kohus suudaksid Sind kaitsta professionaalselt, erapooletult, austavalt ning mittediskrimineerivalt? *

- pigem jah (262)
 pigem ei (207)
 ei oska vastata/ei tea (111)

Palun põhjenda oma eelnevat vastust nii põhjalikult, kui oskad: *

Kui satuksid homme lähisuhtevägivalda ohvriks, kas ja millal teavitaksid sellest esimest korda politseid? Teavitaksin, kui lähedane alustaks:

- Vaimset vägivalda - nt alandamist, kontrollimist, isoleerimist jm (31)
 Füüsilise vägivaldaga (sh tapmisega) ähvardamist (206)
 Füüsilist vägivalda - nt löömist käe, jala jm esemega (195)
 Tapmiskatset - nt kägistamist, mürgitamist (127)

Ei teavitaks ühelgi juhul (18)

Kas usaldad, et Eesti seadused kaitseksid Sind piisavalt, kui Sa satuksid täna vägivalda (sh lähisuhte/pere/koduvägivalda) ohvriks? *

pigem jah (212)

pigem ei (213)

ei oska vastata/ei tea (155)

Palun põhjenda oma vastust eelnevale küsimusele:

Kas Sa teavitaksid sellest Eesti politseid, kui keegi tarvitaks homme Sinu peal.. *

1. füüsilist vägivalda

kindlasti teavitaksin (315)

pigem teavitaksin (208)

pigem ei teavitaks (38)

kindlasti ei teavitaks (6)

ei oska vastata/ei tea (13)

2. seksuaalset vägivalda

kindlasti teavitaksin (402)

pigem teavitaksin (122)

pigem ei teavitaks (27)

kindlasti ei teavitaks (10)

ei oska vastata/ei tea (19)

3. vaimset vägivalda

kindlasti teavitaksin (29)

pigem teavitaksin (85)

pigem ei teavitaks (318)

kindlasti ei teavitaks (97)

ei oska vastata/ei tea (51)

4. majanduslikku vägivalda

kindlasti teavitaksin (100)

pigem teavitaksin (166)

pigem ei teavitaks (175)

kindlasti ei teavitaks (48)

ei oska vastata/ei tea (91)

Kui soovid kommenteerida oma eelnevaid vastuseid, on Sul võimalik seda teha järgnevas lahtris:

Kui Sa langeksid täna füüsilise lähisuhte/perevägivalda ohvriks, kuidas Sa käituksid? *

Vali kõik, mis sobivad:

Helistaksin viivitamatult hädaabinumbril 112 (281)

Teavitaksin politseid hiljem (192)

Fikseeriksin vigastused EMOs või perearstil (486)

Paluksin abi kohaliku omavalitsuse töötajatelt (27)

- Prooviksin olukorda lahendada ise (277)
- Teavitaksin teisi majaelanikke, naabreid, korteriühistu juhti (24)
- Räägiksin sõpradele/tuttavatele/sugulastele (421)
- Kontakteeruksin juristi või advokaadiga (140)
- Lõpetaksin vägivaldse suhte vägivallatsejaga (468)
- Pöörduksin naiste tugikeskusesse (144)
- Otsiksin psühholoogilist abi (264)
- Räägiksin oma juhtumist meedias (17)
- Ei teeks midagi (10)
- Ei oska vastata/ei tea (24)
- ... (25)

Soovi korral põhjenda või täienda oma eelnevat vastust:

Milliseks hindad naistevastase vägivalla (sh kodu/pere/lähisuhtevägivalla) olukorda Eestis? *

- probleem on tõsine; riik peaks sellega rohkem tegelema (513)
- probleem on olemas, kuid sellega tegeletakse piisavalt (63)
- probleem puudub, sest seda esineb väga harva (3)
- probleem puudub, sest vägivald on elu osa (1)

Palun põhjenda oma eelnevat vastust:

Mis peaks Sinu arvates juhtuma, et Eestis kaoks naistevastane vägivald täielikult? *

Kas ja mida soovid veel antud teema kohta öelda?

Küsitlus naistevastase vägivalla ohvritele

1. Kas usaldate Eesti õiguskaitseasutusi (politsei, prokuratuur, kohus)? *

jah / pigem jah (20)

ei / pigem ei (15)

Palun selgitage oma vastust eelnevale küsimusele. *

2. Kas Teie hinnangul on naistevastase vägivalla menetlemine ning käsitlemine Eesti õiguskaitseasutuste (politsei, prokuratuur, kohus, advokaatuur jt) poolt erapooletu, austav, professionaalne ning mittediskrimineeriv? *

jah / pigem jah (5)

- ei / pigem ei (21)
- ei oska vastata (9)

Palun selgitage oma vastust eelnevale küsimusele. *

3. Kas Teie arvates kaitseb hetkel kehtiv seadusandlus piisavalt naistevastase vägivalla ohvreid Eestis 2021. aastal? *

- jah / pigem jah (4)
- ei / pigem ei (18)
- ei oska vastata (13)

Palun selgitage oma vastust eelnevale küsimusele. *

4. Kas Teie hinnangul on naistevastase vägivalla ohvrite tugiteenused Eestis piisavad? *

- jah / pigem jah (11)
- ei / pigem ei (16)
- ei oska vastata (8)

Palun selgitage oma vastust eelnevale küsimusele. *

5. Kas teate, millised on kuriteoohvrite õigused kriminaalmenetluses? *

- tean täpselt või suhteliselt hästi (3)
- tean enam-vähem (7)
- tean natukene/vähe (13)
- pole õrna aimugi (6)
- ei tea, aga tean, kust vajaduse korral saada teada (6)

Kas sooviksite veel midagi antud teema kohta öelda?

Rahvauuring naistevastase vägivalla õigusteadlikkuse kohta Eestis

Sinu sugu: *

- mees (20)
- naine (200)

Sinu vanus: *

- olen kuni 14 aastat vana (0)
- olen 15-25 aastat vana (78)
- olen 26-49 aastat vana (131)
- olen rohkem kui 50 aastat vana (11)

Kas te olete kokku puutunud Eestis naistevastase (sh kodu/pere/lähisuhte-) vägivallaga? *

- jah (114)
- ei (95)
- ei oska või soovi vastata (11)

Soovi korral põhjenda selles lahtris oma vastust eelnevale küsimusele:

Kas tead, millised on kannatanu õigused kriminaalmenetluses? *

- tean väga või suhteliselt hästi (15)
- tean enam-vähem (33)
- tean natukene/vähe (101)
- pole õrna aimugi (71)

Kas teadsid, et Eestis sätestab kannatanu õigused kriminaalmenetluses kriminaalmenetluse seadustik? *

- jah (114)
- ei (106)

Kas teadsid, et kriminaalmenetluses on kannatanul õigus:

1. vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine * (jah - 103, ei - 117)
2. taotleda, et ülekuulamist viiks läbi ohvriga samast soost isik, kui tegemist on seksuaalvägivalla, soolise vägivalla või lähisuhetes toime pandud kuriteoga * (jah - 101, ei - 119)
3. võtta menetlustoimingule saatjana kaasa üks tema poolt valitud isik * (jah - 46, ei - 174)
4. tutvuda menetlustoimingu protokolliga ning teha selle kohta avaldusi * (jah - 120, ei - 100)
5. tõlgi abile * (jah - 171, ei - 49)
6. taotleda kriminaaltoimiku materjalidega tutvumist * (jah - 121, ei - 99)
7. keelduda ütluste andmisest pereliikme vastu * (jah - 126, ei - 94)
8. taotleda lähenemiskeelu kohaldamist * (jah - 209, ei - 11)
9. saada kriminaalmenetlusega tekkinud kulude hüvitist * (jah - 74, ei - 146)
10. esitada kurjategija vastu tsiviilhagi (tema põhjustatud kahju hüvitamise nõude) * (jah - 146, ei - 74)

Kas teadsid, et Eestis on vähekindlustatud inimestel (muuhulgas kannatanul kriminaalmenetluses) võimalik taotleda õigusteenuse osutamist riigi kulul ehk riigi õigusabi? *

- jah (139)
- ei (81)

Kas teadsid, et Eesti riigil on kohustus:

1. kaitsta naisi vägivalla kõigi vormide eest; * (jah - 127, ei - 93)
2. ennetada ja tõkestada naistevastast vägivalda ja perevägivalda; * (jah - 155, ei - 65)
3. võtta naistevastase vägivalla eest vastutusele; * (jah - 165, ei - 55)
4. likvideerida naistevastane diskrimineerimine. * (jah - 101, ei - 119)

Kas teadsid, et Eesti seaduse kohaselt on naistevastase vägivalla ohver naine, kellele tema suhtes toimepandud soolise vägivalla või ka sellega ähvardamisega on tekitatud kas füüsilisi, seksuaalseid, psüühilisi või majanduslikke kahjusid või kannatusi kas avalikus või eraelus? *

- jah (161)

ei (59)

Kas teadsid, et perevägivallana mõistetakse igasuguseid füüsilise, seksuaalse, psüühilise ja majandusliku vägivalla akte, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallaakti toimepanija elab või on elanud ohvriga samas elukohas? *

jah (144)

ei (75)

Kas teadsid, et Eesti peab naistevastase (sh lähisuhte-) vägivalla ohvrile tagama:

1. huvide ja õiguste kaitse (mh nendest informeerituse), ohvriloodava kuvandi kaitse ja ohvri eraelu puutumatus; * (jah - 123, ei - 97)
2. vajalikud tugiteenused ning nendest informeerituse; * (jah - 164, ei - 56)
3. kaitse ähvardamise, kättemaksu ja korduva viktimizeerimise eest; * (jah - 103, ei - 117)
4. uurimise ja kohtumenetluse liigse viivituse; * (jah - 98, ei - 122)
5. kaitse riigi teisese viktimizeerimise ning diskrimineerimise eest; * (jah - 59, ei - 161)
6. võimaluse vältida süüteo toimepanijaga kokkupuutumist kohtu ja õiguskaitseorganite ruumides; * (jah - 99, ei - 121)
7. informeerituse menetluse kulgemisest; * (jah - 156, ei - 64)
8. ohu korral informeerituse, kui süüteo toimepanija põgeneb või vabastatakse ajutiselt või lõplikult. * (jah - 102, ei - 118)

Kas teadsid, et Eesti on liitunud konventsiooniga (riikidevahelise kokkuleppega) naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta? *

jah (60)

ei (160)

Kas teadsid, et on Eesti on liitunud Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooniga? *

jah (64)

ei (156)

Kas teadsid, et naiste tugikeskuse teenus seisneb:

1. vajaduse korral ohvrile ja tema lastele turvalise ajutise majutuse tagamises kuni 6 kuud; * (jah - 146, ei - 74)
2. ohvri ja tema laste esmases kriisinõustamises; * (jah - 199, ei - 21)
3. ohvri juhtumipõhises nõustamises, sealhulgas info jagamises väljaspool tugikeskust kättesaadavate abivõimaluste kohta; * (jah - 191, ei - 29)
4. vajaduse korral ohvri psühholoogilises nõustamises või psühhoteraapias; * (jah - 184, ei - 36)
5. vajaduse korral ohvri juriidilises nõustamises; * (jah - 144, ei - 76)
6. ohvriga kaasas olevate laste abivajaduse hindamises ja esmases nõustamises. * (jah - 162, ei - 58)

Kas Sa teadsid, et Eestis on naiste tugikeskuse teenus olemas igas maakonnas? *

jah (73)

ei (147)

Kas teadsid, et kehaline väärkohtlemine, mis on toime pandud lähisuhtes, on Eestis raske kuritegu, mille eest on võimalik karistada rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega? *

- jah (101)
- ei (119)

Kas teadsid, et lähisuhtevägivalla ohvriks peetakse ka seda pealt näinud last? *

- jah (82)
- ei (138)

Kas teadsid, et ahistav jälitamine on Eestis kuritegu? *

- jah (129)
- ei (91)

Kas teadsid, et Eestis on võimalik oma õiguste kaitseks taotleda lähenemiskeeldu? *

- jah (213)
- ei (7)

Kas teadsid, et lähenemiskeelu rikkumine on Eestis kuritegu? *

- jah (185)
- ei (35)

Kas teadsid, et tapmisega, tervisekahjustuse tekitamisega või olulises ulatuses vara rikkumise või hävitamisega ähvardamine on Eestis kuritegu? *

- jah (170)
- ei (50)

Kas teadsid, et Eestis on karistatav ka kuriteokatse? *

- jah (159)
- ei (61)

Kas teadsid, et Eestis on seksuaalne ahistamine (tahtevastane ja alandav seksuaalse iseloomuga tahtlik tegu) väärtegu? *

- jah (178)
- ei (42)

Kas teadsid, et Eestis on sätestatud kriminaliseeritud süüteod ja neile vastavad karistused karistusseadustikus? *

- jah (175)
- ei (45)

Kui suure protsendi kõigist registreeritud kuritegudest (!) võisid Sinu hinnangul moodustada perevägivallakuriteod 2020. aastal?

- 1-5% (20)
- 6-10% (43)
- 11-15% (52)
- 16-20% (39)
- 21-25% (37)
- 26% või rohkem (28)

Kui suure protsendi registreeritud vägivalgakuritegudest (!) võisid Sinu hinnangul moodustada perevägivallakuriteod 2020. aastal?

1-15% (18)

16-30% (39)

31-50% (78)

51-75% (67)

76% või rohkem (17)

Kas tead, milliselt Eesti internetileheküljelt saab otsida Eesti seaduseid ja kohtulahendeid? *

jah (142)

ei (78)

Kas tead, kuidas teha kindlaks, et mingi kindel seadus Eestis praegu kehtib ning et see seadus ei ole aegunud (näiteks kehtis hoopis 5a tagasi)? *

jah (124)

ei (96)

Kas teadsid, et 110 ei ole enam politsei hädaabinumber ning Eestis on hädaabinumbriks vaid 112? *

jah (209)

ei (11)

Kas ja mida sooviksite veel öelda naistevastase vägivalla teemal?

LISA 6 - näited kvalitatiivsetest vastustest

1. Vägivallaohvrid pidasid vägivallaaktist teavitamise kogemust negatiivseks järgnevatel põhjustel ehk nende hinnangul:

- **politsei ei reageerinud kuriteoteate avaldusele või ei saanud ohver selle kohta infot, mh ei võetud ohvriga hiljem politsei poolt enam ühendust;**
- **kui politsei vägivallaaktile reageeris, oli politsei ohvrite suhtes ükskõikne/tülpunud; ohvrid ei kogenud politsei poolt piisavalt empaatiat/mõistmist, emotsionaalset tuge ja toetust, kuid oleksid seda soovinud** (nt “kedagi ei huvita”, “viide, et seinal on number, millele saate helistada, kui tahate rääkida, ei olnud piisav”...)
- **vägivallaaktist politseile teavitamine ei lõpetanud vägivalda vägivallatseja poolt ja/või ei andnud ohvri jaoks kasulikke tulemusi** (nt “lootsin, et politseile avalduse esitamine lõpetab koheselt vägivalda, kuid tänaseks on ahistamine kestnud juba 7a.”, “olen alaealisena teavitanud koduvägivallast, aga kasutegur oli väike”, “üleüldiselt kogesime nii verbaalset kui ka füüsilist koduvägivalda ligi 11 aastat ning politsei kutsusin kahel korral, kuid kummalgi korral polnud väga tolku sellest”, “korduva perevägivalla teavitamise puhul oldi ainult ühel korral kolmest päriselt kasulikud”..)
- **politseid teavitati (mh kutsuti sündmuspaika), kuid tagajärgi õiguskaitsesutuste poolt ei järgnenud, mh vägivallatsejat ei karistatud** (nt “ei tehtud midagi”, “süüdlane ei saanud mingit karistust”, “nad ei suutnud teda karistada”, “kuna tal oli “puhas” history, ei suutnud nad teda karistada ja ta muudkui jätkas”, “ütlushi andes oli tunda kohesest tülpunud suhtumist, et see läheb kuhugi sahtlisse ja sellega ei proovitagi midagi ette võtta ja nii ka läks”);
 - **lisaks esines ohvreid, kes teavitamise tagajärjel sattusid veelgi suurema vägivalda ohvriks vägivallatseja poolt** (nt: “Minuga võttis ühendust paar päeva hiljem ohvriabi spetsialist ja andis psühholoogi numbri, kelle juurde võiks mees pöörduda. Kui soovitus mehele edastas naeris ta mu välja ja ütles, et võin ise arsti juurde minna ja kui kunagi veel politsei talle kustun, siis seda ka tõsiselt kahetsen ja nii lihtsalt sellest ei pääse. Mehele mingeid tagajärgi ei kaasnenu sellega. Mulle aga küll, sest sattusin veelgi suurem alandamise, mõnitamise ja ähvardamise alla, et olin julgenud politseid asjasse segada”).
- **politsei võttis ohvri jaoks ebameeldiva/üleoleva/süüdistava hoiaku või usuti vägivallatsejat, mistõttu süvenes ohvri trauma veelgi** (nt “usuti teda mitte mind”, “tundus justkui politseinikud nõustusid temaga (mu elukaaslane võib olla väga veenev)”, “järelkontrolli teinud politseinik julges alguses mind mõnitama hakata ja vähendas toime pandud kuritegu”, “administraatori laua taga olev meespolitseinik naeris mulle näkku ja ütles, et sinise silmata ei saa nad midagi teha - sain seal paanikahoo ja nii see asi jäigi, ei mingit abi, mistõttu kolisin inimese eest põgenemiseks Eestist ära, sest olukord aina eskaleerus”, “politsei lõpetas menetluse öeldes, et see oli minu enda tahe, et mulle kallale tuldaks”, “mind kallati baari ees süütevedelikuga üle ning üritati põlema panna, kuid politseiuurija alavääristas ja naeruvääristas juhtumit ning ütles, et nii tühise asja pärast patja ju ometi ei nuta mitu päeva”, “Teatasin politseile vägistamisest ja uurija püüdis iga hinna eest tõestada ja küsimustega suunata sinna suunas, et ise tahtsin seda vahekorra. Sellest, et olin selgelt “ei” öelnud, ei piisanud, oleksin pidanud tema arust endast kaks korda suuremale mehele füüsiliselt vastu hakkama. Olin 15 ja ei osanud end kuidagi maksma panna ja mäletan selgelt, kuidas mu aju tookord ‘jäätus’ - nii soovimatu vahekorra ajal kui ka hiljem politsei küsimuste peale. Politseis käik süvendas saadud traumasid veelgi ja alles nüüd pea kaheksa aastat hiljem suudan sellest alles esimest korda kirjutada”, “Klubis pandi joogi sisse korgijooki. Politsei suhtumine oli minusse et olen purjus ja miniseelikuga klubis (olin terve õhtu peale tarbinud 2 pokaali veini). Kui palusin teha testi et määrata korgijoogi esinemist organismis öeldi et kui see tulemus on positiivne saan ise karistada narkootiliste ainete tarvitamise eest. Väga traumatiseeriv kogemus oli!”, “kannatanud peedistati jaoskonnas mitu tundi kauem kui pätti, kelle ma neile üle andsin (kontrolliti dokumente ja lasti lahti)”, “kurikas ja paar sõpra oleks olnud nendes situatsioonides tõhusam ja kiirem lahendus, väldin edaspidi sellistes situatsioonides nende poole pöördumist.”, ...)
- **menetlus lõpetati tõendite puudumise tõttu** (nt “kuigi oli olemas otsene ülestunnistus ründaja poolt”)
- **politsei ei tahtnud ohvri avaldust vastu võtta** (nt: “Mu esimene elukaaslane oli minu suhtes vägivaldne. Kui ma siis lõpuks julgesin Rāpinas politsei poole pöörduda, siis_mult ei tahetud isegi avaldust vastu võtta ehk seda ei registreeritudki. Korrutati, et lepite ikka ju ära ja otsiti

lihtsalt kohta kuhu mind ära saata selleks õhtuks, et ma koju ei peaks minema aga ka et nemad ilmselgelt minuga ei peaks tegelema. Leiti mu ülemuse kontaktid ja viidi tema juurde. “

- **politsei ütles ohvrile, et midagi pole teha või vägivaldaakti järgselt teha ei saa** (nt “politsei ütles perevägivalla puhul, et ei sekku sise-probleemidesse ja kuna füüsilisi vigastusi pole ette näidata, siis ‘lihtsalt’ ära tappa lubamist vastutusele võtta ei saa”, “ex elukaaslane jälitas mind, ähvardas mu peret vägivallaga, mu uut elukaaslast vägivallaga ja mu kodu põlema panna jne, kuid politsei nentis, et tegelt midagi teha ei ole”, “politsei ametnik ütles, et kahjuks ei ole loota mingit tulemust ja võimalik, et isegi ei võeta kohtus arutusele, kui peaksin seda teed minema”...)
- **politsei uurija oli ohvrile teinud lubaduse, millest hiljem kinni ei peetud** (nt “pidin ikkagi ahistuse toimepannud isikuga kohtus ühes ruumis olema”, “mind lubati menetlusega kursis hoida, kuid keegi seda siiani pole teinud”)
- **politsei jõudis sündmuskohale liiga hilja**, nt tund aega hiljem.

2. Küsimusele vastati “pigem jah” (45,2%) peamiselt põhjusel, et Eesti Vabariigi rahva seas ei olda valdavalt Eesti õiguskaitseasutustega (mh negatiivselt) kokku puutunud, mistõttu eeldatakse ja usutakse senikaua parimat Eesti õiguskaitseasutustest ning ei nähta põhjust õiguskaitseasutusi seni mitte usaldada. Isegi, kui negatiivne kogemus on varasemalt ilmnunud või ollakse seda kogenud, siis usutakse, et vägivald on teemana olnud Eesti ühiskonnas viimastel aastatel fookuses ja aktuaalne, teadlikkus vägivalla olemusest on tõusnud ning usutakse, et õiguskaitseasutustes ei julgeta vägivallaohvrit seetõttu (enam) halvasti kohelda, mh loodetakse kaasaegsete teadmiste ja koolituste peale. Arvatakse, et vägivald võetakse teemana tõsiselt ja õiguskaitseasutustes suhtutakse sellesse täie tõsidusega.

Vastanute seas esines ka palju inimesi, kes olid Eesti õiguskaitseasutustega kokku puutunud, mh hindasid kokkupuudet positiivseks. Näiteks ollakse õiguskaitseasutuses ise mingil ajahetkel elust tõotanud või tuntakse asutuste tööd ja toimimist muudel põhjustel, näiteks töö või tuttavate läbi ollakse näinud õiguskaitseasutuste tööd kõrvalt või ollakse kokku puutunud õiguskaitseasutustes töötavate inimestega. Esineb inimesi, kellel on õiguskaitseasutustes tutvusi, nt politseis või inimestega, kes vägivallaolukorras neid aidata oskaksid. Lisaks teatakse muul moel positiivseid juhtumeid või ollakse ise kogenud õiguskaitseasutustega seoses positiivset, nt olukordi, kus ohvrit usuti, ta sai abi ja vägivallatsejale järgnesid sanktsioonid.

Rahva seas usutakse, et ametnikud eri asutustes teevad oma tööd südame ja hingega¹⁸¹. Palju eeldatakse, usaldatakse, loodetakse ja usutakse, mh tahetakse või eelistatakse väga uskuda, et õiguskaitseasutuste töötajad ja inimesed üleüldiselt on heatahtlikud ja annavad endast parima. Usutakse Eesti õigusriiki ja sellesse, et kui ohver aitaks menetlusele ise kaasa (nt koguks ise vägivallajuhtumi puhul tõendeid), siis oleks kogemus õiguskaitseasutustega positiivne ja tõendite olemasolul saadaks abi, mh arvatakse, et probleem võib esineda pigem Eesti seadustes ja tõendamises kui õiguskaitseasutuste töös või suhtumises. Rahva seas arvatakse, et Eesti politsei on väga tasemel ja suudab vägivallaohvreid kaitsta kvaliteetselt ja efektiivselt, mh usutakse õiguskaitseasutuste ohvrikesksesse lähenemisesse ja töötajate koolitustesse.

Palju usutakse õiguskaitseasutuste professionaalsesse, erapooletusse, austavasse ning mittediskrimineerivasse suhtumisse ka selle tõttu, et iseennast usaldatakse, ollakse enesekindlad ning abi ja õigusi julgetakse ka probleemide ilmnemise korral nõuda. Kuigi enamjaolt õiguskaitseasutuste süsteemi tervikuna usaldatakse olenemata negatiivse kogemusega kokkupuutest või sellest kuuldu korral, siis nenditi et palju sõltub ka inimesest, kellega konkreetse juhtumi puhul kokku puutuda ja vägivalla liigist, näiteks kurdeti muret koduvägivalla osas; arvatakse, et suvalist juhtumit menetletaks kindlasti hästi.

¹⁸¹ Eelkõige, kuna see on nende töö. Levinud oli vastanute seas suhtumine: “kelle muu poole siis pöörduda? Kelle peale mul muidu loota oleks? Keda ma siis veel usaldan? Kes siis veel mind aitaks? Kuhugi mujale pole ju pöörduda? Kui ma meie õigusorganeid ei usalda, siis keda veel?” jm.

3. Küsimusele vastati "pigem ei" järgnevatel põhjustel:

- ollakse varasemalt kokku puutunud negatiivse kogemusega seoses Eesti õiguskaitseasutustega (nt politsei ei reageerinud vägivaldlaaktile, eemaldasid kodust ohvri mitte vägivaldlatseja, ei taganud ohvri edasist turvalisust pärast vägivaldlaakti või ei jäänud seda kontrollima, oli ohvri suhtes passiivse/ükskõikse või agressiivse/üleoleva/süüdistava suhtumisega, menetlus oli liialt pikk, kallid või ei saanud lahendust ja/või kohtuotsust ei järgnenud jm) (nt: "Vägivalda jätkumise korral ei huvita kedagi, avaldusi tehtud mitmeid, midagi ei tehta", "Lisaks kasvasin ka ise vägivaldse isaga ning kui ema isale politsei kutsus, siis olid nad lihtsalt "julgestuseks" seal, et me emaga saaks asjad pakkida ja oma kodust ära minna. See ei tekitanud mitte mingisugust usaldust, sest pigem tuleks vägivaldlatseja eemaldada kui ohvrid oma kodust ära ajada (pidin veel järgmine päev rõõmsa näoga kooli minema nagu midagi poleks juhtunud) ning kui olime majast välja saanud, siis lahkusid ka nemad ehk see mis meist edasi sai (kas jõudsimel turvalisse kohta kohale või ei) polnud neile enam oluline.", "Olen kokku puutunud selliste politseinikega küll, kes ei ole kõigiga ühtemoodi austavad ja tihti on ülalt-alla-vaatava suhtumisega.", "Kogemuspõhine tunnetus", "Elu on näidanud, et Eesti politsei prioriteet ei ole naiste õigusi kaitsta", "Ma ei tunne, et süsteem töötaks naiste kasuks", "Kuna tean politseisüsteemi väga lähedalt siis on täna suur puudus lähisuhte vägivalda tundvatest ametnikest ja noored, kes alles koolipingist tulevad ei valda teemat. Menetlus tähtsajad on ebamõistlikult pikad ja vahel ei võeta isegi ühendust ohvriga. Prokuratuuri ja kohtu osas olen samuti väga skeptiline, tänaseni ei ole minul veel olemas kohtuotsust. Viisin läbi ise just ülikooli tööraames lähisuhtevägivalda ohvrite kogemused ametiasutustega uurimistöö ning mille tulemusel leidis enamust vastanutest, et kriminaalmenetlus ja kohtuotsused ei leevenda meie riigis ohvrite kannatusi. Pigem on ohver rahul politsei tööga, kes on esmatasandi ametiisik ja palju vähem ollakse rahul kohtu ja prokuröri tööga.", "Ma kindlasti pöördusin abi saamiseks politsei poole, aga kuna varasem kogemus on olnud negatiivne, siis kardan kogeda sarnast käitumist."kohtuprotsessid on pikad ja kallid: "kohtusse minek on kallid ja vägivaldse kogemuse pikemaks venitamine, tahaksin hakata tervenema, pidev meeldetuletamine on väärt.", "Politsei ja prokuratuur on minu kaaslasega kasutanud ebavajalikke võtteid, sellepärast, et läks küsima, miks nad alaealist ründavad. Leian, et on palju ebaprofessionaalseid töötajaid, kes ei tohiks sellel ametipostil töötada.", "On kogemused teistlaadi vägivaldaga, kus ma olin olukorras, kus ma pidin politseile hoopis tõestama, et ma ise süüdi ei ole.", "Kuna kogemus näitas, et politsei ei viitsi isegi tunnistajaid üle kuulata ja tõendeid koguda. Kuna lapse isa on raske isiksus, siis ilmselt oleks temaga kohtusse pöördumine probleemne ja seetõttu politsei lõpetas menetluse, sealjuures võttes seisukoha, et see mind rünnati, oli minu enda süü.", "Olen kõrvalt näinud, et tavaliselt tuleb politsei kohale, küsib mis juhtus, palub ära leppida või küsib, kas tahate avaldust teha. Tavaliselt see kaugemale ei jõua.", "Kuna negatiivne kogemus olemas, siis pole kindel et abi saaksin", "Olen muude muredega politsei poole pöördunud (varastatud jalgratas jne) ning mind ei ole tõsiselt võetud. Ei ole ka head kuulnud ümberringi. Samas see on pigem eelarvamus.", "Ehkki olen PPAs töötanud ja sisekliimat näinud, samuti võtnud vastu avaldusi lähisuhtevägivalda asjus, ei tunneks ma avalduse tegijana, et mu probleemi suhtutakse täie tõsidusega või vaadatakse võrdset varalise kahju alla liigituvate seadusrikkumistega (ärandatud sõidukid, pisikelmused jne). Tõsi, meil on toimiv ohvriabi, aga sageli on koduvägivalda dokumenteerimine kordades keerulisem, kui varaline kahju eeskätt seetõttu, et vaimne vägivald jne pole selgelt tõendatav. Nendes koduvägivalda olukordades saavad kokku emotsioonid, psühholoogia ja väga palju subjektiivset materjali - meil on sõna sõna vastu. Võin ainult oletada, et põhjus, mis nii vähe teateid tegelikult koduvägivaldast/lähisuhtevägivaldast politseisse jõuab, ongi eeskätt see, et meil puudub professionaalne kompetents (empaatilised ametnikud) ja vähe "edulugusid" võttes, kus ohver on saanud realselt abi. Enamasti jäävad, minu silmis, võimude käed niivõrd intiimse teema puhul lühikeseks. "Edulugude" puudumine demotiveerib ohvrid abi paluma, sest niivõrd tundliku teemaga võõraste inimeste ette tulla, sealjuures abita jäädes on justkui kinnitus, et ise olid süüdi... või et see ongi normaalsus, mis ohvritega toimub.", "Eelneva kogemuse põhjal ei usalda enam nii väga politseid.", "Kogemused kokkupuutest politsei ja uurijatega", "Isiklik kogemus on, et minult oodati vaikides kõige välja kannatamist ja vastuhakk oli kuritegu kõigi silmis.", "Olen tööalaselt tegelema nii seksuaal- kui perevägivalda kogemused naistega ning nende kohtlemine nii politsei kui õiguskaitse organite poolt on olnud tihti alandav, süüdistav ning kurjategijat õigustav.", "Kogemus 2020 poja hooldusõiguse küsimuses, kus vägivaldsuse faktile mitte mingit tähelepanu ei pööratud. Seetõttu ei usu, et kohus kunagi mind usuks. Mulle öeldi, et politsei väljakutsed ja kiirbikaart ei tõesta midagi, kui

politsei tunnistajaks polnud. „, Olen tahtnud naabrile politsei kutsuda, sest tundus, et seal on vägivaldne tüli ja politseist vastati, et äkki neil on lihtsalt kirklik suhe :(“ ...)

- **ollakse kuulnud negatiivsetest kogemusest seoses Eesti õiguskaitseasutustega sõprade/tuttavate/erinevate sotsiaalmeedia gruppide/ajakirjanduses ja meedias kajastatud lugude/uuringute/kohtulahendite kaudu, mh ei ole kuulnud edulugusid** (nt: “olen piisavalt kuulnud lugusid, kus naised taasohvristatakse”, “olen saanud infot, et Eestis ei aita sind õiguslikult mitte keegi”, “olen lugenud ka teisese ohvristamise teemal Eesti ametnike seas läbiviidud uuringu raportit ja selle põhjal kipun kahtlema”, “kuuldes lugusid, kuidas politseinikud sõidutavad üksteist ametiautodega nagu taksod ja ühistel koosolemistel naeravad laipade üle, ei tekita neisse suurt usaldust”, “tutvusringkonnas on juhuseid, kui politsei ei sekkunud, sest koduvägivald ja tean ka juhuseid, kus öeldi, et olete mõlemad purjus jne”, “Olen näinud palju lugusid naistest, kelle politsei lihtsalt minema saadab “tõendite puudumise” vm pärast”, “Niipalju kui on eelnevatest juhtumitest meediast või mujalt läbi käinud on, on jäänud mulje et olukorrad jäävad lahendamata või suhtutakse ohvritesse nagu nad oleks ise süüdi”, “Liiga palju kuulnud, kui palju ei aidata ohvrid.”, “KÕIK MIDA SIIANI LUGENUD JA KUULNUD OLEN ON SELLISE ARVAMUSE TEKITANUD.”, “Meedias kajastust leidnud juhtumite puhul on naised harva abi saanud”, Praegu lugedes kommentaariume mulle tundub, et pigem oleks see mulle kahjuks ning mind ei usutaks vaid pöörataks probleem minu peale tagasi.”, “ajakirjanduses avaldatu põhjal ei tundu, et oleks erilist lootust eriti kohtu osas”, “Olen kuulnud palju kogemusi ohvrid süüdistavatest hoiakutest uurijate seas.”, “Kui minu ema helistas politseisse alkoholi juures toimunud vägivalla järel, siis politseinik naeris ta välja ja mõnitas teda.”, “Juhtumid mu sõprade ja tuttavatega on näidanud, et kahjuks pole politseisse pöördumisest abi ning see pigem süvendab läbielatud traumasid.”, “olen eelnevalt uudistest kuulnud, et ei võeta suuresti selliste insidentide pärast mingeid samme. Asi tavaliselt lõpeb suurema juhtumiga, kus ohver saab väga suuri vigastusi.”, “Olen kuulnud pigem negatiivset kajastust ning suutmatust probleeme tõsiselt võtta / lahendada”, “Kuuldu ja meedias nähtu põhjal ei ole neist kujunenud eriti paljulubav imago.”, ““Olen kuulnud ja lugenud palju juhtumeid, kus probleem lõpeb ohvri süüdistamisega.”, “Lihtsalt tundub et seda teemat ei võeta tõsiselt”, “Soopõhist vägivaldale ei võeta Eestis ametiisikute poolt eriti tõsiselt ja mittediskrimineerivalt. Ohvri süüdistamise mentaliteet on tugev.”, “Eelkõige loodan, et eksin vastates pigem, ei. Kahjuks ei ole mulle meie õigusriigis jäänud muljet, et kaitstakse seda kellel on õigus vaid pigem seda kellel on rohkem raha. Oleme ikka minu meelest nõuka-aegsed jäänukid kus “money talks and bull-shit walks”, “Enamasti on need olukorrad minu sõna tema sõna vastu ja väga raske on haiget saanud poolena ennast õigustama hakata neile, kes on samuti enamasti mehed ja ei mõista ega pruugi uskuda”, “Varasemalt meediast läbi käinud lood perevägivalla/ naistevastase vägivalla kohta on enamjaolt näidanud, et ohver tuge ei saa (kas seda siis selle näol et õiglust ei seata jaole või koheldakse ohvrit politseitöötajate poolt ebaseaduslikult) ja karistada enamus vägivallatsejaid ei saa (või siis saavad karistatud väga minimaalselt).”, “Olen kõrvalt näinud ja kuulnud palju juhtumeid, kus siis õiguskaitse korduvalt taasohvristab kannatanut ja mõnikord ka pisendab kogetut.”, “Sõbranna kutsus kunagi mehele politsei, mees oli teda laste ees juukseid pidi mööda pöranadal lohistanud, asjale oli eelnenud ca aastane vaimne ja ka vähemal määral füüsiline vägivald. Politsei tulek ärritas meest veel rohkem aga suutis rahulikuks jääda, kuna korter oli mõlema nimel ütles politsei, et kuna naisterahval füüsilise vägivalla tunnuseid ei ole, siis ei saa nad midagi teha. Peale politsei lahkumist pani mees naise vannituppa kinni karistuseks, ilma telefonita.”, “Kahjuks nii palju, kui kuulnud olen, ei ole väga positiivset kuulnud. Selle järgi eeldan, et pigem ei.”, “Tundub teiste kogemuste pealt, et see on pigem mõttetult närvikulu ja abi sealt ei saa”, “Nii palju kui (meediast ja sotsiaalmeediast) minuni kogemusi on jõudnud, ei tekita see kindlust, et saan asjakohast abi. St põhine teiste kogemustele.”, “Olen kuulnud liiga palju kohutavaid näiteid sellest, kuidas ohvrit süüdistatakse.”, “Olen kuulnud ja lugenud teiste lugusid, mis kajastavad pigem negatiivseid kogemusi.”, “Kogemuslood räägivad vastupidist, stereotüüpne suhtumine vägivaldale on hirmutav”, “Olen kuulnud situatsioonidest, kus politsei ei ole abiks olnud sellistes olukordades.”, “Kui palju on välja tulnud juhtumeid, et naised

diskrimineeritakse isegi riigiametnike poolt, et ametnikud võtavad poole, avaldavad isiklikku arvamust jne.”, “Varem oleksin ilmselt neid usaldanud ja arvanud, et mind võetakse tõsiselt, kuid nüüd lugedes üha enam ja enam meedias, kuidas politsei ei võta naisi tõsiselt ja kuidas meedia ning ühiskond reageerib avalikele lugudele, see on lihtsalt kurb ja vastik.”, “Ei usalda, sest tuttavad on pöördunud füüsilise vägivalla ilmsete tunnustega ja arstitõendiga ja pole mingit abi politseist saanud.”, “Vastasin pigem ei, kuna sõprade ning tuttavate kogemuste ja meediakajastuste jms põhjal on jäänud pigem negatiivne mulje õiguskaitseasutuste käitumisest sellistes olukordades. Professionaalselt ja mittediskrimineerivalt kaitsmist ma veel võiks usaldada mingil määral aga austavat ja erapooletut käitumist ma ei usu, et mulle võimaldataks.”, “Erinevatest meediakanalistest on silma jäänud aspekt, et Eestis on perevägivalla menetlemine küllaltki tagurlik.”, “Teiste inimeste kogetu kohta loetu, sh valdkonnaga põhjalikult kursis inimeste jagatu.”, “Lähtudes eelnevatest meedias kajastatud ja kuulnud juhtumitest siis alati on ka ohvreid süüdistatud enda "provokatiivses" käitumises”, “Olen kuulnud sõprade kogemusi ja need ei ole olnud meeldivad. Sellises olukorras jäetakse mulje, et sina olid süüdi ja teise inimesega ei anna eriti midagi teha”, “Ma olen kuulnud väga palju lugusi oma lähedastelt ja uudistest selle kohta et nad ei ole väga professionaalsed ja ei suhtu sellesse väga põhjalikult, pigem tahavad endale kas kui ei "ohvrile”, “Mulje on jäänud selline kui uudiseid lugeda.” “Meediast kajastuv ja tuttavatega juhtunu on näidanud, et Eesti riigi suutmatud seadused ei taha inimest kaitsta - miks peaks politseigi?”, “Olen kuulnud naiste jutustusi sellest, et neid pole tõsiselt võetud ja see ei tekita usaldust.”, “Nii palju kui olen teiste lugusid kuulnud, on harva kõlav, et neid koheldi hästi, austavalt, erapooletult.

Olen lähedaselt inimeselt, kes on politseile ja kohtunikele pidanud vastavasisulisi koolitusi, kuulnud, milliseid suhtumisi esineb koolitustel (see küll juba aastaid tagasi).”, “Nii palju kui olen oma naistuttavatelt/sõbrannadelt, perekonnalt kuulnud ning ka meediast lugenud, ei tegeleta probleemiga absoluutselt. Ohvrit ei võeta tõsiselt, süüdistatakse, ei kuulata ära, tunnen, et ei usalda Eesti õiguskaitseasutusi.”, “Olen kuulnud lugusid, et politsei hoiab niinimetatud kodu-tülidest eemale.”, “Samuti olen rohkem leidnud avaldatuna negatiivseid kogemusi (artiklid Ekspressis, Sass Henno kirjutised).” Juhtumite käsitlemine ajakirjanduses, ohvrite taasohvristamine, kohtulahendid, kus ohver ei saa õigust jne”, “sõbranna kogemuse põhjal ilmselt ei võetaks midagi ette”, “Arvamuse olen kujundanud üldiselt teiste inimeste lugudelt, mida nad on sotsiaalmeedias jaganud. Ei ole jäänud muljet, et õiguskaitsejad kõik empaatilised ja mõistvad oleks.”, “Politsei on küll viimaste aastate jooksul teinud suure arengu, kuid siiski on liialt palju kuulda ja lugeda juhtumitest, kus politsei süüdistab ohvrit, kus ohvrile ei pakuta piisavat kaitset ja kus kohtuotsused on ebapiisavad.”, “Viimasel ajal on meedias ja sotsiaalmeedias kajastatud mitmeid juhtumeid, kus ohver ei ole abi saanud, temaga on käitunud mittelugupidavalt või taasohvristavalt. Seetõttu kardan, et õiguskaitseasutustes ei pruugi ohvril sellises olukorras alati kõige paremini minna.”, “Olen kuulnud palju rohkem negatiivseid lugusid, kui positiivseid. Negatiivseid siis selles mõttes, et ohvrit süüdistatakse, ei võeta tõsiselt, menetlemine venib jne.”, “Tean tehtud uurimustest, et neis organisatsioonides töötavad inimesed tegelevad tihti, ka pahaaimamatult, ohvrisüüdistamisega. Minu kui ohvri olusid ja vajadusi ei võeta nii tõsiselt ja empaatilisest suhtumisest ja suhtlemisest jääb tihti professionaalset olukorda nõudvates olukordades puudust. Ja mitte, et õigus ei austaks, vaid õigus on tundetuim.”, “Pigem ei usalda. Ma ei ole kuulnud väga palju edulugusid politseisse teavitamise ja soovitud tulemuse/õigluse saavutamise suhtes. Seega jah, pigem ei usalda.”...)

- **levinuks peetakse ohvrit süüdi pidavat ja süüdistavat suhtumist nii õiguskaitseasutustes kui ühiskonnas üldiselt** (nt: “ Kui oma emaga tol ajal sellest rääkis, oli enamasti teema, mis mina valesi tegin või ega mees ilmselt nii tugevasti ei tahtnud lüüa”, “Olen kuulnud ka lähisuhteasjaga tegelevat prokuröri ise arutlemas, et ega see asi nii mustvalge ole ja küllap kannatanu ikka ise ka.”, “Suhtumine on õiguskaitseorganitel nõukogude aegne - ise oled süüdi, et sellisesse olukorda end mässisid. Teine lause, mis minu hinnangul iseloomustab suurepäraselt piltlikult kogu süsteemi toimimist on - ise sa kandsid lühikest seelikut.

Absoluutselt mitte mingisugust abi nende poolt oodata ei maksa. Siiralt loodan, et 20-30. aasta pärast on meie ühiskonnast kadunud postkommunistliku siirdeühiskonna kultuuritrauma mentaliteet ja naised osatakse väärtustada, pidada inimväärteteks.”, “Kardan, et politseil on eelarvamus, et kui paarisuhtes mees vägivaldase naisega, siis lõpuks tehakse naisest ohver, nt vingub alati mehe kallal ja lõpuks midu heal ja rahulikul mehel sai mõõd täis. Kardan, et usutakse ka rohkem meest, kui ta nt ütleb, et pole teinud”, “Tundub, et levinud on ohvrisüüdistamise kultuur. See teeb väga ettevaatlikuks.”; “Samuti on iga meediasse jõudnud juhtumi puhul näha, kuidas kurjategijat toetatakse sama palju või isegi rohkem, kui ohvrit. Mul ei ole kahtlustki, et ka politseis ja muudes õiguskaitseasutustes töötab liiga palju selliseid inimesi, kes pigem süüdistavad ohvrit kui reaalselt vägivaldset (s.t tõenäoliselt küsitakse küsimusi stiilis "Mis sul seljas oli? Kas sa olid purjus? Miks sa seal üksinda olid?" jne jne”, “Arvan, et sellistel ametitel töötavad ka jäikade veendumustega inimesed, kes ei tee tööd erapooletult ega austavalt. “, “Eestis on pigem ohvrit süüdistav mentaliteet”, “Tundub et Eesti on soo- ja rollipõhine ühiskond. Lisaks on siin tugevalt juurdunud tõekspidamised ja kuvandid inimestest”, “ohvrisüüdistamise eeldus on liiga juurdunud”, “Tundub, et Eestis on pigem valitsevaks mõttemuster et ohver on ise süüdi.”, “Ühiskonnas on veel liialt palju hoiakuid, et naised ei ole meestega võrdsed, et naine justkui ise kutsub vägivalda välja.”, “Ühiskond tervikuna, s.h. politsei ja õigussüsteem on pigem ohvreid süüdistaval seisukohal. Ohver peab tõestama, et tema kallal on vägivalda tarvitatud, mitte vägivaldsete tõendamise, et ta ei ole seda teinud. See on ebaõiglane ja paneb traumeeritud inimesele liiga suure vaimse ja emotsionaalse koormuse oma õiguste eest võitlemisel.”, “Ühiskonnas levinud ohvrisüüdistamise mentaliteedi tõttu kardan, et ka politsei ei suudaks jääda professionaalseks.”, “Sest läbiv mentaliteet on ühiskonnas, et ohver peab a) kodust lahkuma, mitte vägivaldsete kui mängus on ka veel lapsed, siis peab ohver koos lastega leidma turvalise koha, selle asemel et vägivaldsete võiks sundida lahkuma ja b) sest tihti pakutakse esmase lahendusega ohvri ja vägivaldsete lepitamist/perenõustamist, mis minu jaoks on täiesti absurd. Ei kujuta ette, et kui mu partner oleks vägivaldne, siis ma pean temaga koos teraapias istuma.”, “Olen kuulnud palju rohkem negatiivseid lugusid, kui positiivseid. Negatiivseid siis mõttes, et ohvrit süüdistatakse, ei võeta tõsiselt, menetlemine venib jm”...)

- **tõenduslike probleemide pärast** (nt: “Näiteks vaimset vägivalda on keeruline tõestada.”, “Tean, et viimase 5 aasta jooksul on lähisuhtevägivalda ohvritega tegelemiseks loodud kriisiabikeskuseid ja politseinikke koolitatud, nii et õiguskaitseasutused on selles vallas oluliselt professionaalsemad kui varem, ent kuna seadusandlus nõuab minult kui vägivalda ohvrit endiselt tõendamiskohustust (+ tõendust, et ütlesin "ei", sinikaid, vermeid jm tõendusmaterjali), ei sooviks seda kadalippu kohtus läbi teha, mille tulemusel ka institutsioon mind traumeerib ja mis võib kesta aastaid jne.”, “Eks see oleneb sellest, kas mul oleks neile ette näidata reaalseid, füüsilisi tõendeid. Kui tõestust ei ole, siis ei usu, et oleks mõtet pöörduda politsei poole. Tõenäoliselt saadetakse sealt sama targalt koju tagasi ja oodatakse järgmist, hullemat vägivaldaakti.”, “Minu sugulase abikaasa töötab uurijana just lähisuhtevägivalda valdkonnas. Olen temaga antud teemal vestelnud, sest minu suurim hirm on see, et keegi vägistab mu ära. Küsisin talt, et kui antud olukord peaks juhtuma ja ma enesekaitseks enda ründajat vigastan, siis kas mina jääksin süüdi. Ta ütles, et selliste juhtumite puhul on väga raske tõestada, et sind rünnati ning ennetusmeetmena ise midagi seadusevastast tehes võid sa vangi minna ning nõ ohutum oleks lasta aktiil sündida ning seejärel rünnata, sest siis on sul asitõendid. Minu jaoks kõlab see meeletult jaburalt ning ei tekita minus tunnet, et ma olen kaitstud enda suurima hirmu eest. Kasutan ennetavaid meetmeid - ei käi pimedas üks, vajadusel kannan pipragaasi kaasas jne. Kui aga oleksin vägivalda ohver, siis usun, et tõendite olemasolul usaldaksin meie õigussüsteemi.”, “Koduvägivald on alati väga "he said, she said" situatsioon. Tunnistajad enamasti puuduvad, ainsaks märgiks et midagi üldse toimus on enamasti kas katki löödud kulm või murtud kondid. Pole objektiivselt võimalik hinnata kust situatsioon alguse sai, kuna iga olukord on väga individuaalne inimestele kes sellesse hõlmatud on. Inimestel kes töötavad õiguskaitseasutuste jaoks

jääb ainult võimalus hinnata olukorda enda kogemuste või nende puudumise põhjal.”, “Oleneb konkreetsest juhtumist, aga mulle on jäänud mulje, et kui sul ikka väga vettpidavaid tõendeid ei ole, siis jääd olukorras kaotajaks. Kui sind on löödud, aga suuremat nähtavat traumat kehal ei ole, siis kuidas sa seda ära tõendad? Sõna-sõna vastu lihtsalt kahjuks. Ja vaimsest ähvardamisest on veel keerulisem tõendeid koguda kui tegemist on suusõnalise ähvardamisega + konkreetset juhtumit toimumise hetkel ilmselt sul ei tule pähe tõendeid koguda või on liiga hirmus seda teha. Ehk ma ei kujuta ette, kuidas õiguskaitseasutused mind aitaks kui mul reaalseid tõendeid salvestuste vms näol ei oleks ja ei kujuta ka ette, et julgeksin sellisel kujul tõendeid koguda.”, “Väljapoole on jäänud siiski kuvand, et tihti ei usuta naisi ja otsitakse igasugu tõendeid vastupidise väitmiseks. Või just ei leita piisavalt tõendeid (sest puhtalt rünnatud naise sõna ei maksa midagi).”, “Mulle tundub, et minuga juhtunu ei ole tõestatav ning pean selgitama isiklike teemasid”, “Vaimset vägivalda on väga raske tõestada”, “Kuna tõendamiskoormus on ohvril, siis on suur oht, et ebapiisavate tõendite tõttu ei pruugita ohvrit tõsiselt võtta. Samas see sõltub tõenäoliselt suuresti ametnikust, kelle juurde sattuda.”...)

- **kahtlustatakse, et õiguskaitseasutustes võib leida ohvri suhtes liigselt eelarvamusi ja et teemadega kursisolek vägivalla kohta ja nende oluliseks pidamine võib olla ebaühtlane** (nt: “sa kunagi ei tea, millise suhtumisega ametnik sinuni jõuab. Äkki keegi, kes kodus oma naist peksab- mis sellise mehe suhtumine minusse võiks siis olla?”, “See, kuidas mind koheldaks, sõltub täielikult inimesest ja ma ei saa olla kindel, et inimene, kes minuga tegeleb, mind mittediskrimineerivalt, austavalt, erapooletult kohtleks.”, “Statistika näitab, et paljusid vägivallajuhtumeid ei peeta tõsiseks ning enamasti süüdistatakse ohvrit ja/või ratsionaliseeritakse vägivallatseja käitumist. Vägivalla peetakse normaalsuseks, mis sajanõudeid ühiskonnas eksisteerinud on.”, “Probleemi pisendamine.”, “Kardan, et minu kui ohvri staatust üritatakse minimeerida - et tegelikult polnud asi nii hull, ma olin ise kuidagi süüdi või provotseerin või oleks asja saanud lahendada ilma politsei sekkumiseta vms”, mh
 - **arvatakse, et teadlikkus perevägivalla spetsiifikast pole piisav** (nt: “Hetkel keskenduvad nad rohkem maski jagamistele kui koduvägivallale. Kui vägivall on alguse saanud nõuka ajal ja nüüd on juba euro, siis pole korra kaitsjad miskit avastanud. Vägivall võib olla ääretult vaiksel kujul ja kui abi ei küsita, kellelegi välja ei näidata, et miskit on väga korrast ära, ei pruugita taibata, et pealtnäha korralikes peredes on vägivall.”...)
 - **ollakse kahtlustaval seisukohal, kas ohvrit õiguskaitseasutustes vägivallaakti korral usutakse** (nt: “Ohvril on vaja kindlust, et teda usutakse. Isegi kui vägivalla toimumist ei ole võimalik tõendada, siis tuleb ohvrise suhtuda lugupidavalt luues turvaline keskkond, milles ohver tunneb, et teda usutakse. Õigusemõistmine ja süüdimõistmine on hilisem etapp, esmase eesmärgi peab ohvrit aitama.”, “Ma ei usu, et oma abikaasa vastu leiaks nii häid ja vettpidavaid tõendeid ilma, et ohver ise süüdlaseks jääks.”, “Ma kardan, et Eestis veel ei usaldata ohvrit piisavalt ja vägivallaks loetakse alles tõsiste tervisekahjustuste tekitamist.”, “Ma ei usu õiglasesse õigusemõistmisse vägivalla osas. Pigem peetakse süüdi seda inimest, kes on kannataja, v.a juhul kui sul just ei ole silma siniseks löödud, luid murtud vms. Kui on juba sellised tagajärjed, siis võibolla midagi tehakse. Aga ka siis ilmselt ei toimuks õiglast kohtumõistmist. Vaimse vägivalla all kannataja on aga ise ilmselt süüdi õigusorganite poolt vaadatuna, sest pole ju tõendeid, mis seda kinnitaks.”, “Tunnen, et politsei ei usu ohvreid, ning kardan et mind saadetak tagasi.”, “Eesti politseil on pigem maine ohvreid mitte uskuda, nii et peaksin ise teadlikult olema tugevam, et nendest stereotüüpidest üle olla. See kõik põhjustab suurt taasohvristamist.”, “Mul on jäänud mulje, et ülekuulamised ja tunnistuste küsitlemised panevad olukorda, kus ohvrit ei usuta ega toetata.”...)
 - **või mõistetak või kuulatakse teda ära/toetatakse** (nt: “Üleüldiselt tundub mulle, et tihtipeale piisavat kaitset kannatajatele lihtsalt pole, puudub mõistmine võimupositsioonil olevate inimeste poolt”...)

- **või võetakse temaga juhtunud piisavalt tõsiselt** (nt: “Ma kardan, et kui midagi väga hullu juhtunud ei ole siis ei võeta seda tõsiselt. Näiteks vaimse vägivalla kohta ei pruugita uskuda, et asi toimub, kuna on juhtumeid, kus mängitakse ohvreid”, “Ma usun, et see oleneb, mis sorti kuritegu toimunud on. Tihti on tunne, et see, mis minuga toimus, ei ole piisavalt tõsiseltvõetav ja ei peaks kohtus vett”, “Ehkki olen PPAs töötanud ja sisekliimat näinud, samuti võtnud vastu avaldusi lähisuhtevägivalla asjus, ei tunneks ma avalduse tegijana, et mu probleemi suhtutakse täie tõsidusega või vaadatakse võrdset varalise kahju alla liigituvate seadusrikkumistega (ärandatud sõidukid, pisikelmused jne).”, “Tean, et suhtumine on erinevatel juhtumitel olnud väga erinev, vahel võetakse tõsiselt, vahel sugugi mitte.”, “Tihtipeale kui tegu pole piisavalt tõsise juhtumiga on see sinu mure kas lahkuda või psühholoogilist abi otsida”, “Uudistesse sattunud juhtumid pigem näitavad, et sellesse ei suhtuta täie tõsidusega ja ohvrid pole kaitstud.”...)
- **või ohvrit ennast piisavalt tõsiselt** (nt: “Mulle tundub, et politseisse pöördumisel ei võetaks mind tõsiselt”, “Nii palju kui mina kuulnud olen, ei võeta ohvreid tihti tõsiselt või pole võimalik tagant järgi kindlaks teha, et kuritegu toimus”, “Kuna ohver peab oskama kasutada nn õigeid sõnu, mis ei pruugi selles olukorras meelde tulla”, “Ohver ei või üldse endast välja minna, vaid peab eeskujulikult käituma, muidu on oht saada laste osas halvema otsuse.”...)
- **arvatakse, et ohu korral õiguskaitseseasutused juhtumiga ei tegeleks (mh et vägivallajuhtumiga tegelemine neid ei huvitaks) või kaitset ei pakuks või suudaks seda pakkuda /// ei tehtaks midagi** (nt: “Neid ei huvita. Kui veri ei lenda- siis mingi väike asi nende jaoks.”, “Teada on, et politsei vastab, et tegemist on peresisese asjaga. Nad võivad küll füüsilist vägivalda ära hoida, kuid edasist kaitset nad ei paku.”, “Mulle on senini tundunud, et nende eesmärk on võimalikult kiiresti õhtule saada ja visata kaustik minevikku. Keegi ei soovi süveneda niikuinii.”, “Keegi ei süvene piisavalt. Vägistajal õigusi rohkem kui Eesti politseil.”, “politsei ei suuda mind kaitsta psühhopaadi eest, kes on tark, šarmantne, libekeelne, manipuleeriv ja kes on valmis obsessiivselt kulutama kogu oma vaba aja, raha ja ressursi mulle kätte maksmiseks”; “Meediast loetu ja paljude vägivalla-ohvritega töötavate inimeste sõnavõtte järgi tundub, et suurem on tõenäosus selleks, et kannatanu heaolule menetluse käigus palju rõhku ei panda, solgutatakse muudkui tunnistusi andma ja lõpuks jõuavad juhtumid ikkagi eikuhugi.”, “Ei soovi tagajärgi, mis agressori eemaldamise tagajärjel tekiks”, “Nende suhtumine tõenäoliselt on, et “meil on niigi nii palju tööd, ei jõua sinu asjasse süveneda”, “Ei tundu, et meie politseisüsteem oleks piisavalt pädev sellistele olukordades teadlikult ja ohvrit toetavalt reageerida”, “Mis nad ikka teha saavad”, “Ei tundu safe ja ei usu, et midagi muutuks. Samuti ei tahaks kindlasti, et selline asi avalikult uudistesse jõuaks.”, “Usun, et nad oleks erapooletud jne, kuid ei usu, et nad midagi teeksid.”, “Nii palju kui olen ise kokku puutunud politseiga ja kõrvalt kuulnud juhtumitest, siis ma ei usu eesti politsei võimekusse ja sellesse, et nad suudaksid või isegi viitsiksid uurida juhtunut ning ohvrit toetada”, “Lisaks on vaimset vägivalda väga raske tõestada, seega isegi kui politsei ja prokuratuur tahavad midagi ära teha, siis nende käed jäävad lihtsalt lühikeseks.”, “Ma olen arvamusel, et neil on alati muid ja “tähtsamaid” toimetusi kui kellegi kaitsmine.”, Politseist võidakse küll suunata naiste varjupaika või mujale, kust reaalselt abi saab, nad ise sellega niikuinii ei tegele.”...)
- **õiguskaitseseasutuste töötajad on mehed/arvatakse patriarhaati ja seksismi domineerivat** (nt: “Eesti ühiskond on sügavalt läbi imbutunud seksismist ning patriarhaalsest mõttemaailmast. Kui palju on välja tulnud juhtumeid, et naised diskrimineeritakse isegi riigiametnike poolt, et ametnikud võtavad poole, avaldavad isiklikku arvamust jne. Üleüldiselt tundub mulle, et tihtipeale piisavat kaitset kannatajatele lihtsalt pole, puuduvad seadused või mõistmine võimupositsioonil olevate inimeste poolt.”, “Ma tahaks loota, et eestlased on ausad ja erapooletud jne. Paraku on enamik õiguskaitseseasutuste töötajad mehed ja mul on raskusi nende usaldamisega.”, “Seal on ju mehed”, “Naisena kardaksin diskriminatsiooni ja ebaprofessionaalset suhtumist situatsiooni”, “Paratamatult usun, et siin on tegemist

süsteemse seksismiga, kus naiste kaebusi ei võeta piisava tõsidusega.”, “Nii palju kui ma olen kuulnud inimeste kogemuslugusid - nii nende naiste kohta, kes töötavad politseis, kui ka nende kohta, kes on politseisse pöördunud -, siis tegemist on vägagi meesteklubiga ja seda selle sõna kõige halvemas tähenduses.”, “Kõigist Euroopa riikidest, kus olen elanud, on Eesti vaieldamatult kõige mürgisema suhtluskeskkonnaga (toxic). Minu kui inimese väärtust on alati hinnatud pigem suguelundite põhjal kui millegi muu põhjal. Igal alal on naine/mees erinevus totralt tähtsal kohal. Noorte seas on taoline suhtumine hakanud väga vaikselt vähenema, aga õigekaitseasutustes puutuksin tõenäoliselt kokku oma vanemate põlvkonnaga, kellest tihti ka kõige intelligentsemate suust olen kuulnud ohvrit süüdistavaid väljendeid ja kurjategijat väljavabandavaid ütlusi. Kõigi oma kogemuste põhjal on statistiliselt palju suurem võimalus, et õiguskaitseasutustega tegelemine mõjuks mu vaimsele tervisele laastavalt.”, “Eriti kui tegemist on meessoost politseinikega. Päris tihti ei nähta naiste vastases vägivaldas seni probleemi, kuni keegi pole päriselt tõsiselt viga saanud.”, “On mulje jäänud tugevalt selles suunas, et võimuorganid Eestis on jätkuvalt üsnagi seksistlikud ja pigem ei usu naissoost ohvreid, vaatamata sellele, et statistika näitab selgelt, et valesti süüdimõistetute arv selles vallas on vägagi väike”...)

- **asi jõuab kohtusse, aga kurjategijat ei mõisteta süüdi** (nt: “Liiga palju on juhtumeid, kus isegi siis, kui asi jõuab kohtusse, ei mõisteta kurjategijat süüdi - seda ka juhtudel, kui kuriteo toimepanemisest on tõendeid???”), “Minu arvates meie kohtusüsteem nt on liiga leebe, et kui ma kutsuksin isegi politsei siis edasi see asi liiguks, st et inimene kelle peale kutsun politsei, talle ei määrata piisavalt karistust.”, “Puudub adekvaatne vastutusele võtmine psühholoogilise vägivalda puhul isegi mitme tunnistaja olemasolul.”, “Eesti ühiskond on sügavalt läbi imbutunud seksismist ning patriarhaadsest mõttemaailmast.”...)
- **arvatakse, et Eesti seadusandlus kaitseb pigem vägivaldset kui ohvrit või ei ole vägivaldsete suhtes piisavalt karm** (nt: “Leian, et seadus on vägivaldsete poolel ja ei paku ohvritele piisavalt kaitset. Olen seda kõrvalt näinud ja ei usu, et isegi hea tahtmise juures ohver piisavalt abi saab.”, “tundub, et nendes seadustes on nii palju halli ala, kus ohver jääb kaitsetuks”, “Eestis on karistused lähisuhtevägivalda ennetamise ja karistamise eest pea olematud. Puudub igasugune kaitse ja abinõud, et ohvrit aidata.”, “Vägivaldsete ei saa õiglasi karistusi.”, “Üleüldiselt tundub mulle, et tihtipeale piisavat kaitset kannatajatele lihtsalt pole, puuduvad seadused.”, “Mis puhtub perevägivalda, siis tihti on naine, kes vägivaldsest mehest lahku läheb ikkagi sunnitud selle mehega kontaktis olema, kui neil on ühised lapsed, sest millegipärast on sellisel isal ikkagi ligipääs oma lastele ning nende kaudu ka laste emale, mistõttu ei lõpe vägivald enne kui lapsed täisealiseks saavad. Üleüldse on minu jaoks mõistetamatu, miks peaksid vägivaldsel isal üldse säilima vanemlikud õigused. Kuidas see lapsele kasulik on?”...)
- **vägivaldsete pääsevad karistusest/neile ei järgne tagajärgi või karistatakse neid liiga leebelt** (nt: “Palju vägistajaid nt pääsevad ka tingimisi, mis ei tundu mingi karistus”, “Tavalisel inimesel puuduvad igasugused lihtsad teadmised- palju see kõik mulle maksma läheb on kindlasti number 1.. kas elan pigem üksi oma teadmisega kui see, et hakkan järjest veenma mitmeid inimesi, et jah see tõesti juhtus.. sealhulgas vaadates silma erinevate maailmavaadetega inimestele - ja ma tõesti ei tea kas mõni neist muigaks üleolevalt - et on sul kah probleemid. Peale pikka teekonda on vägivaldsete karistuseks ehk 200€ või tingimisi aasta aega - no see kindlasti pole piisav minule tehtud eluaegse kahju eest. Ma arvan et ma ei usalda kedagi kuna lõppude lõpuks tunnen ennast üksi naeruväärsena, sest 500€ trahv ei ole ju võrreldav minu jaoks eluaegse mälestusega juhtunust. Usun, et võõras inimene ei suuda kunagi ette kujutada minu olukorda ja sellest tulenevalt ka minu õigusi piisavalt nõuda vms.”; “Siiani toimunud juhtumite põhjal näen, et suure tõenäosusega on ohver kõige nõrgem kogu selles konfliktis ning tihtipeale jääb ründaja karistamata või saab väga leebe karistuse, sest asitõendeid pole piisavalt.”, “kurjategija karistus on tavaliselt väga malbe. Kinni inimesed ei lähe ja vägivald jätkub selle tõttu”, “Nii palju on olnud

juhtumeid, kus naine julgeb välja tulla, aga kurjategijaga ei tehta midagi”, “Mulle tundub, et politseisse pöördumisel vägivallatseja karistus oleks nii väike, et tekitan enda jaoks selle protsessi käigus veel rohkem psühholoogilist kahju, lihtsalt et selle tulemusel vägivallatsejat ei karistataks või karistataks minimaalselt. “, “Uudiste põhjal tundub olevat ka neid juhtumeid, mis ei saa õiglase karistuse.”, “karistused vägivalla vastu on pigem olematud.”...)

- **kardetakse/kahtlustatakse korruptsiooni** (nt: “Lähedase tuttavad on tööl kohalikus politseis, kui elukaaslane midagi teeks, oleks kerge asi kinni mätsida”...)
- **arvatakse, et olemasolev süsteem tervikuna ei ole toimiv, et vägivalla ohvrit kaitsta** (nt: “Meie kohtusüsteem lonkab kõiki jalgu. Pigem otsin abi mujalt.”, “kuriteoks pole kindlat raamistikku, nt kui keegi ei karjunud, kakelnud, võidelnud vastu, siis tihti öeldakse, et “ju siis oli nõusolek””, “Minu teada ka kondoomi salajane eemaldamine vahekorra ajal ei ole Eestis kuritegu. Paljud mehed, kes panevad klubides korgijooki naistele liiguvad endiselt vabalt ringi. Ning 14 aastase suhe vanamehega on legaalne, kuidas seetõttu arvata, et Eestis on tõsiseltvõetav menetlussüsteem ohvritele.”, “Nt seksuaalohvreid on raske mu meelest austavalt kohelda ja samal ajal nõuda võimalikult palju detaile, mis tõestaksid teise inimese süüd”...)
 - **tundub raharaiskamine/maksab palju** (nt: “Mulle on jäänud mulje, et politsei ja kõik kõrgemad ei võta ohvrit kuulda ja ei usu ohvri juttu. Tunduks mõttetut raharaiskamine”, “ Kohtu veskid jahvatavad kliendi jaoks kulukalt, tavaliselt pole sellises olukorras inimestel raha, et kohtust abi saada.”...)
 - **võtab palju aega, menetlused venivad** (nt: “See kõik võtab aega ja enamasti, kui tegudeni jõutakse, on juba liiga hilja, “Olen kuulnud palju rohkem negatiivseid lugusid, kui positiivseid. Negatiivseid siis selles mõttes, et menetlemine venib jne.”, “Veel teades seda, kui aeglaselt riigiametites asjad liiguvad, siis prooviksin pigem ise oma jõududega toime tulla, üle saada või edasi liikuda, et mitte sellist halba juhtumit aastaid määmutada.”, Kohtu veskid jahvatavad aeglaselt.”...)
 - **seadused ja süsteem ei kaitse ohvreid või ole ohvrisõbralikud** (nt: “Meediast kajastuv ja tuttavatega juhtunu on näidanud, et Eesti riigi suutmatud seadused ei taha inimest kaitsta - miks peaks politsei?”, “eesti õigussüsteem ei ole indiviidide kaitsele üles ehitatud”, “Minuni filtreerunud teiste kogemused väidavad pigem, et abi saamiseks tuleb tugevalt võidelda ja vaeva näha. See ei tähenda, et ma ei toetaks teavitamist, ent kõik kõrvalt nähtu jms annab põhjust arvata, et ohvril saab olema raske vajalik abi välja võidelda.”, “Niikuinii küsivad nad palju küsimusi (uuringu jaoks) mis võivad olla ebaviisakad, ründavad ja diskrimineerivad. Muud moodi ei saa”, “Kuna õigussüsteemi on sisse kirjutatud ohvri süüdistamine, ehk ohvipoolne väidete tõestamine, mida emotsionaalse ja seksuaalse, isegi füüsilise vägivalla puhul on ohvril keerukas tõestada, siis pigem kaldun uskuma, et ei.”...)
- **kardetakse, et asi jõuaks meediasse/õiguskaitseasutuste poole pöördumine ei tundu turvaline** (nt: “Ei tundu safe ja ei usu, et midagi muutuks. Samuti ei tahaks kindlasti, et selline asi avalikult uudistesse jõuaks.”, “Kardaksin, et mind ohvrina hakatakse olukorras süüdistama ja kogu loost saadav vaimne ning mainekahju on ehk suuremgi kui süüdistatava karistuse saamine..”)
- **teavitatakse ainult põhjusel, et kedagi teist kaitsta järgnevalt** (nt: “Samas kui ma üldse ei teavita, saab sama inimene kellelegi teisele kahju tekitada, mistõttu loodaksin siiski politsei abile.”...)
- **pole infot, kuhu pöörduda** (nt: “On jäänud tunne, et enamustel juhtudel ei saa politsei midagi teha enne kui tegemist ei ole tapmiskatsega. Samuti ei ole mul otsest teavet, kuhu pöörduda. Sa ei helista ju 112-le et öelda, et su endine elukaaslane juba paar aastat sulle öösiti helistab ja toru teises otsas vaikib? Kus sa lähed selle murega?”...)

4. Eesti õiguskaitseasutusi ei usalda või pigem ei usalda 42,9% vastanutest (15 inimest). Tihti esines ohvritel eelnev negatiivne (nt “ebameeldiv, ebaprofessionaalne ja alandav”) kogemus. 21 ohvri ehk

60% vastanu hinnangul ei ole või pigem ei ole naistevastase vägivalda menetlemine ning käsitlemine Eesti õiguskaitseasutuste (politsei, prokuratuur, kohus, advokaat jt) poolt erapooletu, austav, professionaalne ning mittediskrimineeriv, mh ei osanud seisukohta selles osas võtta 9 ohvrit ehk 25,7% vastanutest. Negatiivseks peeti:

- **ohvrite süüdistamist** (nt: “palju sõltub kohtunike/prokuröride/advokaatide isikust”, “ametnike seas on veel palju neid, kes ei näe piisavalt olukordasid läbi”, “nende arvates naine on ise süüdi kõiges, mh ei huvita kedagi ja isegi teata, mida tähendab *narcissistic abuse*”, “nende arvates naine on ise süüdi kõiges”, “alati leidub seal keegi, kes diskrimineerib või kes vaatab sellele probleemile viltu”, “vägivald naiste suhtes on normaliseeritud”, “püsib suhtumine, et ju ta tegi ikka ise ka midagi, et peksa sai”, “ohvri süüdistamine on väga aktuaalne” ja “ma loodan, et me jõuame tasemele, kus toimub rohkem faktide põhiste uurimist ja vähem ametnike/kohtunike mõjutamist emotsioonide läbi - siiani on minu kogemus olnud selline, et üks sorava ja hea jutuga ametnikele komplimente pilduv nartsissist pääseb terve nahaga igast olukorrast”...);
- **vägivallale mitte reageerimist ja/või sellega tegelemist häirekeskuse või politsei poolt**; (nt: “sattusin seksuaalse ahistamise ohvriks ja häirekeskusest soovitati minna koju rahunema, mh ei tahetud politseid isegi välja saata”, “töötasin ise politseis, kui olin perevägivalda ohver ja ei saanud sealt abi” ja “üldjuhul ähvardustega jms politsei ei tegelegi”...);
- **eeldust, et ohver peab tõendama süüdistatava süüdi** (nt “alati tuleb ohvril põhjendada, miks ta ohver on, mitte ründajal tõestada, et kas talle anti luba”);
- **ohvri menetlusega kursis mitte hoidmist, mh teavitamatust kurjategija staatuse osas** (nt: “kurjategija põgenes kinnipidamisel ja mind kui ohvrit sellest ei teavitatud, mistõttu liikusin ise jaoskonnast koju teadmata, et kurjategija on vabades” ja “pärast viit aastat ei tea ma siiani, mis sellest menetlusest sai - mitte keegi minuga ühendust ei võtnud ja keegi menetlusest ei ole teavitanud, kuigi jaoskonnas seda lubati”...);
- **kokkuleppemenetluste ja lepitamise rakendamist** (nt: “kui lepitusmenetlustes pm survestatakse laste kõrgemaks hüvanguks vägivalda toimepanijaga ära leppima ja alluma tema nõudmistele, siis see juba näitab et tegelikult ei saada sellest vägivalda vormist mitte kuidagi aru”...);
- **sundimist vägivallatsejaga kohtuma** (nt: “oma vald halvustas mind ja sundis last kohtuma vägivaldse Isaga”) ja lähenemiskeelu mitterakendamist (nt “minu abikaasa ähvardas mind, löi mind, pani minu asjad põlema ja ma ei saanud isegi seda, et ta liigidale ei tohiks tulla”...);
- **puudulikke või liiga väikseid karistusi vägivallatsete toimepanijatele.**

5. Tugiteenuste osas peeti probleemideks ka järgnevat:

- **tugiteenused ei ole alati kättesaadavad ja/või neid on liiga vähe** (nt “tugivõrgustik võiks katta kogu Eestimaad”, “kriisiabikeskuseid võiks olla rohkem”, “tugiteenuseid võiks olla rohkem, sest need tugiteenused on tihtipeale ülekoormatud ja turvakodudes saab viibida ainult teatud arvu päevi” ja “helistasin väidetavale ööpäevaringsele Eluliini Naiste tugikeskuse telefonile 5515491 - keegi vastu ei võtnud ja isegi tagasi ei helistatud; jääb mulje nagu kõigil oleks suva, kas teed naistevastase vägivalda ohvrina enesetapu või mitte”);
- **naiste varjupaika pöördudes ei tagata isikule tema anonüümsust** (nt “Tallinna naisteabi kriisikodu lehel on kirjas, et “Naine kohustub Kriisikodusse sissetulekul teavitama Kriisikodu juhatajat oma tervislikust seisundist ja kroonilistest haigustest, samuti avaldama oma isikuandmed” ja fakt, et pean avaldama neile oma isikuandmed on mind pannud tundma väga suurt hirmu sinna abi pöördumise ees”);
- **puudujääke esineb nõustamises** (nt “teraapia puudub ja psühhiaatrid ei oska naise “probleeme” näha vägivallast tulenevatena, mh peres kasvanud lapsed ei saa üldse abi, kui isegi täiskasvanu kuskiltki mingit tuge leiab” ja “võiks olla rohkem nõustamist”);
- **teadlikkus teenustest on madal** (nt “peale paari sotsiaalkampaania pole sellistest teenustest kuulnud” ja “teenustest infot otsima peab palju ja teadlikkus sellest on vähene, et sellised võimalused on”).